

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Radka Krocová

**Mediální obraz černobylské jaderné havárie
na stránkách vybraného
československého/českého a amerického tisku**

Diplomová práce

Praha 2013

Autorka práce: **Bc. Radka Krocová**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

KROCOVÁ, Radka. *Mediální obraz černobylské jaderné havárie na stránkách vybraného československého/českého a amerického tisku*. Praha, 2013. 105 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce *Mediální obraz černobylské jaderné havárie na stránkách vybraného československého/českého a amerického tisku* na základě dobového tisku ukazuje, jakým způsobem byla v tisku zobrazena černobylská jaderná havárie a jak se její mediální obraz vyvíjel.

Práce přibližuje dobový kontext havárie v podobě sovětsko-amerických vztahů a v podobě ekologických aktivit v ČSSR. V neposlední řadě seznamuje s příčinami, průběhem a následky černobylské havárie.

Při samotné analýze byl použit vybraný tisk československý, resp. český a tisk americký, a to od roku 1986 do roku 2011. Tento postup umožnil jak zachytit a analyzovat mediální obraz havárie v jednotlivých denících a jeho proměnu v průběhu času, tak i konfrontovat mezi sebou obraz havárie, který předkládal tisk československý/český a tisk americký.

Přínos práce spočívá v tom, že doplňuje předchozí práce s tematikou černobylské havárie, které se zabývaly především jejími ekologickými, zdravotními, společenskými či ekonomickými důsledky. Rozsáhlejší práce na její zobrazení v médiích však dosud chyběla.

Abstract

The dissertation *The Media Image of the Chernobyl Nuclear Accident on the Pages of Selected Czechoslovak/Czech and American Press* based on contemporary press shows the way the Chernobyl nuclear accident was depicted in the press and the way its media image developed.

The paper introduces historical context such as the Soviet-American relationships and ecological activities in the CSSR. Last but not least it describes causes, course and consequences of the Chernobyl accident.

In the analysis only Czechoslovak/Czech and American press from the period from 1986 until 2011 was used. This procedure enabled putting down and analysing the accident's media image in particular dailies and its transformation through the time. It also enabled the confrontation between the Czechoslovak/Czech and the American press depiction.

The contribution of this dissertation is in the fact that it complements previous studies about the Chernobyl accident which primarily dealt with its ecological, health, social and economical consequences. A more extensive study about its media depiction was missing until now.

Klíčová slova

černobylská jaderná havárie, mediální obraz, kvalitativní analýza, tisk, sovětsko-americké vztahy, ekologické aktivity v ČSSR

Keywords

Chernobyl nuclear accident, media image, qualitative analysis, press, Soviet-American relationships, ecological activities in the CSSR

Rozsah práce

201 493 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. 1. 2013

Radka Krocová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi pomáhali při vzniku této práce, především pak vedoucímu mé práce PhDr. Petru Bednaříkovi, Ph.D. za jeho čas a cenné rady a připomínky. Rovněž děkuji svým nejbližším za podporu.

SCHVÁLENO



Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:**Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:**

Bc. Radka Krocová

Razítko podatelny:**Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:**

2010

E-mail diplomantky/diplomanta:

Radka.Krocova@seznam.cz

Studijní obor/typ studia:Mediální studia/navazující magisterské studium,
prezenční

Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd	
Došlo dne:	- 8 -06- 2011 -1-
Cj: 10901	Přijím: Skartační heslo:
Přiděleno:	

Předpokládaný název práce v češtině:

Mediální obraz černobylské jaderné havárie na stránkách vybraného československého/českého a amerického tisku

Předpokládaný název práce v angličtině:

The Media Image of the Chernobyl Nuclear Accident on the Pages of Selected Czechoslovak/Czech and American Press

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012):

LS 2012

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):

Dne 26. 4. 1986 došlo v jaderné elektrárně Černobyl k závažné havárii. V důsledku této havárie se do ovzduší dostaly radioaktivní látky, které zamořily nejen samotnou oblast jaderné elektrárny a přilehlého okolí, ale (byť v menší koncentraci) i značnou část Evropy.

Následky havárie byly obrovské a ovlivnily zejména životní prostředí a zdraví a životy mnoha lidí. Rozsah důsledků ovlivnilo i to, že sovětské úřady a potažmo média o havárii informovaly se zpožděním a do jisté míry zkresleně.

Letos v dubnu uplynulo již čtvrt století od této havárie. O tom, jak lidstvo poznamenala, vypovídá kupříkladu i to, jak média při této příležitosti havárii vzpomínala a vracela se k ní. Tato havárie nebyla zapomenuta a v elektrárně a jejím okolí se dosud vyrovnávají s jejími následky.

Téma havárie v jaderné elektrárně Černobyl bylo zpracováno v mnoha podobách – v podobě odborných i populárně naučných článků a publikací (byť publikací výhradně s tematikou Černobylu příliš mnoho není), reportáží, dokumentů či v podobě beletrie.

Při zpracování se ale autoři a tvůrci zaměřují především na příčiny havárie a na její ekologické, zdravotní, společenské a ekonomické důsledky. Rozsáhlejší práce na mediální obraz havárie chybí.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):

V diplomové práci bych se chtěla zaměřit na mediální obraz černobylské havárie ve vybraných československých/českých denících a v deníku americkém, a to od roku 1986 do roku 2011.

Cílem diplomové práce je především zachytit a analyzovat obraz černobylské jaderné havárie ve vybraných denících, jeho proměny v průběhu času a konfrontovat mezi sebou obraz havárie, který svým čtenářům předkládal československý/český tisk a tisk americký.

Práce by měla být přínosná v tom ohledu, že by měla na černobylskou havárii nabídnout pohled z hlediska zobrazení ve vybraném československém/českém a americkém tisku, pohled, který v pracích o této havárii dosud chybí.

Předběžná hypotéza: Předpokládám, že v 80. letech americký tisk o Černobyli informoval podrobně a se snahou o objektivitu, zatímco československá média do roku 1989 informace zamlčovala.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod

Teoretická část

- sovětsko-americké vztahy v především v 80. letech
- přiblížení ekologických aktivit v ČSSR především v 80. letech
- černobylská jaderná havárie

Analytická část

- popis metodologie
- analýza tisku v letech: - 1986
 - 1987
 - 1990
 - 1991
 - 1996
 - 2001
 - 2006
 - 2011
- interpretace

Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. tituly a období, za které budou analyzovány):

Teoretická část bude zpracovávána s pomocí dostupných článků, publikací, internetových stránek apod. o tématech nastíněných výše v „Předpokládané struktuře práce“ pod položkou „Teoretická část“.

V analytické části využiji např. zdroje o metodologii. Hlavním podkladovým materiálem v této části ale budou samotné deníky. V důsledku toho, že některé deníky se změnou politického režimu zanikly, byly přejmenovány apod., nebylo možné analyzovat jeden a ten samý deník v průběhu celého sledovaného období. Proto byly zvoleny následující skupiny sledovaných deníků:

- Rudé právo (1986, 1987, 1990 a 1991) a Právo (1996, 2001, 2006 a 2011)
- Svobodné slovo (1986, 1987, 1990, 1991 a 1996) a Lidové noviny (1990, 1991, 1996, 2001, 2006 a 2011).
- Mladá fronta (1986, 1987 a 1990) a Mladá fronta Dnes (1991, 1996, 2001, 2006 a 2011)

Jako zástupce amerických deníků byl zvolen The New York Times (1986, 1987, 1990, 1991, 1996, 2001, 2006 a 2011).

Budu tedy analyzovat deníky z let 1986 (rok, kdy se černobylská havárie udála), 1987 (první výročí havárie), 1990 (první rok po pádu komunismu) a z let 1991, 1996, 2001, 2006 a 2011 (výročí páté až dvacáté páté, vždy v pětiletých rozestupech).

V roce 1986 bude analyzováno období zhruba dva týdny před havárií a tři týdny po ní, v dalších letech pak období přibližně týden před výročí havárie a týden po něm.

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Jako hlavní metodu jsem zvolila kvalitativní analýzu, s pomocí které se pokusím především zjistit, jak vypadal mediální obraz černobylské jaderné havárie, jak se případně v průběhu let proměňoval a zda lze najít nějaké rozdíly v obrazu předkládaném vybranými československými/českými deníky a deníkem americkým.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně-ekonomické dopady a Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. 1. vyd. ČSVTS v koedici s Českou nukleární společností, 2006. 51 s. ISBN 80-02-01806-0.

Jde o dokument tzv. Černobylského fóra. Věnuje se popisu černobylské havárie a především tomu, jaké měla tato havárie dopady na životní prostředí, na zdraví lidí a na oblast sociálně-ekonomickou. Ve druhé části publikace jsou formulována doporučení výše uvedeným vládám, která se vztahují ke zdravotní péči, životnímu prostředí a ekonomické a sociální politice.

DIENSTBIER, Zdeněk. *Hirošima a zrod atomového věku.* 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. 312 s. + 8 s. přílohy. Edice Kolumbus. ISBN 978-80-204-2224-8.

V knize se autor věnuje kupříkladu výbuchům atomových zbraní v Hirošimě a v Nagasaki v roce 1945, poté přibližuje důsledky testů jaderných zbraní, v další části se věnuje mírovému využití objevu štěpení atomu (např. v nukleární medicíně) a v poslední části se zabývá jadernými elektrárnami a haváriemi v nich, což je část pro mou práci nejdůležitější.

HÝBNEROVÁ, Stanislava. *Mezinárodní vztahy po roce 1945.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 170 s. ISBN 80-7184-540-X.

Knihla přibližuje hlavní události na poli mezinárodní politiky po roce 1945 – popisuje hlavní etapy studené války, vývoj v západní Evropě a ve zvláštní kapitole věnuje pozornost i vývoji v Německu.

VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989.* Praha: v nakladatelství Maxdorf vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. 170 s. ISBN 80-85800-58-6.

Publikace se zaměřuje na vývoj ekologických aktivit v ČSSR v letech 1968 – 1989. Popisuje různé ekologické iniciativy, dotýká se i informovanosti obyvatelstva atp. Obsahuje pro mou práci užitečnou podkapitolu o Černobylu.

STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie.* 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.

Knihla čtenáře seznamuje s kvalitativním výzkumem a s postupy a pravidly jeho provádění (formulování výzkumné otázky, používání odborné literatury, pořizování vzorků, postupy kódování, kritéria hodnocení výzkumu apod.).

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace.* 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

Tato knihla se zaměřuje na kvalitativní výzkum, na jeho vývoj, školy, teorie, základní přístupy a základní postupy, ale zároveň čtenáři přibližuje i některé aspekty kvantitativního a smíšeného výzkumu.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Vliv jaderné havárie v Černobyli na životní prostředí*. (bakalářská práce) Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010.

TAMCHYNA, Robert. *„Život na území nikoho“* (bakalářská práce) Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, 1992.

Datum / Podpis studenta/ky

7.6.2011

Markéta Kocová

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na UK FSV vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

7.6.2011 PhDr. Bednařík

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU KOPIÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE DOPORUČENÉ PEDAGOGEM/PEDAGOŽKOU BUDE VEDENÍ IKSŽ POUZE BRÁT NA VĚDOMÍ, TEZE PODÁVANÉ STUDENTEM/KOU SAMOSTATNĚ BUDE PROJEDNÁVAT.

Obsah

ÚVOD	6
------------	---

TEORETICKÁ ČÁST

1. SOVĚTSKO-AMERICKÉ VZTAHY (PŘEDEVŠÍM V 80. LETECH 20. STOL.).....	8
---	---

1.1 Studená válka	8
-------------------------	---

1.1.1 Definice studené války	8
------------------------------------	---

1.1.2 Začátek studené války.....	9
----------------------------------	---

1.1.3 Konec studené války	10
---------------------------------	----

1.2 Sovětsko-americké vztahy s důrazem na 80. léta	10
--	----

1.2.1 Ideologické představy v SSSR v době studené války	11
---	----

1.2.2 Ideologické představy v USA v době studené války	11
--	----

1.2.3 Sovětsko-americké vztahy v 70. letech	12
---	----

1.2.4 Sovětsko-americké vztahy v 80. letech	12
---	----

1.2.5 Kolaps Sovětské svazu	14
-----------------------------------	----

2. EKOLOGICKÉ AKTIVITY V ČESKOSLOVENSKU (PŘEDEVŠÍM V 80. LETECH 20. STOL.)	14
--	----

2.1 Ekologická situace v Československu	15
---	----

2.2 Počátky ekologických aktivit	16
--	----

2.3 Vzrůstající ekologická aktivita	17
---	----

2.3.1 Ekologické aktivity a rok 1989	18
--	----

3. ČERNOBYLSKÁ JADERNÁ HAVÁRIE	20
3.1 Černobylský jaderný reaktor	20
3.2 Příčiny a průběh havárie	21
3.3 Situace po havárii a snahy o likvidaci následků	22
3.4 Následky havárie	24
3.4.1 Zdravotní následky	24
3.4.2 Ekologické následky	25
3.4.3 Sociálně-ekonomické následky	26
3.4.4. Pozitivní následky	27
3.5 Černobyl dnes	27
3.6 Černobyl a Fukušima	28

PRAKTICKÁ ČÁST

4. METODOLOGIE	30
4.1 Cíle výzkumu	30
4.2 Metoda výzkumu	30
4.3 Výzkumný vzorek	32
4.3.1 Charakteristika deníků	32
4.4 Sběr dat	35

5. ANALÝZA TISKU	35
5.1 Rok 1986	35
5.1.1 <i>Rudé právo</i>	35
5.1.2 <i>Mladá fronta</i>	39
5.1.3 <i>Svobodné slovo</i>	41
5.1.4 <i>The New York Times</i>	42
5.2 Rok 1987	47
5.2.1 <i>Rudé právo</i>	47
5.2.2 <i>Mladá fronta</i>	47
5.2.3 <i>Svobodné slovo</i>	48
5.2.4 <i>The New York Times</i>	48
5.3 Rok 1990	49
5.3.1 <i>Rudé právo</i>	49
5.3.2 <i>Mladá fronta</i>	50
5.3.3 <i>Svobodné slovo</i>	50
5.3.4 <i>Lidové noviny</i>	51
5.3.5 <i>The New York Times</i>	51
5.4 Rok 1991	52
5.4.1 <i>Rudé právo</i>	52
5.4.2 <i>Mladá fronta Dnes</i>	52
5.4.3 <i>Svobodné slovo</i>	53
5.4.4 <i>Lidové noviny</i>	53
5.4.5 <i>The New York Times</i>	54
5.5 Rok 1996	55
5.5.1 <i>Právo</i>	55
5.5.2 <i>Mladá fronta Dnes</i>	56
5.5.3 <i>Svobodné slovo</i>	56
5.5.4 <i>Lidové noviny</i>	57
5.5.5 <i>The New York Times</i>	58

5.6 Rok 2001	58
5.6.1 <i>Právo</i>	58
5.6.2 <i>Mladá fronta Dnes</i>	59
5.6.3 <i>Slovo</i>	59
5.6.4 <i>Lidové noviny</i>	60
5.6.5 <i>The New York Times</i>	60
5.7 Rok 2006	61
5.7.1 <i>Právo</i>	61
5.7.2 <i>Mladá fronta Dnes</i>	62
5.7.3 <i>Lidové noviny</i>	63
5.7.4 <i>The New York Times</i>	64
5.8 Rok 2011	65
5.8.1 <i>Právo</i>	65
5.8.2 <i>Mladá fronta Dnes</i>	65
5.8.3 <i>Lidové noviny</i>	66
5.8.4 <i>The New York Times</i>	67
6. POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ A INTERPRETACE	67
6.1 Vývoj mediálního obraz černobylské havárie v čase	68
6.1.1 <i>Vývoj mediálního obrazu černobylské havárie v československém/českém tisku</i>	68
6.1.1.1 <i>Miroslav Vaněk: Československo a Černobyl</i>	70
6.1.2 <i>Vývoj mediálního obrazu černobylské havárie v americkém tisku</i>	71
6.2 Porovnání mediálního obrazu havárie v československém/českém tisku a v tisku americkém	72
6.2.1 <i>Hodnocení hypotéz výzkumu</i>	74
6.3 Omezení výzkumu	74
ZÁVĚR	76

SUMMARY	78
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	80
SEZNAM PŘÍLOH	89
PŘÍLOHY	90

Úvod

26. 4. 1986 došlo v jaderné elektrárně Černobyl k závažné havárii. V důsledku této havárie se do ovzduší dostaly radioaktivní látky, které zamořily nejen samotnou oblast jaderné elektrárny a přilehlého okolí, ale (byť v menší koncentraci) i značnou část Evropy. Následky havárie byly obrovské a ovlivnily zejména životy a zdraví mnoha lidí, nehledě na ekologické a ekonomické důsledky. Rozsah následků ovlivnilo i to, že sovětské úřady a potažmo média o havárii informovaly se zpožděním a do jisté míry zkresleně.

Přestože od výbuchu uběhlo již více než 26 let, stále není zapomenut. A ani nemůže, protože následky s ním spojené pociťují lidé dodnes, ať už jde o zdravotní potíže nebo o nové a nové problémy, které v souvislosti s bývalou elektrárnou a v ní zbylým jaderným palivem vyvstávají.

To, jak moc havárie na lidi zapůsobila, lze poznat i z toho, kolik prací se Černobylu věnovalo a stále věnuje. Jde nejen o různé odborné a populárně naučné publikace, dokumenty, reportáže či články, ale i o beletristická zpracování. Při zpracování tohoto tématu se ale autoři a tvůrci zaměřují především na příčiny havárie a na její ekologické, zdravotní, společenské a ekonomické důsledky. Rozsáhlejší práce na mediální obraz havárie chybí.

Tato práce si tedy klade za cíl tuto mezeru alespoň částečně vyplnit, protože se domnívám, že jde o téma velmi zajímavé a k dokreslení a pochopení celé situace důležité.

Tato diplomová práce je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a část výzkumnou.

V teoretické části je nastíněn dobový kontext havárie, který je pro pochopení souvislostí důležitý. Vzhledem k tomu, že se havárie odehrála v 80. letech, tak se popis dobového kontextu zaměřuje především na toto období. V roce 1986 noviny pochopitelně o havárii informovaly nejvíce. Navíc v tomto roce mezi USA a SSSR stále ještě panovala studená válka a vzájemná nedůvěra, která ovlivnila i rétoriku novinových článků.

Práce se sice zaměřuje na tisk československý, resp. český a na tisk americký, ale v 80. letech byla politika v ČSSR značně podřízena politice SSSR. Proto jsem považovala za přínosnější věnovat se spíše vzájemným vztahům USA a SSSR, než USA a ČSSR.

Nicméně v další kapitole se kontextu v ČSSR práce věnuje, a to z hlediska ekologických aktivit, které v 80. letech na našem území probíhaly.

V neposlední řadě je v práci popsán vznik, průběh a následky černobylské jaderné havárie.

Výzkumná část je pak věnována popisu metodologie, kvalitativní analýze tisku a interpretaci.

Sledované období bylo vymezeno lety 1986 a 2011, přičemž v tomto období byly určeny jednotlivé klíčové roky, ve kterých byly noviny analyzovány. Šlo o rok 1986 (rok, kdy se havárie udála), 1987 (první výročí havárie), 1990 (první rok po pádu komunismu) a 1991, 1996, 2001, 2006 a 2011 (výročí páté až dvacáté páté, v pětiletých rozestupech).

Jako zástupce amerického tisku byl vybrán The New York Times. V českém prostředí byl výběr složitější, protože se změnou politického režimu některé deníky zanikly či byly přejmenovány, takže nebylo možné sledovat jeden a ten samý deník po celé vybrané období. Proto byly zvoleny tři skupiny deníků tak, aby pokrývaly celé sledované období. Šlo o deníky Rudé právo a Právo, Svobodné slovo, Slovo (oproti původním tezím přidáno) a Lidové noviny, Mladou frontu a Mladou frontu Dnes.

Cílem práce bylo zachytit mediální obraz havárie v jednotlivých denících, jeho proměnu v průběhu času a to, zda se mezi sebou nějak lišil obraz předkládaný československými/českými novinami a obraz v novinách amerických. Práce by tak měla nabídnout pohled, který dosud mezi pohledy na černobylskou havárii chyběl.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Sovětsko-americké vztahy (především v 80. letech 20. stol.)

Následující kapitola přibližuje vzájemné vztahy USA a SSSR, a to nejpodrobněji v 80. letech, kdy k černobylské havárii došlo. Nastiňuje dobový kontext, vzájemné vztahy a ideologické představy obou supervelmocí, které jsou důležité pro pochopení rozdílů v tom, jak o havárii informoval československý tisk a jak americký.

1.1 Studená válka

Studená válka byla výrazným fenoménem 2. pol. 20. stol. a ovlivňovala vztahy mezi USA a SSSR, proto je úvod kapitoly o vztahu těchto dvou velmocí věnován stručnému nastínění pojmu studené války a jejímu začátku a konci.

1.1.1 Definice studené války

„Studená válka je termín, který se vžil pro označení konfliktního charakteru vztahů mezi dvěma supervelmocemi, případně později mezi dvěma bloky, které kolem nich vznikly.“¹ Oněmi dvěma supervelmocemi byly USA a SSSR, jejichž mocenské soupeření bylo rozhodujícím faktorem poválečného vývoje mezinárodních vztahů. Pod jejich vlivem vznikla dvě mocenská centra a došlo k rozdělení světa, což je označováno jako „bipolární svět“. Toto uspořádání se poměrně rychle stabilizovalo a bylo značně odolné vůči změnám.²

Termínem „studená válka“ charakterizoval poválečné vztahy mezi oběma velmocemi americký novinář H. B. Swope (v jeho metafoře byly „chladné“ hlavně děl, která však byla připravena k okamžité ostré střelbě).³ Mezi USA a SSSR totiž nikdy nedošlo k přímému vojenskému střetu, jejich vzájemná nedůvěra a napětí se ventilovaly v mezinárodních krizích nebo v periferních válkách (např. válka v Koreji, vietnamská válka).⁴

„Studená válka vešla do novodobých dějin jako první mezinárodní uspořádání, které neskončilo válkou, ale schůzkou hlav států a vlád, jež prohlásily vzájemné nepřátelství za ukončené.“⁵

¹ PLECHANOVÁ, Běla a Jiří FIDLER. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941 – 1995*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997, s. 55.

² HÝBNEROVÁ, Stanislava. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Praha: Karolinum, 1997, s. 9.

³ NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 12.

⁴ KRATOCHVÍL, Petr a Petr DRULÁK (eds.). *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2009, s. 132-134 a 279.

⁵ KRATOCHVÍL a DRULÁK, 2009, s. 280.

1.1.2 Začátek studené války

Existují různé názory na důvody a datum vzniku studené války.

Kupříkladu tradicionalistický přístup tvrdí, že důvodem vzniku studené války byl expanzivní charakter sovětské politiky za druhé světové války a po ní. Podle revizionistů byly naopak expanzionisty Spojené státy. A postrevizionisté tvrdí, že za začátek studené války nemohla žádná z velmocí, že vznik nějakého konfliktu mezi velmocemi byl nevyhnutelný. Odůvodňují to tím, že po válce bylo Německo a Japonsko poraženo, většina evropských zemí byla vyčerpaná, britské impérium oslabené a tak zůstaly pouze dvě velmoci první třídy – USA a SSSR. Navíc byly oba tyto státy ideologicky silně vymezené, aktivní a výbojné.⁶

Na dobu vzniku studené války panuje ještě více názorů. Podle historika a politologa Bradleyho se někteří historikové vrací dokonce až k ruskému panslavismu 2. pol. 19. stol., jiní jej kladou do let 1918–1920, kdy spojenci intervenovali proti rodícímu se bolševickému státu. Dalšími potenciálními spouštěči by mohly být nacisticko-sovětský pakt z roku 1939 či Rooseveltova smrt (1945). Všeobecně se ale má za to, že po druhé světové válce již stav studené války existoval. Již v roce 1945 totiž britští politikové varovali před sovětskou hrozbou,⁷ např. Winston Churchill, který měl v roce 1946 ve Fultonu slavný projev, ve kterém zazněla následující slova o železné oponě: „*Od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu byla napříč celým kontinentem spuštěna železná opona. Za touto linií leží všechna hlavní města starých států střední a východní Evropy. Varšava, Berlín, Praha, Vídeň, Budapešť, Bělehrad, Bukurešť a Sofie, všechna tato slavná města i s obyvatelstvem jejich zemí se ocitla v oblasti, kterou musím nazvat sovětskou sférou, a všechna jsou vystavena nejen té či oné formě sovětského vlivu, ale i vysoké a v mnoha případech rostoucí míře ovládnutí z Moskvy.*“⁸ Podle Bradleyho se ale řada historiků domnívá, že vhodnějším datem je rok 1948 nebo 1949. Jiní z hlediska formálního za zahájení studené války považují rok 1955, kdy se Západní Německo připojilo k NATO a oficiálně vznikla Varšavská smlouva.⁹

John Lewis Gaddis, uznávaný americký historik studené války, hledá kořeny studené války ve druhé světové válce. Spojenectví Roosevelta, Churchilla a Stalina bylo od samého počátku nejen nástrojem v boji proti znepráteleným zemím, ale zároveň sloužilo každému z nich k tomu, aby po válce měli pokud možno co nejvýhodnější postavení a mohli tak

⁶ PLECHANOVÁ a FIDLER, 1997, s. 55-56.

⁷ BRADLEY, John F. N. *Válka a mír po roce 1945: Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a Západem*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 15.

⁸ NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války*. Díl 1. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997, s. 28.

⁹ BRADLEY, 1994, s. 15.

maximalizovat svůj vlastní vliv v poválečném světě. Žádný z nich si nepřál nové nepřátele tak brzy po tom, co porazil ty staré, ale jejich představy se příliš rozcházely. Zatímco představy Roosevelta a Churchilla byly v podstatě pluralitní a předpokládaly možnost slučitelných zájmů i mezi neslučitelnými systémy, tak Stalin chtěl dosáhnout bezpečného postavení sebe i Sovětského svazu a zároveň podněcovat rozpory v kapitalistickém táboře, které by otevřely cestu sovětské dominanci v Evropě.¹⁰

Duch spolupráce proti Hitlerovi se tedy postupně vytratil, zájmy se rozcházely, rostla vzájemná nedorozumění a podezíravost. Vzájemná podezíravost USA a SSSR, že druhá mocnost usiluje o světovládu, nakonec spolupráci zcela znemožnila a trvalý mír byl bez spolupráce supervelmocí nemožný. Konflikt navíc brzy vykrytalizoval do v podstatě bipolární podoby, protože ostatní země byly příliš vyčerpané, oslabené a měly svých starostí dost.¹¹

1.1.3 Konec studené války

Obdobně jako u stanovení začátku studené války panují dohady i o době, kdy skončila. Politolog Drulák uvádí, že podle některých historiků dokonce studená válka skončila vyřešením karibské krize (1962), poté přišlo období mezinárodního uvolnění, které trvalo až do sovětské invaze do Afghánistánu (1979). Období po ní pak tyto historici považují za druhou studenou válku, která pro ně končí pádem berlínské zdi (1989).¹² Blíže se konci studené války bude věnovat následující kapitola.

1.2 Sovětsko-americké vztahy s důrazem na 80. léta

Vývoj vztahů mezi USA a SSSR prošel během studené války různými proměnami, od konfliktů ke spolupráci a naopak (viz Příloha č. 1). Tato kapitola stručně zachycuje odlišné ideologické představy panující v Sovětském svazu a ve Spojených státech a načrtává historii vzájemných vztahů od 70. l. 20. stol. do pádu Sovětského svazu.

¹⁰ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha: Sloart, 2006, s. 28 a 35.

¹¹ BRADLEY, 1994, s. 43.

¹² DRULÁK, Petr. *Metafory studené války: Interpretace politologického fenoménu*. Praha: Portál: 2009, s. 8.

1.2.1 Ideologické představy v SSSR v době studené války

Marxisticko-leninské učení o válce a mezinárodní politice prošlo třemi hlavními etapami. Výchozí ideologickou tezí bylo, že kapitalismus v imperialistickém stádiu plodí války a má zájem zničit socialistické státy. Odezvou tedy měl být boj za mír.¹³

K posunu v tomto myšlení došlo v roce 1956 po XX. sjezdu KSSS. Leninova poučka, že pokud existuje imperialismus, pak plodí války, stále platila. Nicméně Chruščov dospěl k názoru, že války nejsou osudově nevyhnutelné, že je možné se světové válce vyhnout. Hesla o boji za mír se změnila na hesla o mírovém soužití a soutěžení socialismu a kapitalismu.¹⁴

Třetí hlavní etapa vývoje vládnoucí ideologie v Sovětském svazu je spojena s nástupem Gorbačova do nejvyšších funkcí. V této etapě marxisticko-leninskou orientaci nahrazoval spíše politický idealismus. Otázky zahraniční politiky už nebyly chápány jako součást třídně-sociálních procesů nebo národních zájmů, ale naopak jako součásti globálních problémů lidstva.¹⁵

1.2.2 Ideologické představy v USA v době studené války

V USA ideologické představy vycházely z protikladnosti demokracie a totalitarismu a rozpracovány byly dvě zahraničně-politické koncepce, zadržování komunismu a zatlačování komunismu.

Koncepce zadržování komunismu vycházela ze statě George Kennana (tehdejšího diplomata USA v Moskvě), podle kterého „*hlavní částí jakékoli politiky Spojených států vůči Sovětskému svazu musí být dlouhodobé, trpělivé, ale tvrdé a bdělé zadržování ruských expanzivních tendencí.*“¹⁶

Na koncepci zatlačování komunismu se podílelo více teoretiků, zejména však J. Burhnam, podle kterého si jen USA a SSSR mohou činit nároky na světovládu. Při jejich celosvětové srážce ale USA musejí mít vojensko-technickou převahu a nesmějí být tak defenzivní, jak to vyžaduje politika zadržování komunismu, ale naopak musejí ve snaze porazit komunismus být iniciativní.¹⁷

¹³ KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. Praha: EKOPRESS, 2001, s. 102.

¹⁴ KREJČÍ, 2001, s. 102.

¹⁵ KREJČÍ, 2001, s. 102-103.

¹⁶ KREJČÍ, 2001, s. 104.

¹⁷ KREJČÍ, 2001, s. 105.

1.2.3 Sovětsko-americké vztahy v 70. letech

Americké snahy o proměny vztahu se SSSR v konečném důsledku dopadaly spíše negativně, protože se nenaplnilo očekávání, že Sovětský svaz výrazně změní své jednání. Proces uvolňování napětí¹⁸ (v knihách také nazýván *détente*, výraz se často používá právě v souvislosti s vývojem mezinárodních vztahů od překonání karibské krize v roce 1962 do konce 70. let¹⁹) tak přinesl výhody spíše SSSR, protože rozsáhlá hospodářská pomoc od USA a dalších západních zemí napomohla stabilizaci sovětského režimu.²⁰

Součástí vztahů mezi USA a SSSR byla řada odzbrojovacích jednání a dohod. V roce 1972 došlo k podepsání SALT 1 (Strategic Arms Limitation Talks) a v roce 1979 SALT II, což byly dohody týkající se omezení strategických útočných zbraní.²¹ Po sovětské invazi do Afghánistánu (1979) ale Kongres Spojených států odmítnul smlouvu SALT II ratifikovat.²²

Vpádem do Afghánistánu Sovětský svaz politiku *détente* narušil. Americký prezident Jimmy Carter byl sovětským útokem šokován a charakterizoval jej jako pokus o rozšíření komunistického vlivu ve třetím světě. Pro americkou stranu tak začala další fáze studené války.²³

1.2.4 Sovětsko-americké vztahy v 80. letech

V roce 1980 byl prezidentem Spojených států zvolen bývalý filmový a televizní herec Ronald Wilson Reagan.²⁴ Jeho nástup byl spojen s návratem k původní podobě studené války a jádrem zahraniční politiky se tak stala konfrontace se Sovětským svazem, kterou navíc doprovázela útočná rétorika.²⁵ Tu Reagan uplatňoval již od samého začátku výkonu prezidentské funkce a Sověty iritoval mj. tím, že soupeření mezi USA a SSSR prezentoval jako střet dobra a zla (slavný je jeho výrok, kdy v projevu v roce 1983 nazval SSSR „říší zla“). Přestože měla převážně čistě deklaratorní charakter, tak na sovětské představitele působila jako nezanedbatelný psychologický faktor. Jejím účelem ale bylo i napomoci

¹⁸ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: Vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 42.

¹⁹ KRATOCHVÍL a DRULÁK (eds.), 2009, s. 47.

²⁰ SUCHÝ, 2004, s. 42.

²¹ VESELÝ, Zdeněk. *Smlouvy, pakty, dohody: Slovník mezinárodně politických a diplomatických aktů*. Praha: Epoque, 2002, s. 126-127.

²² NÁLEVKA, 2003, s. 192-193.

²³ NÁLEVKA, 2003, s. 204.

²⁴ NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století*. Díl 2. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 229.

²⁵ KREJČÍ, Oskar. *Zahraniční politika USA: Ideje, doktríny, strategie*. Praha: Professional Publishing, 2009, s. 258.

revitalizaci strategie zadržování Sovětského svazu a působit na západoevropské spojení a americkou společnost.²⁶

Počátkem 80. l. 20. stol. panovaly mezi oběma supervelmocemi napjaté vztahy – Američané nechtěli se Sověty hovořit kvůli invazi do Afghánistánu a Sověti zase nechtěli hovořit s Američany kvůli „euroraketám“²⁷ (Američané chtěli v západní Evropě rozmístit rakety jako reakci na instalaci sovětských raket²⁸).

V březnu 1983 Reagan odstartoval nové zbrojní závody, když v televizním vystoupení vyhlásil program Strategické obranné iniciativy (SDI – Strategic Defense Initiative), přezdívaný „hvězdné války“. Měl zajistit bezpečnost území Spojených států a předpokládal ničení protivníkových balistických raket v kosmickém prostoru.²⁹ SDI odrážela Reaganův postoj, kdy prezident spojoval mír s vojensko-technickým pokrokem USA. Díky tomuto pokroku by totiž podle Reagana Spojené státy získaly nad SSSR převahu, čímž by vznikly vhodné podmínky pro politické dohody.³⁰

U evropských spojenců ovšem SDI zpočátku budila značné rozpaky, protože se domnívali, že USA už se nebudou tolik zajímat o bezpečnost v Evropě. Nakonec ji ale M. Thatcherová a H. Khol podpořili a Reaganova zbrojní spirála tak přispěla k selhání sovětského hospodářského systému, protože v Sovětském svazu byla již tak narušená ekonomika, že nebyly finance na to, držet s SDI krok.³¹

Ve druhém Reaganově funkčním období proběhla významná jednání s Michaiilem Gorbačovem, který se stal generálním tajemníkem KSSS v březnu 1985.³² Došlo tak např. k jednání START, kdy Reagan změnil jednání SALT III na START (Strategic Arms Reduction Talks), přičemž změna názvu měla vyjadřovat, že již nejde jen o kontrolu zbrojení, ale o snížení strategických jaderných arzenálů. Tato dohoda byla podepsána až o několik let později, v roce 1991, M. S. Gorbačovem a G. Bushem.³³ Dalším úspěchem byla sovětsko-americká dohoda o likvidaci raket středního a kratšího doletu (1987), díky které byl poprvé zcela zlikvidován jeden druh jaderných zbraní, který měl navíc strategický charakter.³⁴

²⁶ SUCHÝ, 2004, s. 140-144.

²⁷ BRADLEY, 1994, s. 165.

²⁸ HÝBNEROVÁ, 1997, s. 17.

²⁹ NÁLEVKA, 2000, s. 230.

³⁰ KREJČÍ, 2009, s. 266.

³¹ NÁLEVKA, 2000, s. 230.

³² KREJČÍ, 2009, s. 258.

³³ KREJČÍ, 2009, s. 267 a VESELÝ, 2002, s. 126.

³⁴ KREJČÍ, 2009, s. 275.

Reaganova politika měla značný vliv na změnu chování Sovětského svazu a na rozpad komunistického bloku, a to i před tím, než v čele SSSR stanul Gorbačov.³⁵

1.2.5 Kolaps Sovětského svazu

Když se v roce 1985 Gorbačov dostal do čela Sovětského svazu, působil dojmem flexibilnějšího a modernějšího politika, než byli jeho předchůdci, nicméně marxistický pohled na svět neopustil. Lze tedy jen obtížně odhadnout, jakých cílů chtěl po svém nástupu dosáhnout. Zdá se ale nepravděpodobné, že by chtěl vývoj Sovětského svazu vědomě směřovat tak, jak se nakonec odehrál.³⁶

Nelze mu ale upřít to, že v zahraničně politické oblasti učinil řadu kompromisů a ústupků, které byly dříve nemyslitelné a které zlepšily vztahy s USA i mezinárodní vztahy obecně. I přes to se ale vztahy SSSR a USA zlepšovaly jen pozvolna, protože mezi nimi zůstávala řada problémů a zátěží z minulosti.³⁷

Pád Sovětského svazu ale nezvrátily ani Gorbačovovy „perestrojky“, ani velké západní úvěry a někdejší imperiální velmoc se postupně hospodářsky a poté i politicky rozložila.³⁸

V únoru 1990 na plénu ÚV KSSS Gorbačov prosadil zrušení ústavního článku o vedoucí mocenské roli strany a v březnu byl zvolen do nově vytvořené funkce prezidenta sovětské federace. Následovala vlna národní emancipace. Dohoda o ukončení existence Sovětského svazu byla podepsána 7. 12. 1991.³⁹

Studená válka však symbolicky skončila již dříve, 21. 11. 1990 na pařížské schůzce Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, kde delegace 34 států přijaly Pařížskou chartu o nové Evropě.⁴⁰

2. Ekologické aktivity v Československu (především v 80. letech 20. stol.)

Ekologická situace v Československu byla tristní. Vláda však nebyla ochotná se v tomto směru příliš angažovat a navíc před lidmi zatajovala informace o stavu životního

³⁵ SUCHÝ, 2004, s. 256.

³⁶ HÝBNEROVÁ, 1997, s. 19-20.

³⁷ HÝBNEROVÁ, 1997, 20-21.

³⁸ NÁLEVKA, 2000, s. 233 a 240.

³⁹ NÁLEVKA, 2000, s. 240-241.

⁴⁰ PLECHANOVÁ a FIDLER, 1997, s. 86.

prostředí. Lidé se ale začínali o životní prostředí zajímat, postupně se aktivizovat a tlačit na vládu, aby podnikla některá opatření. A tyto tendence se promítaly do tisku.

2.1 Ekologická situace v Československu

Zhoršující se životní prostředí se v poslední třetině 20. století stalo celosvětovým problémem. V tehdejší Československu měl tento problém svá specifika.⁴¹

Jedním z nich byla geografická poloha, protože Česko se nachází v bohatě zalidněné oblasti Evropy a jeho reliéf je ideální k zadržování exhalací.⁴² Dalším specifikem byl historický vývoj, neboť po roce 1948 byl československý průmysl Sovětským svazem donucen k přeorientování se na průmysl těžký. Tato změna navíc nebyla příliš logická, protože v Československu kromě hnědého a černého uhlí chyběly prakticky veškeré zdroje surovin. Výsledkem byla vysoká surovinová, energetická, investiční, dovozní a dopravní náročnost československého průmyslu.⁴³

Ekonomické problémy se řešily bez ohledu na poškozování životního prostředí, a to tak dlouho, až se jeho devastace stala dalším zdrojem ekonomické stagnace.⁴⁴ Přesto státní orgány nejevily o životní prostředí takřka žádný zájem. A vzhledem k tomu, že problémy životního prostředí měly globální charakter, tak socialistická média ráda upozorňovala na problémy na Západě – ale na domácí problémy se zapomínalo nebo byly zamlčovány.⁴⁵

Situace zašla tak daleko, že od 70. let se Československo dostávalo na první až druhé místo v devastaci životního prostředí v Evropě. Pánevská oblast v severních Čechách dokonce patřila mezi nejzamořenější světové regiony. Tento stav se neodrážel jen v ekonomice, ale rovněž ve zdravotním stavu obyvatelstva a v sociálněpolitické oblasti.⁴⁶ Stát dokonce v podstatě uplácel obyvatele v severozápadních Čechách a v Ostravsko-karvinské aglomeraci, aby se z těchto regionů nestěhovali pryč. Kvalifikovaným pracovníkům, jako byli např. lékaři a učitelé, se skrytě znemožňovalo vystěhování z kraje tím, že takový člověk nemohl sehnat v jiném kraji práci či bydlení. Vláda tak naprosto nelogicky investovala do

⁴¹ VANĚK, Miroslav. Ekologie a ekologické hnutí v posrpnovém Československu. In: BLAŽEK, Petr (ed.). *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán a Ústav českých dějin FF UK ve spolupráci s Vyšší odbornou školou publicistiky, 2005, s. 79.

⁴² VANĚK, Miroslav. Porobení přírody. In: VANČURA, Jiří (ed.). *Proč jsme v Listopadu vyšli do ulic*. Brno: Doplněk, 1999, s. 134.

⁴³ VANĚK, Miroslav. Zelené mládí. In: VANĚK, Miroslav a kol. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Votobia Praha, 2002, s. 238.

⁴⁴ VANĚK, 2002, s. 237.

⁴⁵ VANĚK, 1999, s. 139-140.

⁴⁶ VANĚK, 2005, s. 81.

různých finančních zvýhodnění severočeské populace, místo toho, aby je použila na ochranu životního prostředí.⁴⁷

Postupující devastace životního prostředí se začala špatně tajit, a tak na ni státní orgány reagovaly zlehčováním a frázemi o tom, jak zajišťují potřeby lidu a zvyšují životní úroveň, která však byla chápána jako pouhé uspokojování materiálních potřeb. Státním orgánům vyhovovala ekologická nigramotnost obyvatelstva a jeho neangažovanost.⁴⁸

Komunistický režim považoval ekologii za určitý luxus, na který si stát musí nejprve vydělat.⁴⁹ V představách politického vedení měla být lékem na ekologickou krizi vědeckotechnická revoluce v podmínkách socialismu.⁵⁰

2.2 Počátky ekologických aktivit

Na našem území byla dlouhá a bohatá tradice ochránářských hnutí a spolků, která sahala až do 18. a 19. stol. Tato tradice však byla násilně přerušena v roce 1948 a k pokusu o její obnovu došlo až v roce 1958. V tomto roce vznikla první moderně pojatá dobrovolná ochránářská organizace TIS – Svaz pro ochranu přírody a krajiny. Tato organizace se však potýkala s řadou překážek a v 70. letech byla nakonec mocenským zásahem rozpuštěna.⁵¹

Rok 1974 vyhlásil ÚV SSM „Rokem ochrany a tvorby životního prostředí“ a hlavním bodem se stala akce Brontosaurus, která byla koordinována s ústavy ČSAV, Radou pro životní prostředí při vládě ČSR ad. Tato akce byla původně zamýšlena jako jednorázová, nicméně byla tak úspěšná, že se souhlasem oficiálních státních orgánů se z ní stalo celostátní a časově neomezené hnutí Brontosaurus.⁵²

V roce 1978 vláda vydala usnesení, kterým uložila Ministerstvu kultury zřídit ekologicky zaměřenou organizaci. Následujícího roku tak vzniknul Český svaz ochránců přírody.⁵³

Koncem 70. let tedy v Československu fungovaly dvě ekologicky a ochránářsky zaměřené organizace. Zvláštností jejich vzniku bylo to, že vznikly opačným procesem, než vznikaly obdobné organizace na Západě. Vznikly totiž shora, z popudu vládních a stranických orgánů.⁵⁴ Vysvětlení tohoto procesu lze hledat v mezinárodním tlaku a

⁴⁷ VANĚK, 1999, s. 146-147.

⁴⁸ VANĚK, 1999, s. 140.

⁴⁹ VANĚK, 2005, s. 95.

⁵⁰ VANĚK, 1999, s. 136.

⁵¹ VANĚK, 2005, s. 81.

⁵² VANĚK, 2005, s. 83.

⁵³ VANĚK, 2005, s. 83.

⁵⁴ VANĚK, 2005, s. 84.

mezinárodních konferencích o životním prostředí. Dalším důvodem mohlo být to, že komunisté hledali určitý ventil společenské aktivity, která byla za normalizace paralyzována a nyní opět začala zvolna stoupat. Ochranařské aktivity tak zřejmě byly považovány za „nezávadné“ a zároveň se předpokládalo, že se díky nim předejde nežádoucí aktivitě v oblasti politiky.⁵⁵

To, že obě ochranařské organizace fungovaly pod oficiálními komunistickými organizacemi, však s sebou neslo morální dilema: „*Je ekologická a ochranařská aktivita v rámci oficiálních organizací výrazem loajality s existujícím režimem a tudíž vlastně jistou formou kolaborace nebo alespoň podrobení a oportunistu, nebo aktivitou v podstatě pozitivní, navzdory tomu, že se uskutečňuje v režimem zřízených organizacích?*“ Režimem byly navíc utajovány nebo alespoň omezovány informace o stavu životního prostředí, takže se nabízela i otázka, jestli je vůbec možné podniknout nějaké kroky k ochraně životního prostředí.⁵⁶

V důsledku těchto faktorů u nás vzniknul jiný druh ochranaře, než jaký byl běžný na Západě – československý ochranař se zabýval ochranou přírody v lokálním, nanejvýš regionálním měřítku. Naopak pokusy ovlivnit rozhodování v řídicí a politické sféře, třeba formou petic nebo demonstrací, zde dlouho chyběly.⁵⁷

2.3 Vzrůstající ekologická aktivita

Ve 2. polovině 80. let začaly do Československa více pronikat informace a vzory ze Západu, z Východu pak sovětská perestrojka, která mj. proklamovala nutnost řešit problémy životního prostředí. Pod vlivem vzrůstajícího mezinárodního i vnitropolitického tlaku začaly být v Československu odtajňovány některé informace, které se životního prostředí týkaly.⁵⁸

Ještě v roce 1985 si politické vedení mohlo dovolit proti ekologické aktivitě zasáhnout mocensky, avšak o dva roky později již bylo společenské klima jiné. Chyběly výsledky, soudy a věznění ekologických aktivistů, avšak dezinformace, demagogie a ostouzení zatím stále přetrvávaly.⁵⁹

Lidé se ale postupně probouzeli z letargie a začali si uvědomovat, že zdevastované životní prostředí může jejich životy ohrožovat. Ve světle této skutečnosti začala být různá

⁵⁵ VANĚK, 2002, s. 241-242.

⁵⁶ VANĚK, 2005, s. 85.

⁵⁷ VANĚK, 2002, s. 249.

⁵⁸ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství MAXDORF, 1996, s. 87.

⁵⁹ VANĚK, 1996, s. 89-90.

finanční zvýhodnění od státu nedostatečná a lidé začali požadovat, aby stát ekologické problémy řešil. Od roku 1987 se tak začaly množit různé petice a stížnosti. Úspěšnou peticí byla např. petice proti výstavbě vodního díla Křivoklát a aktivita proti záměru zlikvidovat zámek Jezeří. Tyto kauzy nejen ukazovaly, že lze změny dosáhnout, ale novinkou bylo i to, že hnutí nacházela podporu u politiků. Příkladem takového politika byl Rudolf Hegenbart, předseda Rady pro životní prostředí při vládě ČSR a pozdější vedoucí 13. oddělení ÚV KSČ, který se angažoval např. v již zmíněné kauze Jezeří.⁶⁰

Ekologické iniciativy se šířily a ani politické občanské iniciativy (např. Demokratická iniciativa, Hnutí za občanskou svobodu, Nezávislé mírové sdružení, České děti) neopomněly ve svých programech a prohlášeních zmínit problematiku životního prostředí. Šíření těchto iniciativ a rostoucí nebojácnost pojmenovat ekologické problémy souvisela s nástupem mladé generace, která již nebyla traumatizována rokem 1968 a normalizací, takže se nebála veřejně vystoupit na ochranu přírody a práci v této oblasti nevnímala jako příliš nebezpečnou. U této generace se rovněž proměnil žebříček hodnot a život v nenarušené krajině pro sebe i své potomky byl považován za jednu z hlavních priorit.⁶¹

Na státní aparát netlačili jen občané, ale i ostatní evropské státy, zejména ty sousední. Ke sporům docházelo jak se západními státy, tak s těmi v rámci socialistického tábora.⁶² Avšak státní orgány měly s přijímáním vhodných opatření velké problémy – byla přijímána polovičatá řešení, odstranění hlavních zdrojů znečištění probíhalo nedostatečně, a pokud už se našlo vhodné řešení, tak se většinou nerealizovalo.⁶³

2.3.1 Ekologické aktivity a rok 1989

Již od počátku roku 1989 začal pohár trpělivosti občanů se znečištěním životního prostředí a s nedostatečným informováním a opatřeními přetékat.⁶⁴

Na jaře 1989 z okruhu Českých dětí a z jiných vrstev mladší generace spontánně vznikla takřka výlučně ženská skupina Pražské matky. Tato skupina 29. května 1989 uspořádala protestní korzo za zlepšení životního prostředí (viz Příloha č. 2). Ve své petici požadovala pravdivé a aktuální informace o stavu životního prostředí a protestovala proti znečištění měst průmyslovou činností, proti jaderným elektrárnám a proti výstavbě vodního díla Gabčíkovo-Nagymarosz. Poukazovala přitom na to, že stát péči o životní prostředí dosud

⁶⁰ VANĚK, 1996, s. 88-95.

⁶¹ VANĚK, 1996, s. 96-102.

⁶² VANĚK, 1996, s. 104-106.

⁶³ VANĚK, 1999, s. 152.

⁶⁴ VANĚK, 1996, s. 113.

zanedbával, a to i na úkor dětí.⁶⁵ Pražské matky tak byly historicky prvními ekologickými demonstranty u nás.⁶⁶ Bezpečností složky ovšem vůbec nevěděly, co si s takovými demonstranty počít, neboť Pražské matky vyšly do ulic i se svými dětmi, aby tak ukázaly, pro koho především chtějí čisté životní prostředí. Zdálo se tak zcela absurdní rozehnat je obušky a vodními děly, jako se to běžně dělávalo u jiných demonstrací.⁶⁷

Poté probíhaly další demonstrace, bouřlivější průběh měly např. ty v pražské Stromovce, kde se protestovalo proti navrhované stavbě silnice, která měla přes Stromovku vést. Přes léto se situace uklidnila, ale po prázdninách se veřejnost opět aktivizovala a vznikly tři nové ekologické organizace – Severomoravský ekologický klub, Zelený klub a Děti země.⁶⁸

V říjnu 1989 proběhlo 15. zasedání ÚV KSČ, které bylo velmi očekávané, protože jedním z hlavních témat byla problematika životního prostředí. Nicméně toto zasedání skončilo pro veřejnost zklamáním, neboť se po něm nedala očekávat nějaká otevřenější diskuse a řešení problémů.⁶⁹

V listopadu následovaly teplické demonstrace. První demonstrace byla vyhlášena na 11. listopadu, kdy shodou okolností byla velká inverze. Ta proti očekávání bezpečnostních složek vyhnala do ulic o to více demonstrantů a demonstrace pak pokračovaly ještě následující tři dny. Lidé si byli vědomi, že má režim na kahánku a jejich strach z represí vystřídal strach o vlastní zdraví. Několik dní poté se však do popředí zájmu dostaly události ze 17. listopadu v Praze.⁷⁰

Do pádu režimu aktivita ekologů v politický odpor proti režimu nepřerostla, většina ochránců totiž ještě nepochopila nutnost změnit režim, aby se dosáhlo významnějších změn. I když postupné přerůstání z roviny konkrétních ekologických sporů do roviny dialogu s mocí lze pozorovat.⁷¹ Ekologické hnutí tedy možná přispělo k převratu v listopadu 1989.⁷²

⁶⁵ VANĚK, 2002, s. 263-264.

⁶⁶ VANĚK, 1996, s. 121.

⁶⁷ VANĚK, 2002, s. 263-264.

⁶⁸ VANĚK, 1996, s. 125-128.

⁶⁹ VANĚK, 1996, s. 129-130.

⁷⁰ VANĚK, 1996, s. 130-133.

⁷¹ VANĚK, 1996, s. 133 a 135.

⁷² VANĚK, 1999, s. 153.

3. ČERNOBYLSKÁ JADERNÁ HAVÁRIE

Černobylská jaderná havárie je dosud největší jadernou havárií a byla zařazena do sedmé, nejvyšší třídy na mezinárodní stupnici hodnocení jaderných událostí⁷³ (mezinárodní stupnice hodnocení jaderných událostí viz Příloha č. 3). Měla ohromné následky, se kterými se lidé dodnes potýkají. Nebyla zapomenuta a stále je předmětem zájmu mnoha lidí (vědců, dokumentaristů, fotografů, turistů, politiků...). Tato kapitola shrnuje dosavadní poznatky o havárii, aby bylo možné porovnat tato fakta s informacemi, které byly uváděny ve zkoumaných novinách.

3.1 Černobylský jaderný reaktor

V Černobyli havaroval reaktor typu RBMK (Reaktor Bolšoj Moščnosti – Kanalnyj). Jde o typ navržený a vyrobený v Sovětském svazu a tehdy jich bylo v sovětském svazu provozováno 15 (z toho v Černobyli 4).⁷⁴

Tento typ reaktorů měl několik potenciálně nebezpečných vlastností. Jednou z nich byly proměnné vlastnosti chladiva (chladící voda mohla v určitých částech aktivní zóny obsahovat páru, což mohlo výrazně měnit jak chladící schopnost, tak schopnost absorbovat a zpomalovat neutrony), dále špatně navržená soustava ochrany a řízení reaktoru, příliš velká aktivní zóna, možnost vyřadit z provozu části ochrany reaktoru (přičemž operátoři věděli, jak ochranu vypnout) či rozhodování operátora „naslepo“ na nízkých výkonových hladinách (při nich přístroje monitorující uvnitř reaktoru distribuci toku neutronů již nefungovaly a vnější přístrojové vybavení vyhodnocovalo pouze globální charakteristiky).⁷⁵ Paradoxně byl tedy reaktor nejnebezpečnější, když běžel na nízký výkon. Několik zasvěcených o tom vědělo, ale před pracovníky elektrárny sovětské vedení podrobnosti utajilo.⁷⁶

Tyto skutečnosti však neznamenají, že by se reaktory tohoto typu nedaly řídit. Dají, ale vyžaduje to naprosto ukázněné chování operátorů, což byl ovšem v Černobyli další problém.⁷⁷

Černobyl měl však i jiné vážné konstrukční nedostatky, mj. proto, že se spěchalo se splněním termínu uvedení do provozu. Např. střecha tak měla být postavena z nehořlavých

⁷³ DIENSTBIER, Zdeněk. *Hirošima a zrod atomového věku*. Praha: Mladá fronta, 2010, s. 241 a 243.

⁷⁴ MARKOVÁ, Ludmila. Černobylská tragédie: 26. duben 1986, 01 h, 23 min, 44 s – havárie mnohastupňové lidské odpovědnosti, havárie totalitní moci. *Vesmír* [online]. 1996, roč. 75, č. 5 [cit. 2012-11-13].

⁷⁵ MARKOVÁ, 1996.

⁷⁶ UHLÍŘ, Martin. Co se stalo v Černobyli. *Respekt*. Roč. 17, č. 16., s. 18.

⁷⁷ BARAN, Václav. *Jaderná energetika a další problémy moderní civilizace*. Praha: Academia, 2002, s. 32.

materiálů. Ty však neexistovaly. Střecha ale postavena být musela, a tak se postavila z materiálů hořlavých.⁷⁸

3.2 Příčiny a průběh havárie

K havárii 4. bloku černobylské jaderné elektrárny došlo při pokusu, jehož cílem bylo vyzkoušet, jak dlouho turbogenerátor stačí svou setrvačností napájet hlavní cirkulační čerpadlo.⁷⁹ 25. dubna 1986 krátce po poledni začala obsluha pomalu snižovat výkon reaktoru a připravovat se tak na experiment. Ve dvě odpoledne však do elektrárny zavolal operátor z kyjevské rozvodné centrály a žádal, aby reaktor nepřestával dodávat do sítě elektrický proud (kvůli továrnám, které před 1. májem potřebovaly dohnat plán). Experiment tak byl odložen a pokračovat se v něm mohlo až krátce před půlnocí.⁸⁰ Na pokus tedy nakonec dohlížela jiná směna, která se tak ocitla v nečekané a stresové situaci.⁸¹

Po 23. hodině začal být výkon reaktoru opět snižován. Krátce po půlnoci nečekaně klesnul na pouhých 30 MW.⁸² Obsluha vytáhla regulační borové tyče (když se vytáhnou, výkon se zvýší. Pokud se však vytáhnou úplně, operátoři ztratí nad reaktorem kontrolu) a výkon začal opět stoupat. Došlo ale k tomu, že se začala hromadit tepelná energie v tzv. žhavých místech, kde ji senzory obtížně zjišťují,⁸³ a navíc byly problémy s chladicí vodou. V 01:22:30 obdržel operátor automatické varování, podle kterého měl být reaktor okamžitě zastaven. Toto varování ale bylo ignorováno a v 01:23 pokus začal, a to navzdory tomu, že výkon reaktoru byl hluboko pod výkonem požadovaným pro daný pokus. Rovněž počet zasunutých regulačních tyčí byl pouze poloviční oproti stanovenému minimu. Nehledě na fakt, že byly vědomě vypnuty bezpečnostní systémy.⁸⁴

Výkon reaktoru se začal rapidně zvyšovat a ani ne minutu po začátku pokusu obsluha stiskla spínač nouzového zastavení. To vyslalo do reaktoru regulační tyče, které měly reakci zastavit. Avšak konce tyčí nebyly z materiálu, který by štěpnou reakci zastavoval, ale z grafitu, který se chová opačně. Regulační tyče se nestihly zasunout, teplo je roztavilo. Výkon reaktoru stoupl až na 350 tis. MW, což je stonásobek běžného výkonu.⁸⁵ Došlo

⁷⁸ *Černobyl – nultá hodina* [film]. Režie Renny BARTLETT. Velká Británie a Kanada: 2004.

⁷⁹ BARAN, 2002, s. 32.

⁸⁰ UHLÍŘ.

⁸¹ LÁZŇOVSKÝ, Matouš. Brzda místo plynu a plyn místo brzdy. To byl Černobyl. *Technet.idnes.cz* [online]. [cit. 2012-11-13].

⁸² SMITH, Jim T. a Nicholas A. BERESFORD. *Chernobyl – Catastrophe and Consequences*. Berlin: Springer a Chichester: Praxis, 2005, s. 2.

⁸³ *Černobyl – nultá hodina* [film].

⁸⁴ SMITH a BERESFORD, 2005, s. 2.

⁸⁵ LÁZŇOVSKÝ. Brzda místo plynu a plyn místo brzdy. To byl Černobyl.

k explozi vodíku, který vznikal redukcí vodní páry na rozžhaveném grafitu. Exploze roztrhla betonový blok reaktoru a odhodila jeho tisícitonové víko (viz Příloha č. 4). Kolem vyletovaly rozžhavené trosky a zapálily asfaltový potah střechy. Střecha se následně propadla a spolu s mračnem kouře došlo k vyvržení asi 5 tun radioaktivního paliva do ovzduší.⁸⁶

Příčina havárie tedy zřejmě spočívala především v přílišné sebedůvěře obsluhy a teprve ve druhé řadě v riskantní konstrukci reaktoru.⁸⁷

3.3 Situace po havárii a snahy o likvidaci následků

Radioaktivní částičky se z poškozeného reaktoru uvolňovaly prakticky až do jeho zasypání koncem května. Přes Evropu se šířil radioaktivní mrak (viz Příloha č. 5), přičemž nejvíce bylo radioaktivním spadem zasaženo Bělorusko. Spad zde zasáhl 1,35 mil. hektarů, v Rusku 0,73 mil. hektarů a na Ukrajině 0,38 mil. hektarů.⁸⁸ Radioaktivní mrak se ale rozptýlil nad velkou částí Evropy a obsahoval zejména radionuklidy jódu (poločas rozpadu 8 dní) a cesia (poločas rozpadu 30 let)⁸⁹ (znázornění spadu cesia v Evropě viz Příloha č. 6).

Sovětský svaz se zpočátku snažil nehodu před ostatními státy utajit. Jako první na ni přišli druhý den ráno ve švédské jaderné elektrárně Forsmark. Jeden z pracovníků zde při průchodu přes detektor spustil alarm. Odborníci přišli na to, že radiace neuniká z elektrárny, ale že ji pracovník přinesl z venku na podrážkách. Domnívali se, že jde o radioaktivní spad, který musel přijít v mraku ze Sovětského svazu. Když se však otázali sovětského velvyslanectví ve Stockholmu, tak to jejich dotaz odmítlo téměř jako protisovětskou provokaci.⁹⁰

Nehodu takových rozměrů však utajit nešlo, měření na dalších částech Evropy potvrzovala, že došlo k ohromné havárii a že jejím místem je Černobyl. Sovětský svaz nakonec musel s pravdou ven, havárii ale přiznal až 28. dubna.⁹¹

Ani k vlastnímu obyvatelstvu se však nezachoval upřímněji, takže obyvatelé města Pripjať, vzdáleného od elektrárny jen několik kilometrů (foto oblasti kolem Černobylu viz Příloha č. 7) druhý den netušili, jak závažná havárie se v elektrárně stala.⁹² První bezpečnostní opatření začala být prováděna až 30 hodin po výbuchu. Evakuace byla

⁸⁶ MIKA, Otakar J. *Průmyslové havárie*. Praha: Triton ve spolupráci s Existencialia, 2003, s. 35-36.

⁸⁷ BARAN, 2002, s. 34.

⁸⁸ POLEDNE, Aleš. *Největší katastrofy 20. století*. Praha: Volvox Globator, 2001, s. 135.

⁸⁹ DIENSTBIER, 2010, s. 245 a 246.

⁹⁰ POLEDNE, 2001, s. 133-134.

⁹¹ POLEDNE, 2001, s. 134.

⁹² POLEDNE, 2001, s. 134.

vyhlášena až 27. dubna ve 14 hodin. Obyvatelé dostali na shromáždění dvě hodiny. Úřady zatajovaly závažnost situace, aby se zabránilo panice.⁹³

Rozsah a nebezpečnost havárie si neuvědomovali ani hasiči, kteří v Černobylu zasahovali jako první. Teprve později byly přivezeny citlivé přístroje na měření záření a hasiči začali být alespoň častěji střídáni a vybavováni ochrannými prostředky.⁹⁴

Vrtulníky shazovaly do reaktoru pytle s pískem a kyselinou boritou, která neutralizuje radiaci. Žár ale písek roztavoval a na dně reaktoru stále hořelo radioaktivní palivo. Betonová deska pod jádrem reaktoru se zahřívala a hrozilo nebezpečí, že bude pukát a magma bude puklinami prosakovat. Pod deskou byla nahromaděna voda, kterou do reaktoru v prvních hodinách po výbuchu lili hasiči. Vědci se obávali druhého výbuchu, protože kdyby se radioaktivní magma dostalo do styku s vodou, mohlo by to vyvolat daleko ničivější výbuch, než byl ten první. Vznikla by při něm obrovská tlaková vlna a radioaktivita, Evropa by se stala prakticky neobyvatelnou.⁹⁵

Odborníci se nakonec rozhodli situaci řešit tím, že během dvou dnů bylo do reaktoru shozeno 2 400 tun olova. To okamžitě snížilo teplotu, rozteklo se a zapečetilo otvor, takže se snížila i radiace. Část olova se při tom ale vypařila do ovzduší, což se odrazilo na zdraví obyvatelstva.⁹⁶

Tím se situace zmírnila, ale nevyřešila, protože oheň byl sice zakryt, ale ne zcela uhašen. Práce na likvidaci havárie pokračovaly.⁹⁷

V okolí elektrárny byly evakuovány vesnice v okruhu 30 km, byl odstraňován radioaktivní prach z domů, střílena zvířata, vrtulníky shazovaly lepkavou kapalinu, která vložkovala radioaktivní prach a lepila ho k zemi ad.⁹⁸

Po zvládnutí požáru bylo pro izolaci reaktoru zvoleno řešení sarkofágu z oceli a betonu. Ani tato operace však nebyla jednoduchá, protože radioaktivita byla stále vysoká. Před pokračováním stavby sarkofágu např. bylo třeba odstranit ze střechy elektrárny vysoce kontaminované kusy grafitu. Původně k tomuto účely byly použity roboty, které ale radioaktivita brzy poškodila, a tak místo nich museli opět nastoupit lidé (tehdy se jim přezdívalo „bioroboti“).⁹⁹

⁹³ *Bitva o Černobyl* [film]. Režie Thomas JOHNSON. Francie: 2006.

⁹⁴ POLEDNE, 2001, s. 134.

⁹⁵ *Bitva o Černobyl* [film].

⁹⁶ *Bitva o Černobyl* [film].

⁹⁷ *Bitva o Černobyl* [film].

⁹⁸ *Bitva o Černobyl* [film].

⁹⁹ *Bitva o Černobyl* [film].

Teprve po sedmi měsících byla zóna vyčištěna a dokončen sarkofág. Operace se účastnilo přes 500 tis. lidí, vojáků i civilistů. Náklady se tehdy vyšplhaly na 18 miliard rublů.¹⁰⁰

3.4 Následky havárie

3.4.1 Zdravotní následky

Během prvních tří měsíců po havárii zemřelo 31 osob – 2 pracovníci zahynuli při výbuchu, 1 na infarkt a 28 osob zemřelo na akutní nemoc z ozáření (celkem byla akutní nemoc z ozáření diagnostikována u 137 lidí). Jednalo se o pracovníky elektrárny a zasahující osoby, zejména hasiče.¹⁰¹

Rovněž obyvatelé z okolí elektrárny však dostali znepokojivou dávku záření. Do organismu se jim dostal radiojód, a to jak při vdechování, tak prostřednictvím kontaminovaných potravin. Situaci navíc zhoršilo to, že lidem nebyl včas preventivně podán stabilní jód.¹⁰² Děti byly v tomto ohledu nejzranitelnější částí populace, po havárii podstatně vzrostl výskyt rakoviny štítné žlázy, a to právě u lidí, kteří byli jako děti ozáření. Většinu těchto případů lze ozáření připsat.¹⁰³

Dávky, které dostali lidé žijící mimo Sovětský svaz, jsou poměrně malé. V závislosti na srážkách, které se během šíření radioaktivního mraku vyskytly, ale panují mezi jednotlivými zeměmi velké rozdíly. Horní hranice ozáření jsou však řádově stejné s ročními dávkami ozáření z přírodního radiačního pozadí.¹⁰⁴

Počet úmrtí, ke kterým kvůli havárii došlo a dojde se velmi obtížně stanovuje (kromě úmrtí zmíněných v prvním odstavci). Ve skupině likvidátorů havárie a lidí z okolních postižených oblastí se počet úmrtí odhaduje asi na 4 000 (tento počet zahrnuje úmrtí bezprostředně po havárii, děti, které zemřely na rakovinu štítné žlázy a lidi, kteří mohli zemřít na rakovinu způsobenou ozářením). Podle autorů dokumentu „Dědictví Černobylu“

¹⁰⁰ *Bitva o Černobyl* [film].

¹⁰¹ KUNZ, Emil. Mezinárodní konference „Dekáda po Černobylu“ a hodnocení zdravotních důsledků. *Bezpečnost jaderné energie*. 1996, č. 7/8, s. 246. (Jde o příspěvek v rámci článku STACH, Václav. Deset let po Černobylu – Konference IAEA, EC a WHO. V rámci tohoto článku byly otištěny odezvy vybraných osobností z oblastí státního dozoru nad jadernou bezpečností, reaktorové techniky a bezpečnosti a radiační hygieny na výše zmíněnou konferenci. Jednou z vybraných osobností byl právě Emil Kunz. Pozn. autorky.)

¹⁰² DIENSTBIER, 2010, s. 251.

¹⁰³ Černobylské fórum. *Dědictví Černobylu: Zdravotní, ekologické a sociálně-ekonomické dopady a Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny*. Praha: ČSVTS (Český svaz vědeckotechnických společností) v koedici s Českou nukleární společností, 2006, s. 8-9 a 12.

¹⁰⁴ PROCHÁZKOVÁ, Dana. Černobyl: Deset let radiologických a zdravotních účinků. *Bezpečnost jaderné energie*. 1996, č. 7/8, s. 163.

mají lidé tendenci všechny zdravotní problémy přisuzovat ozáření, a proto se pak domnívají, že je úmrtnost v důsledku havárie mnohem vyšší.¹⁰⁵

U nemocnosti a genetických poruch je situace obdobná, rovněž se špatně stanovuje a zdá se, že určitý nárůst lze možná najít u likvidátorů havárie, ale u široké veřejnosti spíše ne. Výjimkou je výše zmíněná rakovina štítné žlázy u dětí a psychické problémy.¹⁰⁶

3.4.2 Ekologické následky

Při černobylské havárii unikly zejména tyto radioaktivní látky: ¹³¹I, ¹³⁷Cs a ⁹⁰Sr. Kontaminováno bylo více jak 200 000 km², z toho převážně v Bělorusku, jak již bylo uvedeno výše.¹⁰⁷

Řada z nejdůležitějších radionuklidů má krátký poločas rozpadu, takže většina radionuklidů, které při havárii unikly, se již rozpadla. Zatímco bezprostředně po výbuchu byla významná kontaminace jódem, tak v nadcházejících desetiletích bude problémy působit spíše kontaminace cesiem, popř. stronciem.¹⁰⁸

V prvních měsících po havárii převažovala kontaminace zemědělských ploch a neustájených zvířat. Zpočátku byl hlavním radionuklidem jód, který se vyskytoval v mléce a způsoboval výše zmíněné rakoviny štítné žlázy. Později začaly působit radionuklidy z půdy a z kořenů rostlin, takže začalo působit hlavně cesium. V současnosti by koncentrace cesia v zemědělských potravinářských produktech z postižených oblastí měly být pod akční národní i mezinárodní úrovní.¹⁰⁹

Stejně tak v lesích působí kontaminace cesiem. Nejvyšší hodnoty byly naměřeny v houbách, lesních plodinách a u zvěře. Bude trvat desetiletí, než se situace vrátí do normálu.¹¹⁰ Na první pohled se však může zdát, že zvířata v oblasti kolem Černobylu nejsou příliš postižena. V prvních dnech a měsících samozřejmě všechny živé organismy dostaly mimořádnou dávku záření, mnoho zvířat a rostlin uhynulo (např. v oblasti nedaleko elektrárny zčervenaly a uhynuly tisíce borovic a od té doby se této oblasti říká Červený, popř. Rezavý les). Poté, co radioaktivita klesla na úroveň, která již nebyla smrtící, začala zónu osidlovat zvířata z okolních oblastí. Zdá se, že se jim tu poměrně daří, ale k tomu přispívá i fakt, že v zóně skoro nejsou lidé.¹¹¹ Do uzavřené zóny kolem Černobylu byli dokonce

¹⁰⁵ Černobylské fórum, 2006, s. 10.

¹⁰⁶ Černobylské fórum, 2006, s. 11-15.

¹⁰⁷ DIENSTBIER, 2010, s. 257.

¹⁰⁸ Černobylské fórum, 2006, s. 16.

¹⁰⁹ DIENSTBIER, 2010, s. 257.

¹¹⁰ DIENSTBIER, 2010, s. 258.

¹¹¹ *Černobylský přírodopis* [film]. Režie Luc RIOLON. Francie: 2009.

z ukrajinského národního parku Askania Nova vysazení divocí koně Převalského (viz Příloha č. 8).¹¹²

Ve městech se kontaminace nejvíce projevila na otevřených plochách (trávnících, ulicích, střechách, zdech...) a intenzivnější byla v místech, kam spláchnul radioaktivitu déšť. Díky deštům povrchová kontaminace postupně klesala, ale na druhou stranu se místo toho dostala do kanalizace a kontaminovala zde vodu.¹¹³

Povrchové vody byly kontaminovány nejen v Černobyli, ale i v řadě evropských zemí. Kontaminace během týdnů klesala kvůli rozpadu radionuklidů, ředění a ukládání radionuklidů v záchytných půdách. V současnosti není koncentrace radionuklidů v povrchové vodě ani v rybách riziková.¹¹⁴

3.4.3 Sociálně-ekonomické následky

Vypořádání se s následky havárie představuje pro národní rozpočty Ukrajiny a Běloruska ohromnou zátěž (např. výdaje Běloruska v souvislosti s Černobylem byly v letech 1991-2003 více než 13 miliard dolarů). Finance putovaly a putují do zabetonování reaktoru, do výzkumů životního prostředí a nezávadnosti potravin, do nového bydlení pro vystěhované obyvatele, do zdravotní péče a sociální podpory pro postižené lidi a do mnohých dalších oblastí.¹¹⁵

V kontaminovaných oblastech je problém s nezaměstnaností a klesajícími mzdami.¹¹⁶

Asi 350 000 lidí bylo přesídleno, což bylo pro mnoho z nich traumatizující.¹¹⁷ Mnoho z nich žije ve městě Slavutyč, které bylo po havárii nově vybudováno asi 50 km od elektrárny.¹¹⁸ Průzkumy však ukazují, že lidé, kteří v původních domovech navzdory zákazům zůstali nebo se sem vrátili, se s následky havárie paradoxně vyrovnali lépe.¹¹⁹

Mezi sociálně-ekonomické následky lze zařadit i nedůvěru lidí v informace o Černobyli¹²⁰ či celosvětovou vlnu protijaderných protestů.¹²¹

¹¹² PATROVSKÁ, Dominika. Václav Vašků: Černobyl, má láska. *Ekolist.cz* [online]. [cit. 2012-11-14].

¹¹³ DIENSTBIER, 2010, s. 258.

¹¹⁴ DIENSTBIER, 2010, s. 258.

¹¹⁵ Černobylské fórum, 2006, s. 27.

¹¹⁶ Černobylské fórum, 2006, s. 29.

¹¹⁷ Černobylské fórum, 2006, s. 29.

¹¹⁸ Deset let po Černobyli v síti NucNet. *Bezpečnost jaderné energie*. 1996, č. 7/8, s. 251.

¹¹⁹ Černobylské fórum, 2006, s. 29.

¹²⁰ Černobylské fórum, 2006, s. 35.

¹²¹ DRÁBOVÁ, Dana. Jaderná energetika před černobylskou havárií a po ní. *Vesmír* [online]. 2006, roč. 85, č. 3 [cit. 2012-11-14].

3.4.4 Pozitivní následky

Katastrofa v černobylské jaderné elektrárně přinesla nespočet škod a utrpení. Přesto z ní však lze vytěžit i několik pozitivních věcí.

Za prvé mnoho poznatků a zkušeností lze využít při případných dalších podobných katastrofách. Dále se při řešení následků havárie projevila mezinárodní spolupráce a solidarita, která byla pro vyhodnocení a zmírnění následků důležitá. A v neposlední řadě se potvrdila důležitost jaderné bezpečnosti a to, že není otázkou jednotlivých států, ale naopak je přesahuje. Od černobylské havárie se mezinárodní spolupráce a sdílení zkušeností staly intenzivnějšími. Provedla se různá hodnocení bezpečnosti v jednotlivých elektrárnách, stanovily se mezinárodní konvence, vznikly programy na zvyšování bezpečnosti a zastaralé bloky byly modernizovány.¹²²

3.5 Černobyl dnes

Po havárii byl 4. reaktor černobylské elektrárny odstaven, ale další tři reaktory fungovaly ještě několik let poté (2. reaktor byl odstaven v roce 1991, 1. reaktor v roce 1997 a 3. reaktor v roce 2000).¹²³

Všechny bloky jsou tedy již odstavené, přesto v areálu pracuje asi 3 500 lidí, kteří na odstavené bloky dohlížejí, kontrolují palivo v meziskladu, starají se o chátrající sarkofág a připravují nové stavební projekty.¹²⁴

V současné době v Černobyli probíhá stavba nového sarkofágu, kterému se přezdívá Oblouk¹²⁵ (viz Příloha č. 9). Původní sarkofág byl stavěn ve spěchu a jako provizorium, takže je nestabilní. Kdyby se rozpadnul, mohly by se do ovzduší uvolnit radioaktivní emise prachu a plynu. Proto bylo rozhodnuto, že se postaví nový sarkofág, který ten původní překryje a umožní jeho postupnou likvidaci.¹²⁶

Stavba Oblouku začala v roce 2010 a měla by být hotova v roce 2015.¹²⁷ Zatím bylo ze staveniště odvezeno mnoho tun kontaminované zeminy a připravují se základy a koleje pro stavbu Oblouku. Ten se totiž nebude stavět přímo nad 4. reaktorem (radiace je zde stále

¹²² DRÁBOVÁ, 2006.

¹²³ *Černobyl – nultá hodina* [film].

¹²⁴ LÁZŇOVSKÝ, Matouš. Havárie neskončí před rokem 2065. Černobyl polyká tuny vody a miliardy eur. *Technet.idnes.cz* [online]. [cit. 2012-11-15].

¹²⁵ LÁZŇOVSKÝ. Havárie neskončí před rokem 2065. Černobyl polyká tuny vody a miliardy eur.

¹²⁶ Černobyl překryje nový sarkofág, složilo se na něj 29 zemí. *Ceska televize.cz* [online]. [cit. 2012-11-15].

¹²⁷ Černobyl překryje nový sarkofág, složilo se na něj 29 zemí.

vysoká), ale o několik set metrů dál. Pak se po kolejích přesune nad reaktor a provedou se poslední úpravy tak, aby stavba byla hermeticky uzavřena.¹²⁸

Oblouk by měl rovněž vyřešit problémy s radioaktivní vodou. Do starého sarkofágu totiž zatéká, takže se z něj ročně musejí odčerpat tuny radioaktivní vody. Ta se nemůže jen tak vypustit do přírody, takže končí v ohromném odkališti nedaleko elektrárny. V odkališti se ale musí hladina udržovat na určité úrovni, protože kdyby se odpařila, mohly by se odhalit radioaktivní usazeniny, které by vítr rozvál a kontaminoval okolí.¹²⁹

Dalším přínosem Oblouku je to, že by měl umožnit postupné rozebrání budovy 4. reaktoru. K tomuto účelu by měl mít pod střechou zabudovány jeřáby, které manipulaci s radioaktivními zbytky umožní. K vyzvednutí zbylého paliva a jeho uložení do připravovaných skladů zřejmě dojde až kolem roku 2065.¹³⁰

Samotná Ukrajina by tak nákladnou stavbu nezaplatila, takže zhruba 25 miliard korun poskytnou zahraniční investoři.¹³¹

Kromě snah vyřešit situaci se sarkofágem probíhají i snahy o to, aby se opět osídlily některé oblasti (s nižší radioaktivitou) kolem elektrárny. S tím souvisejí také snahy obnovit zemědělský, ekonomický a průmyslový potenciál v těchto oblastech.¹³²

V Černobyli neprobíhají jen snahy o likvidaci následků a o obnovu okolních oblastí, lze sem přijet za „zábavou“. Ze zóny se totiž stala turistická atrakce – zhruba za 3 000 korun se lze podívat do blízkosti reaktoru a do Pripjati. Je ale třeba podepsat souhlas s dodržováním protiradiačních pravidel.¹³³

3.6 Černobyl a Fukušima

11. března 2011, skoro přesně 25 let po havárii v Černobyli, došlo k další havárii stupně 7, a to v jaderné elektrárně Fukušima v Japonsku.¹³⁴ Ačkoli byly obě havárie ohodnoceny stejným stupněm, panují mezi nimi značné rozdíly a ani následky nebyly srovnatelné.¹³⁵

Zatímco černobylskou havárii způsobily konstrukční nedostatky a lidské chyby, tak příčinou té ve Fukušimě bylo silné zemětřesení a tsunami. Ve Fukušimě také došlo

¹²⁸ LÁZŇOVSKÝ. Havárie neskončí před rokem 2065. Černobyl polyká tuny vody a miliardy eur.

¹²⁹ LÁZŇOVSKÝ. Havárie neskončí před rokem 2065. Černobyl polyká tuny vody a miliardy eur.

¹³⁰ LÁZŇOVSKÝ. Havárie neskončí před rokem 2065. Černobyl polyká tuny vody a miliardy eur.

¹³¹ Černobyl překryje nový sarkofág, složilo se na něj 29 zemí.

¹³² Chernobyl Accident 1986. *World-nuclear.org* [online]. [cit. 2012-11-15].

¹³³ Černobyl čtvrtstoletí po jaderné havárii, otázky zůstávají. *Novinky.cz* [online]. [cit. 2012-11-15].

¹³⁴ Havárie elektrárny Fukušima I. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. Naposledy editováno 5. 9. 2012 [cit. 2012-11-15].

¹³⁵ Havárie v Černobyli je s Fukušimou nesrovnatelná. *Sujb.cz* [online]. [cit. 2012-11-15].

k výbuchům, avšak nedošlo k tak velkému úniku radiace jako v Černobylu. Velký díl radiace navíc směřoval do oceánu a nad něj, takže došlo k jeho naředění a ve vzdálenostech větších než několik desítek kilometrů nebyl pro obyvatele nebezpečným. Ve Fukušimě rovněž došlo k menšímu počtu úmrtí a ozáření – zemřeli 2 lidé (ale ne kvůli ozáření) a asi 20 pracovníků dostalo zhruba takovou dávku ozáření, jakou průměrný Čech dostane za svůj život z přírodního pozadí.¹³⁶ Havárie v Černobylu tedy stále zůstává nejhorší jadernou havárií.

¹³⁶ Havárie v Černobylu je s Fukušimou nesrovnatelná.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Metodologie

4.1 Cíle výzkumu

Cílem práce je doplnit studie o černobylské jaderné havárii z hlediska jejího mediálního zobrazení. K tomuto účelu bylo vybráno několik československých, resp. českých deníků a jeden deník americký. Ty byly podrobeny analýze, jejímž cílem bylo zjistit, jak vypadal mediální obraz havárie, zda se v průběhu sledovaného období měnil a zda se lišil mezi československými/českými deníky a deníkem americkým.

Vzhledem k cílům analýzy tedy byly stanoveny následující výzkumné otázky:

Jaký byl mediální obraz černobylské jaderné havárie ve vybraných denících ve sledovaném období?

Měnil se nějak v průběhu sledovaného období? Pokud ano, jak?

Lišil se nějak mediální obraz havárie předkládaný československými, resp. českými deníky a deníkem americkým?

Oproti těmto byla stanovena ještě jedna hypotéza. Hypotézy pro tento výzkum tedy byly dvě a zněly takto:

Předpokládám, že v 80. letech americký tisk o Černobyli informoval podrobně a se snahou o objektivitu, zatímco československá média do roku 1989 informace zamlčovala.

Předpokládám, že po roce 1990 se československý/český tisk věnoval havárii více, než tisk americký.

4.2 Metoda výzkumu

Metodou tohoto výzkumu byla zvolena kvalitativní analýza dokumentů, mezi které lze zařadit právě i novinové články. Analýza dokumentů může být i kvantitativní¹³⁷, nicméně pro potřeby tohoto výzkumu byla zvolena kvalitativní analýza.

¹³⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 132.

Kvalitativní výzkum Strauss a Corbinová definují jako „jakykoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“¹³⁸ Tento typ výzkumu byl zvolen proto, že umožňuje odhalení a porozumění podstaty jevů, o kterých se toho zatím moc neví. Dále umožňuje získat nové pohledy na jevy, o kterých již něco známo je, a rovněž umožňuje získat o nějakém jevu detailní informace, které se pomocí kvantitativních metod obtížně zjišťují.¹³⁹

Cílem kvalitativního výzkumu je vytvoření nového porozumění či nové teorie. V tomto typu výzkumu se tedy používá spíše induktivní logika, kdy je na začátku výzkumného procesu sběr dat. Poté se pátrá po pravidelnostech a významu v datech a na závěru výzkumu může být nová teorie.¹⁴⁰

Vzhledem k tomu, že je tedy cílem tohoto typu výzkumu vytvoření nějakého nového porozumění, nebyly výzkumné otázky příliš zužovány a byly ponechány poměrně široké. Aby totiž bylo možné vytvořit nové porozumění, je třeba mít takové výzkumné otázky, které ponechají dostatek volnosti k pečlivému prozkoumání jevu a nevyloučí možnost nějakého objevu.¹⁴¹

Tolik obecně ke kvalitativnímu výzkumu. Co se týká mediálních produktů, tak ty jsou přirozeně cílem kvalitativních mediálních studií, protože jsou nositeli kulturních forem a historických pohledů na svět.¹⁴² Výhodou zkoumání dokumentů, jako jsou novinové články, je, že přítomnost výzkumníka nebo jiné výzkumné faktory neovlivňují zkoumaný objekt. Subjektivita výzkumníka tak může sice hrát roli při výběru dokumentů, avšak už ne v informacích, které jsou v nich obsaženy.¹⁴³

Postup při analýze dokumentů je obvykle obdobný jako při analýze rozhovorů či záznamů pozorování – např. se navrhne kategorizační systém a vyhledávají se výskyty představitelů dané kategorie. Nebo lze postupovat více holisticky,¹⁴⁴ což je případ této práce. Zpracování dat probíhalo popsáním mediálního obrazu černobylské havárie v jednotlivých letech a v jednotlivých denících. Popsaný mediální obraz byl poté sledován v průběhu let a bylo analyzováno, zda došlo k nějakým jeho proměnám. A v neposlední řadě byl mezi sebou

¹³⁸ STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce a Boskovice: Albert, 1999, s. 10.

¹³⁹ STRAUSS a CORBINOVÁ, 1999, s. 11.

¹⁴⁰ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002, s. 286-287.

¹⁴¹ STRAUSS a CORBINOVÁ, 1999, s. 24.

¹⁴² JENSEN, Klaus Bruhn. The qualitative research process. In: JENSEN, Klaus Bruhn (ed.). *A Handbook of Media and Communication Research: Qualitative and Quantitative Methodologies*. London: Routledge, 2002, s. 244.

¹⁴³ HENDL, 2005, s. 132.

¹⁴⁴ HENDL, 2005, s. 133.

konfrontován mediální obraz předkládaný československými/českými deníky a deníkem americkým.

4.3 Výzkumný vzorek

Podkladovým materiálem pro tento výzkum byly novinové články týkající se černobylské havárie. Články byly sledovány v těchto klíčových letech: 1986 (rok, kdy k havárii v Černobylu došlo), 1987 (první výročí havárie), 1990 (první rok po pádu komunismu), 1991, 1996, 2001, 2006 a 2011 (páté až dvacáté páté výročí havárie, vždy v pětiletých rozestupech). V roce 1986 bylo sledováno období dva týdny před havárií a tři týdny po ní, v následujících letech pak týden před výročím havárie a týden po něm.

Původním záměrem bylo v každém roce analyzovat tři československé/české deníky a jeden americký. Ale v důsledku toho, že některé deníky se změnou politického režimu zanikly, byly přejmenovány apod., nebylo možné analyzovat jeden a ten samý deník v průběhu celého vymezeného období. Proto byly zvoleny následující skupiny sledovaných deníků:

Rudé právo (1986, 1987, 1990 a 1991) a Právo (1996, 2001, 2006 a 2011).

Mladá fronta (1986, 1987 a 1990) a Mladá fronta Dnes (1991, 1996, 2001, 2006 a 2011).

Svobodné slovo (1986, 1987, 1990, 1991 a 1996), Slovo (2001) a Lidové noviny (1990, 1991, 1996, 2001, 2006 a 2011). V této skupině oproti dvěma předchozím došlo k tomu, že původně deník Svobodné slovo, resp. Slovo ve sledovaném období úplně zaniknul, a proto musel být nahrazen deníkem jiným. Tímto druhým deník byly zvoleny Lidové noviny. V letech 1990, 1991, 1996 a 2001 však vycházely oba deníky (resp. v roce 2001 vycházelo Slovo, nástupce Svobodného slova), proto byly analyzovány oba a v těchto letech tak oproti původnímu záměru nejsou analyzovány celkem tři československé/české deníky, ale čtyři. Oproti původním tezím byly také analyzované deníky rozšířeny v roce 2001 o Slovo, nástupce Svobodného slova.

Jako zástupce amerického tisku byl zvolen americký deník The New York Times, protože jde o celoamerický deník, který je navíc jeden z nejčtenějších.

4.3.1 Charakteristika deníků

V následující části jsou stručně charakterizovány vybrané deníky. Tato část rovněž pomáhá osvětlit, k jakým změnám v nich mj. ve sledovaném období docházelo a proč tedy

nebylo možné sledovat jen tři československé/české tituly, ale bylo třeba stanovit jejich skupiny.

Rudé právo poprvé vyšlo v roce 1920. Nejprve bylo ústředním orgánem levice sociální demokracie, hlavním tiskovým orgánem KSČ se stalo v květnu 1921.¹⁴⁵ Šlo spíše o málo čtivý titul, ve kterém převažovala ideologie a stranická propaganda. Do bolševizace v roce 1929 do něj ale přispívala řada avantgardních básníků a spisovatelů. Řada z nich pak právě po roce 1929 byla vyloučena ze strany a noviny pak byly o jejich příspěvky ochuzeny.¹⁴⁶ V průběhu 2. světové války vycházelo Rudé právo ilegálně. Jeho vydavatelé měli k dispozici rozsáhlou tiskovou techniku, ale čelili zásahům gestapa. Na několik měsíců tak muselo být vydávání pozastaveno. Oficiálně začalo Rudé právo opět vycházet hned v květnu 1945. V roce 1948 došlo k nucenému sloučení KSČ a Československé strany sociálně demokratické, takže došlo i ke sloučení Práva lidu a Rudého práva. Od července 1948 vycházelo už jen Rudé právo, nicméně jeho číslování v závorce zahrnovalo i příslušný ročník Práva lidu. Vzhledem k tomu, že Rudé právo bylo ústředním tiskovým orgánem KSČ,¹⁴⁷ tak za komunistického režimu mělo výlučné postavení. Jeho redakce byla obsazena prověřenými komunistickými novináři, takže měla mimořádnou důvěru režimu a moc určovat mediální agendu.¹⁴⁸ Po roce 1989 se deník, obdobně jako řada jiných, transformoval. Např. z jeho hlavičky byly odstraněny komunistické symboly, jeho deklarované zaměření se postupně měnilo z „list KSČ“, přes „levicový list“ až na „nezávislý list“. Deník začal být vydáván společností Borgis, a.s., ale k jeho přejmenování na Právo došlo až v roce 1995.¹⁴⁹

Mladá fronta vznikla hned po válce, v květnu 1945. Tento deník vydával Československý svaz mládeže, později ÚV Socialistického svazu mládeže. V roce 1990 byl převeden pod vydavatelství Mladá fronta. Poté redaktoři deníku založili akciovou společnost MaF, a.s. a po řadě jednání přestala vycházet Mladá fronta a místo ní se objevila Mladá fronta Dnes. MaF, a.s. nahradila mediální společnost Mafra, která je současným vydavatelem deníku. Tato společnost vydává i Lidové noviny a jejím vlastníkem je německá firma Rheinisch-Bergische Verlagsgesellschaft mbH.¹⁵⁰

¹⁴⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 169.

¹⁴⁶ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 51.

¹⁴⁷ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, 2011, s. 210, 223, 255-256 a 259.

¹⁴⁸ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010, s. 140.

¹⁴⁹ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, 2011, s. 372.

¹⁵⁰ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, 2011, s. 233, 260, 340 a 372.

Předchůdcem Svobodného slova bylo České slovo, které vycházelo již od roku 1907. Vycházelo i za protektorátu, proto se po skončení 2. světové války muselo přejmenovat na Svobodné slovo, aby tak podobně jako jiné deníky vyjádřilo distancování se od své válečné minulosti. I po přejmenování Svobodné slovo zůstalo orgánem Československé strany národně socialistické.¹⁵¹ Před listopadem 1989 deník vydával národní podnik Melantrich. Po listopadu 1989 byla vydavatelská práva převedena na nově založenou společnost Svobodné slovo a.s., která se v roce 1991 přejmenovala na Melantrich a.s. Od ledna 1997 byl deník přejmenován na Slovo. V roce 1998 vydavatelská práva získala společnost NTISK, a.s., která byla ve výhradním vlastnictví Mittelrhein Verlag Bohemia, spol. s r.o. Ta v rámci úsporných opatření propustila většinu novinářů Slova a redakci sloučila s redakcí ZN Novin. V roce 2001 přešla vydavatelská práva na vydavatelství Vltava-Labe-Press, a.s., které v září 2001 vydávání Slova coby celostátního deníku ukončilo.¹⁵²

Lidové noviny vznikly v Brně v roce 1893 sloučením Moravských listů a časopisu Pozor.¹⁵³ Tyto noviny byly vlastněny rodinou Stránských a z Brna později expandovaly do Prahy. Získaly si renomé seriózního deníku, který je určen zejména inteligenci, nebránily se ale ani formálním a žánrovým experimentům. V období 1. republiky se kolem nich vytvořil okruh špičkových novinářů a externích spolupracovníků (např. Karel a Josef Čapkovi, Ferdinand Peroutka, Eduard Bass, Rudolf Těsnohlídek) a výjimečné byly i tím, že měly síť vlastních zahraničních zpravodajů. Po 2. světové válce byly noviny přejmenovány na Svobodné noviny.¹⁵⁴ V roce 1948 se jejich šéfredaktorem stal Jan Drda a deník se vrátil k názvu Lidové noviny. Tyto noviny však velmi špatně hospodařily, takže bylo jejich vydávání zastaveno a v roce 1952 je nahradil týdeník Literární noviny. Koncem 80. let začaly Lidové noviny vycházet v samizdatu – v září 1987 vyšlo nulté číslo a v lednu 1988 číslo první. Tyto noviny vycházely jako měsíčník a přispívali do nich např. Václav Havel, Ludvík Vaculík či Jiří Dienstbier. Byla snaha tyto noviny úředně registrovat, avšak státní orgány to odmítaly a autory novin perzekvovaly. Po revoluci začaly noviny vycházet oficiálně, v současné době je vydává již zmíněná společnost Mafra.¹⁵⁵

Deník The New York Times byl založen v roce 1851 novinářem a politikem Henrym Jarvisem Raymondem a bývalým bankéřem Georgem Jonesem. Původně vycházely jako New-York Daily Times, dnešní název získaly v roce 1857. Vlastníkem je The New York

¹⁵¹ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, 2011, s. 148 a 233.

¹⁵² BENDA, Josef. *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006*. Praha: Karolinum, 2007, s. 104, 114 a 119-120.

¹⁵³ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, 2011, s. 141.

¹⁵⁴ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010, s. 41-42 a 116.

¹⁵⁵ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, 2011, s. 264-265, 348-349 a 372.

Times Company. V současné době mají v USA třetí nejvyšší náklad (po USA Today a The Wall Street Journal).¹⁵⁶

4.4 Sběr dat

Česká periodika byla studována v Knihovně Fakulty sociálních věd UK, v Městské knihovně v Praze, v Národní knihovně České republiky a v digitalizovaném archivu časopisů Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Šlo jak o noviny v klasické tištěné podobě, tak v podobě mikrofilmů či v oskenované podobě na internetu. Ve všech případech šlo o celá vydání novin, takže noviny byly ve sledovaném období procházeny celé a byly vyhledávány články týkající se černobylské havárie.

V případě The New York Times byla vzhledem k jejich obtížnější dostupnosti situace odlišná. Byla použita elektronická databáze Factiva, kde lze najít plné texty světových deníků i jejich archivů. Zde byly články vyhledávány pomocí klíčového slova „Chernobyl“ a zadání periodika „The New York Times“ a požadovaného časového období. Byly tedy procházeny nalezené články týkající se tématu, ne celé noviny jako v předchozích případech. V případě The New York Times se liší i jejich citace, protože v elektronické databázi nebylo možné některé informace dohledat (např. ročník či číslo vydání a v prvních letech číslo stránky).

5. Analýza tisku

V této části práce je analyzován výše vymezený výzkumný materiál. Tato část je členěna podle let a jednotlivých periodik tak, aby mezi nimi byly patrné rozdíly i podobnosti.

5.1 Rok 1986

5.1.1 Rudé právo

V prvních více než dvou týdnech sledovaného období se v novinách žádná zmínka o Černobyli neobjevila. Během analyzovaného období se však často objevovaly články, které se týkaly jaderného zbrojení, odzbrojování apod. a toho, že Sovětský svaz se chce zasadit o

¹⁵⁶ The New York Times. In: *Wikipedia: The Free Encyclopedia* [online]. Naposledy editováno 26. 11. 2012 [cit. 2012-11-27].

svět bez jaderných zbraní.¹⁵⁷

První zpráva o havárii v jaderné elektrárně v Černobyli se v Rudém právu objevila až v úterý 29. 4. 1986. Šlo o velmi stručnou zprávu, která byla převzata z agentury a která byla uveřejněna až na straně 7. Stálo v ní, že v černobylské elektrárně došlo k havárii, při které byl poškozen reaktor, a že se provádějí opatření na pomoc zraněným a na odstranění následků. V závěru ovšem nechybělo, že zatímco ve světě k podobným haváriím došlo již několikrát, tak tato je první svého druhu v Sovětském svazu (viz Příloha č. 10).¹⁵⁸

Den poté bylo uveřejněno, že k havárii zřejmě došlo na 4. energobloku, 2 lidé zemřeli a že došlo k určitému úniku radioaktivních látek. Radiační situace v okolí elektrárny se však dle zprávy stabilizovala.¹⁵⁹

I v následujících dnech byla většina zpráv převzata z agenturních zdrojů. Rudé právo psalo např. o tom, jak se únik radioaktivních látek i úroveň záření v okolí elektrárny snižují, jak jsou na likvidaci následků použity účinné prostředky a moderní technika.¹⁶⁰ Oceňována byla statečnost lidí – např. 7. 5. 1986 vyšla reportáž zpravodajů sovětského listu Pravda, kde se vyzdvihovala statečnost, obětavost a vzorové plnění povinností záchranářů. Ocenění ale byli i obyvatelé z okolních oblastí, kteří nepodlehli panice, ba naopak se semkli a velmi organizovaně a rychle se evakovali. Opatření k zajištění bezpečnosti obyvatelstva byla dle reportáže přijata velmi rychle. A opomenuto nebylo ani vychválení neúnavné práce řidičů evakuačních autobusů, velkorysost a sympatie lidí, kteří evakuované ubytovali, či lékařů, kteří neprodleně přijeli pomáhat.¹⁶¹

Větší podrobnosti o havárii byly uveřejněny až 7. 5. 1986. Za nejpravděpodobnější příčinu havárie byl označen chemický výbuch. A vzhledem k tomu, že elektrárna i její uvedení do provozu údajně odpovídalo mezinárodním normám a bylo přísně kontrolováno, tak byla havárie označena za důsledek „*shody několika nanejvýš nepravděpodobných, a proto*

¹⁵⁷ Rudé právo. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 86-114. Např. ČTK. Zákaz jaderných zkoušek zůstává neodkladným úkolem. Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 86, s. 1 a 7. (V následující části práce některé pasáže nevycházejí jen z jednoho článku, ale z více článků, které vyšly během delšího období. V citaci je pak toto období vymezeno buď čísly periodika anebo daty a k tomu jsou uvedeny údaje o několika konkrétních článcích, které byly vybrány jako příklady článků zabývajících se danou tématikou. Pozn. autorky.)

¹⁵⁸ ČTK. SSSR: Havárie reaktoru. Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100, s. 7.

¹⁵⁹ ČTK. K havárii v Černobyli. Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 101, s. 7.

¹⁶⁰ Rudé právo. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 102-103. Např. ČTK, zr. K havárii v Černobyli. Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 102, s. 7. ČTK, zr. Situace po havárii pod kontrolou. Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 103, s. 6.

¹⁶¹ NESG. Zápas s následky havárie. Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 106, s. 6.

nepředvídaných selhání.“ Sovětský svaz prý havárii světové veřejnosti a příslušným organizacím oznámil ve chvíli, kdy určil stupeň její závažnosti.¹⁶²

Konkrétnější informace o havárii se uvolňovaly poměrně pomalu, postupně se informovalo o vytyčení 30 km zóny kolem poškozeného reaktoru, o hospitalizaci 204 ozářených lidí, o zabíjení postiženého dobytka, o dezaktivaci poškozené oblasti.¹⁶³

Co se týká uvolněných částic, tak poměrně optimisticky vyzníval článek z 9. 5. 1986, kde bylo uvedeno, že hlavním zdrojem radioaktivního znečištění je jód 131, který má krátký poločas rozpadu. Podzimní úroda by podle této zprávy tedy již neměla obsahovat nebezpečné množství jódu. Uvolnění částic s delší dobou poločasu rozpadu bylo označeno jako nepodstatné.¹⁶⁴ Krátký poločas rozpadu jódu byl zdůrazňován i v souvislosti se zamořením okolí elektrárny – uvádělo se, že odstranění následků v poměrně brzké době je reálné. Až prý rozhodnou vědci, bude se moci evakuovaná zóna vrátit k normálnímu životu a bude se užívat i zemědělská půda.¹⁶⁵

Již ve sledovaném období bylo rozhodnuto o uzavření poškozeného reaktoru do betonu a započaly přípravné práce, o čemž tisk informoval.¹⁶⁶

O radiační situaci v ČSSR Rudé právo informovalo od 30. 4. 1986. Šlo však jen o velmi stručné zprávy – zpočátku údajně na našem území nebylo zjištěno žádné zvýšení radioaktivity, pak bylo mírné zvýšení přiznáno, ale v následujících dnech se zdůrazňovalo její neustálé klesání. Zdůrazňovalo se i to, že se provádí kontinuální měření a že zdraví obyvatel ohroženo není a není třeba přijímat zvláštní opatření.¹⁶⁷

Obyvatelstvo však tyto zprávy zřejmě příliš neuklidnily, protože v Rudém právu vystoupili tři odborníci – hlavní hygienička MUDr. Dana Zusková (7. 5. 1986), hlavní odborník ministerstva zdravotnictví pro hygienu záření MUDr. E. Kunz (9. 5. 1986) a předseda Československé komise pro atomovou energii Stanislav Havel (15. 5. 1986). První dva odborníci především uklidňovali obyvatele, že se situace sleduje, ale zvýšení radiace na

¹⁶² JELÍNEK, Milan, ČTK a zr. Tisková konference v Moskvě. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 106, s. 7.

¹⁶³ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100-114. Např. JELÍNEK, Milan, APN a ČTK. Hlavní úkol – zajistit bezpečnost lidí. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 108, s. 7.

¹⁶⁴ JELÍNEK, Milan, APN a ČTK. Hlavní úkol – zajistit bezpečnost lidí. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 108, s. 7.

¹⁶⁵ JELÍNEK, Milan a ČTK. Situace je pod kontrolou. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 109, s. 6.

¹⁶⁶ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 109-114. Např. JELÍNEK, Milan a ČTK. Situace je pod kontrolou. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 109, s. 6.

¹⁶⁷ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 101-114. Např. RP. Sdělení vlády ČSSR. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 101, s. 1. ČTK. Měření radioaktivity na území ČSSR. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 104, s. 1. ČTK. Další pokles radioaktivity. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 110, s. 1.

území Československa je velmi malé a že tedy nejsou nutná zvláštní opatření, zejména ne preventivní podávání jódu. Stanislav Havel se dotknul tematiky jaderných elektráren v Československu.¹⁶⁸

Rudé právo rovněž informovalo o stavu radioaktivního zamoření ovzduší v zahraničí. Zprávy byly podobné těm o stavu ovzduší v Československu – byly krátké, v některých státech prý k mírnému zvýšení došlo, v následujících dnech byl zdůrazňován pokles radiace.¹⁶⁹

Velmi negativně byla přijímána údajná západní hysterie, se kterou navzdory velmi malému zvýšení radiace přijímaly západní země různá ochranná opatření.¹⁷⁰

Tím ovšem nelibost vůči Západu nekončila. Výraznou část článků tvořilo upozorňování na předchozí jaderné havárie na Západě, na to, jak na ně tamní úřady reagovaly nedostatečně a se zpožděním. Negativně byl hodnocen postoj západního tisku, který v souvislosti s černobylskou havárií informoval o ohromných škodách a obětech na životech a šířil tak lži a spekulace.¹⁷¹ V italské a americké televizi se měl dokonce odvysílat podvrh – údajné záběry hořícího černobylského reaktoru, které však ve skutečnosti byly záběry italské cementárny.¹⁷²

Postoje západních zemí byly označovány jako antisovětské a antikomunistické, zemím bylo vyčítáno, že havárie zneužívají k propagandistickým účelům. Američané byli nařčeni, že odvracejí pozornost od vlastních prohřešků, jako jsou jaderné výbuchy v Nevadě, agrese proti Libyi nebo program hvězdných válek.¹⁷³ Jejich snaha poslat do Polska pomoc v podobě mléka v prášku pak byla odsouzena jako arogantní a bylo jim vytýkáno, že sice posílají mléko, ale mezitím svými restrikcemi polskému zemědělství a potravinářskému průmyslu způsobili velké škody.¹⁷⁴

¹⁶⁸ ČTK. Nejsou důvody k obavám. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 106, s. 1. ČTK. Zvláštní opatření nejsou nutná. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 108, s. 2. ČTK. Téměř normální situace. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 112, s. 2.

¹⁶⁹ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100-114. Např. ČTK, zr. K havárii v Černobyli. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 101, s. 7. ČTK. Další pokles radioaktivity. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 110, s. 1.

¹⁷⁰ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100-114. Např. KUBÍN, Miroslav. Kdo rozdmýchává hysterii. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 110, s. 7.

¹⁷¹ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100-114. Např. JELÍNEK, Milan. Zrcadlo buržoazní propagandě. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 110, s. 7.

¹⁷² ČTK. Pokračuje dezaktivace objektů a půdy. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 112, s. 7.

¹⁷³ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100-114. Např. ČTK, zr. Nepřátelská kampaň na Západě. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 104, s. 7.

¹⁷⁴ ČTK. Arogantní „pomoc“. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 111, s. 6.

Kromě snah poškodit sovětské země politicky se je západní státy prý snažily poškodit i ekonomicky. 12. 5. 1986 totiž 12 zemí EHS přijalo opatření, kterým zakazovalo dovoz čerstvé zeleniny, masa a ovoce z většiny socialistických zemí.¹⁷⁵

Oproti tomu byla citována řada zahraničních občanů, odborníků či státníků, kteří západní zprávy vyvraceli. Šlo zejména o generálního ředitele Mezinárodní agentury pro atomovou energii (MAAE) Hanse Blix a amerického odborníka na radiologii Roberta Galea, kteří do místa černobylské havárie přicestovali.¹⁷⁶

Na havárii v Černobylu o několik dní později reagoval Gorbačov, 15. 5. 1986 byl uveřejněn jeho projev, který měl v sovětské televizi. V něm se vyjadřoval k příčinám havárie a k situaci po ní. Oceňoval postoj MAAE, ale naopak kritizoval postoje některých zemí NATO, zejména pak USA. A snažil se z černobylské havárie vyvodit návrhy, mezi které patřilo např. vytvoření mezinárodního systému bezpečného rozvoje jaderné energetiky a svolání mezinárodní konference do Vídně, kde by se otázky s tím spojené mohly prodiskutovat. Dále navrhoval posílení úlohy MAAE a větší zapojení OSN do opatření na bezpečný rozvoj světové jaderné aktivity. Rovněž tlumočil rozhodnutí sovětské vlády, která se rozhodla prodloužit své jednostranné moratorium na jaderné zkoušky.¹⁷⁷

Na tento projev byly otištěny četné ohlasy, a to jak z řad československých občanů, tak ze zahraničního tisku. Americké sdělovací prostředky (a mezi nimi The New York Times) byly kritizovány za to, se snaží zprávu o prodloužení sovětského moratoria co nejvíce potlačit.¹⁷⁸

5.1.2 Mladá fronta

První zpráva o černobylské havárii vyšla v Mladé frontě rovněž 29. 4. 1986. Zpráva sice byla zhruba 4x delší, než ta v Rudém právu, avšak informací o havárii tam bylo stejně a formulace byly rovněž takřka stejné. Zbytek článku v Mladé frontě tvořil výčet některých jaderných havárií v USA (viz Příloha č. 11).¹⁷⁹

¹⁷⁵ ČTK. Diskriminační rozhodnutí EHS. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 110, s. 7.

¹⁷⁶ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100-114. Např. Zpravodaj ČTK. Pokračuje dezaktivace objektů a půdy. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 112, s. 7. ČTK, zr. Nepřátelská kampaň na Západě. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 104, s. 7. JELÍNEK, Milan a ČTK. Situace je pod kontrolou. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 109, s. 6.

¹⁷⁷ ČTK. SSSR navrhuje vytvořit mezinárodní systém bezpečného rozvoje jaderné energetiky. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 112, s. 1.

¹⁷⁸ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 113-114. Např. Důkaz dobré vůle. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 113, s. 1. zr. Ustupme od propasti jaderné války. *Rudé právo*. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 113, s. 7.

¹⁷⁹ NESG. Havárie jaderné elektrárny. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 100, s. 5.

Mladá fronta se při informování o havárii často odvolávala na prohlášení Rady ministrů SSSR a na agenturu TASS (Tisková agentura Sovětského svazu). Zvláště první zprávy o havárii se velmi podobaly těm z Rudého práva, někde se opět objevily shodné formulace. Rovněž zprávy o radiaci v ČSSR včetně vystoupení tří československých odborníků byly v podstatě shodné.¹⁸⁰

V hlavních rysech se informování o havárii shodovalo s tím v Rudém právu – informace se objevovaly postupně, nejprve byly velmi obecné, bylo zdůrazňováno klesání radioaktivity a postup likvidačních prací. Lidem bylo ukazováno, že mimo nejvíce zasaženou zónu kolem elektrárny běží život na Ukrajině normálně, včetně zemědělských prací. Občané Československa byli uklidňováni, že jim žádné zdravotní ohrožení nehrozí, stejně jako obyvatelům jiných zemí (kromě těch, co se ocitli bezprostředně u havárie).¹⁸¹

Stejně tak v Mladé frontě upozorňovali na šíření nepravdivých informací ze Západu, na jejich protisovětskou kampaň navzdory vlastním prohřeškům.¹⁸² Např.: „*Do propagandistického oběhu byly dány pověsti a výmysly, které jsou v rozporu se základními mravními normami. ... Každý normální člověk ví, že škodolibě se těšit z neštěstí druhého je naprosto nepřijatelné.*“¹⁸³ Západ si tak prý našel záminku, aby Sovětský svaz zdiskreditoval s tím, že když Sovětský svaz ihned neoznámil příčiny, rozsah a následky havárie v Černobylu, tak s ním nelze jednat ani uzavírat dohody.¹⁸⁴ Mladá fronta kritizovala i to, že sedm kapitalistických mocností, které se sešly v Tokiu, řešilo černobylskou havárii místo toho, aby se zabývalo palčivými hospodářskými problémy vlastních zemí.¹⁸⁵

Sovětský svaz byl oproti tomu líčen jako někdo, kde se snaží hrdinně vypořádat s následky nenadálé tragédie (např.: „... *celý vývoj událostí spjatých s havárií ... i opatření zaměřená na odstranění jejich následků jednoznačně prokázaly, že sovětskému politickému a státnímu systému je vlastní vědomí odpovědnosti, odpovědnosti za životy a zdraví, jak sovětských lidí, tak zahraničních občanů, kteří jsou v SSSR.*“¹⁸⁶) a zasadit se o bezpečnější

¹⁸⁰ *Mladá fronta*. Praha: ústřední výbor Socialistického svazu mládeže, 1986, roč. 42, č. 100-114. Např. NESG. Odstraňují se následky havárie. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 101, s. 5. NESG. K havárii jaderné elektrárny. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 101, s. 7. NESG. Zdraví lidí není ohroženo. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 106, s. 2.

¹⁸¹ *Mladá fronta*. Praha: ústřední výbor Socialistického svazu mládeže, 1986, roč. 42, č. 100-114. Např. NESG. Odstraňování následků havárie. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 102, s. 5. NESG. Likvidace důsledků havárie pokračuje. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 105, s. 5. NESG. Zdraví lidí není ohroženo. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 106, s. 2.

¹⁸² *Mladá fronta*. Praha: ústřední výbor Socialistického svazu mládeže, 1986, roč. 42, č. 100-114.

¹⁸³ NESG. Západ šíří pověsti a výmysly. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 104, s. 5.

¹⁸⁴ NESG. Západní propaganda přestřelila. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 109, s. 3.

¹⁸⁵ STANČEK, Lubomír. Odsouzeníhodná kampaň. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 106, s. 5.

¹⁸⁶ NESG. Přijátá opatření vedou k postupné normalizaci. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 106, s. 5.

jaderné aktivity. V souvislosti s tím stejně jako v Rudém právu vyšel v Mladé frontě nezkrácený Gorbačovův projev a reakce na něj.¹⁸⁷

V člancích se objevovala obhajoba Sovětského svazu a kritika Západu, ale nebyly tak plamenné, jako v Rudém právu. Mladá fronta vyznívala věcněji, zaměřovala se na popis likvidačních prací, na dezaktivaci, na informace o léčbě pacientů. Bylo uveřejněno několik komentářů, které především kritizovaly západní kampaň. Dále byla 8. 5. 1986 otištěna původní reportáž tiskové agentury Novosti pro Mladou frontu s názvem „Černobyl dva dny po havárii“. Ale ani komentáře nové informace nepřinesly. Stejně jako zmíněná reportáž, která ale alespoň byla něčím originální, zachycovala atmosféru v okolí Černobylu dva dny po havárii a odlišovala se od ostatních článků jak v Mladé frontě, tak v Rudém právu a Svobodném slovu.¹⁸⁸

5.1.3 Svobodné slovo

Ani ve Svobodném slovu se v prvních dvou týdnech sledovaného období neobjevila žádná zmínka o Černobylu, např. že by zde měla proběhnout plánovaná odstávka a pokus.¹⁸⁹ I toto periodikum tedy o havárii poprvé napsalo ve stejný den jako předešlá dvě periodika. Zpráva byla krátká a téměř doslova stejná, jako v Rudém právu.¹⁹⁰

Převážná většina článků byla agenturního charakteru. Rovněž byla často prakticky stejná, jako v Rudém právu. Ale bylo jich o něco méně a méně vychvalovaly Sovětský svaz a očeřňovaly západní země. I když ani v tomto případě články nebyly zcela bez ideologického zabarvení. To bylo ale vše, Svobodné slovo nepřišlo s nějakou zvláštní reportáží nebo komentářem, které by jej alespoň trošku odlišily od Rudého práva, tak, jako tomu bylo v případě Mladé fronty.¹⁹¹

¹⁸⁷ *Mladá fronta*. Praha: ústřední výbor Socialistického svazu mládeže, 1986, roč. 42, č. 100-114. Např. NESG. Projev M. Gorbačova. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 112, s. 1 a 4. čík. Dva z vašich názorů. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 112, s. 1.

¹⁸⁸ *Mladá fronta*. Praha: ústřední výbor Socialistického svazu mládeže, 1986, roč. 42, č. 100-114. KOLINKO, Vladimír. Černobyl dva dny po havárii. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 107, s. 4. STANČEK, Lubomír. Kampaň proti míru. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 108, s. 5. KOMÁREK, Martin. Pokrytectví nemůže zvítězit. *Mladá fronta*. 1986, roč. 42, č. 113, s. 5.

¹⁸⁹ *Svobodné slovo*. Praha: Melantrich, 1986, roč. 42, č. 86-99.

¹⁹⁰ NESG. Havárie reaktoru. *Svobodné slovo*. 1986, roč. 42, č. 100, s. 2.

¹⁹¹ *Svobodné slovo*. Praha: Melantrich, 1986, roč. 42, č. 100-114. Např. NESG. K havárii reaktoru. *Svobodné slovo*. 1986, roč. 42, č. 101, s. 2. ČTK. Měření radioaktivity. *Svobodné slovo*. 1986, roč. 42, č. 101, s. 7. čt. Důvod k zamyšlení. *Svobodné slovo*. 1986, roč. 42, č. 109, s. 2. zč. Jaderný věk žádá nový přístup. *Svobodné slovo*. 1986, roč. 42, č. 112, s. 1 a 2.

Stejně jako v předešlých novinách, tak i ve Svobodném slovu od 29. 4. 1986 vycházel v každém čísle nějaký článek týkající se černobylské havárie. Zpočátku jich moc nebylo a byly velmi stručné, s postupem času stoupala jejich četnost i délka.¹⁹²

5.1.4 The New York Times

Tento americký deník se Černobyli věnoval mnohem více než předešlé tři deníky československé. Článků, které se nějak Černobyli dotýkaly, zde vyšlo zhruba 4x více.¹⁹³

Američtí čtenáři se o havárii v Černobyli mohli poprvé dozvědět ve stejný den jako ti českoslovenští, tedy 29. 4. 1986. Článek vycházel jednak ze zpráv ze Švédska (kde byla radioaktivita poprvé zaznamenána v elektrárně Forsmark) a z okolních skandinávských zemí, které byly zvýšenou radioaktivitou rovněž zasaženy. Druhým zdrojem bylo stručné prohlášení TASS, zřejmě to samé, které bylo otištěno v československých novinách (v článku nebylo otištěno celé v kuse, nicméně některé formulace, které se objevovaly v americkém článku, byly v podstatě stejné jako ty v prvních československých zprávách o havárii). Z něj si novináři vyvozovali, že musí jít o vážnou havárii. Na tvrzení TASS, že jde o první takovou nehodu v Sovětském svazu, Američané reagovali s tím, že jde o první takovou přiznanou nehodu.¹⁹⁴

Další články z toho dne byly věnovány informacím o černobylské elektrárně a popisu okolní oblasti a osídlení. Mnohem větší zájem ale budilo to, co se v elektrárně vlastně stalo a kolik lidí při tom zemřelo. Na základě poznatků o černobylském reaktoru a úrovně zamoření ve Skandinávii se odborníci snažili odhadnout, k čemu došlo. Dle jejich domněnek nějakým způsobem zřejmě došlo k tomu, že se jádro reaktoru roztavilo a hoří zde grafit, který je těžké uhasit. Byly uváděny různé druhy záření, které se při havárii mohou uvolnit, a co mohou způsobit. Spekulovalo se o možném počtu obětí, přičemž údajně spolehlivá informátorka z Kyjeva sdělila, že 80 lidí zemřelo okamžitě a zhruba 2 000 cestou do nemocnice (tato informace byla převzata z agentury UPI).¹⁹⁵

¹⁹² *Svobodné slovo*. Praha: Melantrich, 1986, roč. 42, č. 100-114.

¹⁹³ *The New York Times* [online]. 1986, 12. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-11-29].

¹⁹⁴ SCHMEMANN, Serge. Soviet Announces Nuclear Accident at Electric Plant. *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 [cit. 2012-11-29].

¹⁹⁵ *The New York Times* [online]. 1986, 30. 4. 1986 [cit. 2012-11-29]. Např. SHABAD, Theodore. Nuclear Disaster: How Could It Happen?; Area Around Plant Varies Widely. *The New York Times* [online]. 1986, 30. 4. 1986 [cit. 2012-11-29]. NESG. Nuclear Disaster: A Spreading Cloud and an Aid Appeal; U.P.I. Says Toll May Pass 2,000. *The New York Times* [online]. 1986, 30. 4. 1986 [cit. 2012-11-29]. LOHR, Steve. Nuclear Disaster: A Spreading Cloud and an Aid Appeal; Signs Point to a Meltdown, Scientists in Sweden Assert. *The New York Times* [online]. 1986, 30. 4. 1986 [cit. 2012-11-29].

Sovětský svaz požádal o pomoc, ale byl kritizován za to, že neposkytuje detailnější informace. Gorbačovovi bylo vyčítáno, že zatímco volá po větší otevřenosti a upřímnosti, tak se o sovětských katastrofách stále moc neinformuje.¹⁹⁶

Hned v den po oznámení černobylské havárie se vyrojily diskuze a pochybnosti o reaktorech v USA a požadavky na jejich vypnutí.¹⁹⁷

I v následujících dnech bylo informací o havárii málo, TASS poskytoval v podstatě stejně stručná a nicneříkající sdělení, která byla otištěna i v Československu. U západních zemí však neinformovanost budila značný nesouhlas a protesty.¹⁹⁸ Sovětskému svazu bylo vyčítáno, že havárii přiznal až den poté, co Švédové zaznamenali na svém území zvýšenou radiaci. A ani pět dní poté pořádně nesdělil, co se stalo, kdy a jaké jsou možné následky. Západním reportérům a diplomatům údajně bylo cestování do Kyjeva zakázáno a sovětsští představitelé na všech úrovních odmítli cokoli komentovat.¹⁹⁹ Sovětský svaz se stejně jako v československých novinách bránil tím, že nehodu oznámil, jakmile byly známy podrobnosti. Toto odůvodnění ale americké noviny neuspokojilo, protože ačkoli Sověti možná neznali příčiny, tak prý museli vědět, kolik radiace uniklo. Sovětská strana ale spíše uváděla informace typu „o kolik procent se radiace snížila“, než aby poskytovala konkrétní hodnoty.²⁰⁰

Dalšími body kritiky bylo, že se o některých nedostatcích černobylského reaktoru vědělo či že Sověti možná nepodnikli včasné a patřičné opatření na ochranu obyvatelstva. Sovětský svaz na západní kritiku reagoval tím, že jej obviňoval se senzacechtivosti, antisovětské propagandy či upozorňoval na jaderné nehody, které se zde staly.²⁰¹ Na což novinářka Flora Lewisová reagovala slovy: „*Snaha odvrátit pozornost takovou propagandou je krajní cynismus.*“²⁰² Chování Sovětského svazu vyvolávalo dojem, že kdyby nebylo

¹⁹⁶ *The New York Times* [online]. 1986, 30. 4. 1986 [cit. 2012-11-29]. Např. NESG. Chernobyl's Other Cloud. *The New York Times* [online]. 1986, 30. 4. 1986 [cit. 2012-11-29].

¹⁹⁷ *The New York Times* [online]. 1986, 30. 4. 1986 [cit. 2012-11-29]. Např. MOLOTSKY, Irvin. Nuclear Disaster: The Consequences; Phase-Out of A-Plants in U.S. is Urged. *The New York Times* [online]. 1986, 30. 4. 1986 [cit. 2012-11-29].

¹⁹⁸ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. LOHR, Steve. Protests Are Sharp. *The New York Times* [online]. 1986, 1. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. NESG. The Chilling Silence at Chernobyl. *The New York Times* [online]. 1986, 4. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

¹⁹⁹ SCHMEMANN, Serge. The Russia Syndrome; A Reticent Response to Nuclear Calamity. *The New York Times* [online]. 1986, 4. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²⁰⁰ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. NESG. The Chilling Silence at Chernobyl. *The New York Times* [online]. 1986, 4. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²⁰¹ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. SCHMEMANN, Serge. The Lag in the Ukraine. *The New York Times* [online]. 1986, 9. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. BARRINGER, Felicity. Nuclear Disaster: What Press Is Saying; 'Anti Soviet Hysteria,' Russian Terms Reports. *The New York Times* [online]. 1986, 3. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²⁰² LEWIS, Flora. Moscow's Nuclear Cynism. *The New York Times* [online]. 1986, 1. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

nátlaku západních zemí a kdyby radioaktivní spad zamořil pouze sovětské území, tak by příslušné úřady havárii Západu ani neoznámily.²⁰³

Byly kritizovány sovětské reaktory a jaderná bezpečnost a objevily se spekulace, že byl možná poškozen ještě jeden reaktor. Zřejmě byly pořizovány satelitní snímky oblasti kolem černobylské elektrárny a z nich se odborníci snažili odhadnout, k jak velkému poškození došlo, kolik reaktorů je poškozeno a zda ještě hoří.²⁰⁴

Pozornost byla věnována návštěvám zahraničních odborníků v místě havárie – stejně jako v československých novinách se články zabývaly především Hansem Blixem a Robertem Galem. V souvislosti s druhým jmenovaným se často psalo o lidech, kteří z radiace zemřeli či onemocněli, a o transplantacích kostní dřeně.²⁰⁵

První detailnější informace o havárii byly otištěny až 6. 5. 1986 a vycházely z informací uveřejněných v sovětském deníku Pravda a šířených TASS. Ty zveřejnily informace o tom, že v budově čtvrtého reaktoru došlo k havárii, poškození konstrukčních prvků, požáru a uvolnění radioaktivity. Zdůrazňována byla složitost situace a hrdinství likvidátorů i obyvatel.²⁰⁶ Další bližší informace byly uveřejněny den poté, šlo zejména o přesně určení doby výbuchu, o to, že bylo evakuováno asi 40 000 lidí a že s evakuací začalo až 27. 4. Sověti údajně přiznali, že místní představitelé situaci podcenili.²⁰⁷ V následujících dnech bylo informováno o tom, že Černobyl již nepředstavuje bezprostřední hrozbu a že se plánuje uzavření reaktoru do betonového sarkofágu.²⁰⁸

Byla sledována situace v Evropě, především ve Švédsku, kde byla radioaktivita z Černobylu poprvé zaznamenána a které bylo cenným zdrojem informací pro ostatní západní země. Další evropskou zemí, které byla věnována zvýšená pozornost, bylo poněkud

²⁰³ SCHMEMANN, Serge. The Soviet Secrecy. *The New York Times* [online]. 1986, 1. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²⁰⁴ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. DIAMOND, Stuart. Nuclear Disaster: Reproaches from World Opinion; Western Experts Say Soviet Has Worst Nuclear Safety. *The New York Times* [online]. 1986, 1. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. BOFFEY, Philip M. Nuclear Disaster: Worries About Radioactivity; Fire Unlikely to Be Controlled Soon, U.S. Experts Say. *The New York Times* [online]. 1986, 1. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²⁰⁵ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. TAUBMAN, Philip. U.N. Nuclear Experts Heading for Moscow. *The New York Times* [online]. 1986, 5. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. SULLIVAN, Walter. 10 Marrow Transplants. *The New York Times* [online]. 1986, 8. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²⁰⁶ SCHMEMANN, Serge. Soviet, in First Detailed Account, Tells of Raging Blaze at Reactor. *The New York Times* [online]. 1986, 6. 5. 1986 [cit. 2012-12-14].

²⁰⁷ SCHMEMANN, Serge. Delay Reported on Evacuation at Nuclear Site. *The New York Times* [online]. 1986, 7. 5. 1986 [cit. 2012-12-14].

²⁰⁸ *The New York Times* [online]. 1986, 6. 5. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. SCHMEMANN, Serge. Kremlin Asserts 'Danger Is Over'. *The New York Times* [online]. 1986, 12. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

překvapivě Polsko.²⁰⁹ To o radiační situaci a opatřeních na svém území informovalo otevřeněji, než Sovětský svaz. Polsko bylo rovněž lepší v informování vlastního obyvatelstva: „... *polské zpravodajství o nehodě v tisku bylo se svými zprávami o rizicích a radami, jak je minimalizovat, daleko obsažnější než lakonické komentáře v československém, rumunském a bulharském státním rozhlase.*“²¹⁰ V souvislosti s nízkou informovaností obyvatel ve východním bloku The New York Times psaly o tom, že rádio Svobodná Evropa a rádio Svoboda do svého vysílání zařadily speciální bloky, kde poskytují posluchačům informace o hodnotách radiace a rady, které by za normálních okolností měly poskytovat místní rozhlasové stanice. Hlas Ameriky se ve vysílání nehody v Černobylu rovněž dotknul.²¹¹

Radiační situaci v USA nebyla věnována taková pozornost, konstatovalo se, že se zde nějaká radiace sice objevila, ale jen malá a že žádné nebezpečí nehrozí. Pozornost byla věnována spíše srovnávání amerických a sovětských reaktorů a tomu, zda by k podobné nehodě nemohlo dojít i v USA, psalo se o tom, že havárie v Černobylu může překazit udělení licence jaderné elektrárně Shoreham.²¹²

Diskutovala se i jaderná bezpečnost a potenciální uzavírání jaderných elektráren či vliv na nové jaderné elektrárny ve světě. Do těchto debat se zapojila např. mluvčí Ministerstva energií, Coalition of Environmental/Safe Energy Organizations, editor European Energy Report či jaderný odborník z Federation of American Scientists²¹³

²⁰⁹ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. BROWNE, Malcolm W. Nuclear Disaster: In Europe, Shivers and Sang-Froid; On a Sunny Day in Sweden, Few Worries about Radiation. *The New York Times* [online]. 1986, 4. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. KAUFMAN, Michael T. Nuclear Disaster: Signs of Diminished Danger; Anxiety in Poland. *The New York Times* [online]. 1986, 2. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²¹⁰ KAUFMAN, Michael T. Nuclear Disaster: What Press is Saying; Poland, Taking a Risk, Chooses Path of Candor. *The New York Times* [online]. 1986, 3. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²¹¹ JONES, Alex S. In a Crisis, Who to Tune in? In the Soviet Bloc, Probably Western Radio. *The New York Times* [online]. 1986, 3. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²¹² *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. BOFFEY, Philip M. Nuclear Disaster: More Contamination; Aides Say Radioactivity Has Arrived in the U.S. *The New York Times* [online]. 1986, 6. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. MAY, Clifford D. Nuclear Disaster: Reactors' Checkered History; Disaster in Soviet Affects Shoreham. *The New York Times* [online]. 1986, 1. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²¹³ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-14]. Např. MOLOTSKY, Irvin. Nuclear Disaster: The Consequences; Phase-Out of A-Plants in U.S. Is Urged. *The New York Times* [online]. 1986, 30. 4. 1986 [cit. 2012-12-14]. ECKHOLM, Erik. Nuclear Disaster: The Ever-Widening Impact; After Accident at the Soviet Station, Nuclear Power is Questioned Again. *The New York Times* [online]. 1986, 2. 5. 1986 [cit. 2012-12-14].

Události v Černobyli zastínily summit v Tokiu, který byl zmíněn již výše v souvislosti s tím, že tento fakt byl v československém tisku kritizován. Sovětské výtky vůči dění na tomto summitu byly prezentovány i v *The New York Times*.²¹⁴

V posledních třech dnech sledovaného období byly uveřejněny především reakce na Gorbačovův projev. Gorbačovův návrh zřídit lepší systém jaderné ochrany byl v USA přijat. Nicméně prodloužení jednostranného moratoria na jaderné zkoušky bylo odmítnuto jako sovětský pokus odvrátit pozornost od špatně zvládnuté havárie v Černobyli.²¹⁵

V *The New York Times* byla černobylská havárie analyzována i z dalších hledisek. Jedním z nich bylo hledisko ekonomické, takže se psalo např. o klesajících cenách komodit, jako je kupříkladu obilí a vzácné kovy. S ekonomickým hlediskem souvisely spekulace o tom, jak černobylská havárie ovlivní světové dodávky jídla a mezinárodní obchod. Objevily se tak třeba spekulace o tom, že pokud havárie zničila většinu ukrajinské úrody obilí, tak že by se dalo očekávat, že SSSR navýší svůj dovoz obilí z USA.²¹⁶

Dalším hlediskem bylo hledisko politické. V centru zájmu byl Sovětský svaz, předpokládalo se, že havárie bude mít vliv na jeho domácí i zahraniční politiku. V rámci domácí politiky by prý havárie mohla podnítit např. otázky ohledně kvality sovětské technologie. A v rámci té zahraniční zase na Západě poškodila Gorbačovovu důvěryhodnost. V rámci zahraniční politiky se černobylská havárie odrazila i na odzbrojovacích jednáních. Američané tak v rámci nich chtěli havárie využít k tomu, aby na jednání v Ženevě odůvodnili svůj návrh, aby se lépe ověřovalo, jak Sovětský svaz dohody o kontrole zbraní dodržuje. Sovětský vyjednaváč to ale odmítal s tím, že nevidí spojitost mezi tímto jednáním o odzbrojení a havárií v Černobyli.²¹⁷

²¹⁴ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. BOYD, Gerald M. Parley to Discuss Nuclear Accident. *The New York Times* [online]. 1986, 3. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. UPI. Soviet Says U.S. Seeks to Manipulate Session. *The New York Times* [online]. 1986, 5. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²¹⁵ *The New York Times* [online]. 1986, 15. 5. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-03]. Např. GORDON, Michael R. U.S. Again Rejects a Halt in A-Tests. *The New York Times* [online]. 1986, 15. 5. 1986 [cit. 2012-12-03].

²¹⁶ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-14]. Např. The Associated Press. Futures/Options; Prices Turn Downward as Nuclear Fears Ebb. *The New York Times* [online]. 1986, 2. 5. 1986 [cit. 2012-12-14]. SCHNEIDER, Keith. Minor Impact Seen on Food Supplies. *The New York Times* [online]. 1986, 6. 5. 1986 [cit. 2012-12-14].

²¹⁷ *The New York Times* [online]. 1986, 29. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-12-14]. Např. TAUBMAN, Philip. Envoys Assess Damage to Gorbachev Policies. *The New York Times* [online]. 1986, 5. 5. 1986 [cit. 2012-12-14]. SISCO, Joseph J. Chernobyl: Costs and Warning; The Soviet Economy Will Pay. *The New York Times* [online]. 1986, 4. 5. 1986 [cit. 2012-12-14]. GORDON, Michael R. U.S. Topic at Geneva: Verifying Limits on Missiles. *The New York Times* [online]. 1986, 9. 5. 1986 [cit. 2012-12-14].

5.2 Rok 1987

V tomto roce výročí černobylské havárie připadnulo na neděli, kdy noviny v Československu nevycházely, proto bylo sledované období rozšířeno o dva dny – procházeny byly noviny od soboty 18. 4. 1987 do pondělí 4. 5. 1987.

5.2.1 Rudé právo

Ve sledovaném období vyšly v Rudém právu pouze dvě krátké zmínky o černobylské havárii.²¹⁸

První se objevila v sekci zahraničního tisku, kde se informovalo o tom, že sovětský deník Pravda přinesl rozhovor s generálním ředitelem MAAE Hansem Blixem. Zde se psalo, že černobylská havárie byla nepochybně závažná, ale že způsob likvidace jejích následků rozšířil znalosti o možnostech lokalizace podobných nehod. A dále že „*sověští odborníci projevili mimořádné schopnosti a vysokou odbornost v boji proti následkům havárie, zdůrazňuje H. Blix. Ukázaly se přednosti centralizovaného řízení ekonomiky, které umožnily v mimořádně krátké době soustředit velké intelektuální a materiální zdroje.*“²¹⁹

Druhá zpráva byla ještě kratší, šlo o noticku, ve které stálo, že za uplynulý rok jednotlivci i pracovní kolektivy přispěli na konto pomoci obyvatelům černobylské havárie 522 100 000 rublů.²²⁰

5.2.2 Mladá fronta

Mladá fronta informovala o tiskové konferenci u příležitosti výročí černobylské havárie. Tato konference se konala v Moskvě a promluvil na ní např. ministr jaderné energetiky SSSR N. Lukonin či viceprezident Akademie věd SSSR L. Iljin. Byly zde shrnuty údaje o lidech postižených silným radioaktivním zářením: postiženo prý bylo 237 osob, z nichž 28 zemřelo (k tomu přímo při havárii zemřeli ještě 2 lidé, takže celkový počet obětí byl 30). Z 209 přeživších bylo po roce údajně 196 práceschopných, zbytek v různém stupni invalidity. Co se týká zasaženého území, tak zde již údajně byla radioaktivita nižší, než vyžadují normy, stejně jako normám vyhovovaly potraviny. Dále se informovalo o tom, že strategie rozvoje jaderné energetiky v SSSR zůstává nezměněna, takže se staví nové jaderné

²¹⁸ *Rudé právo*. Praha: ÚV KSČ, 1987, roč. 67 (Právo lidu roč. 90), č. 91-102.

²¹⁹ NESG. Zahraniční tisk 24. dubna 1987. *Rudé právo*. 1987, roč. 67 (Právo lidu roč. 90), č. 96, s. 6.

²²⁰ RP, ČTK a zahraniční tiskové agentury. 24 hodin v zahraničí. *Rudé právo*. 1987, roč. 67 (Právo lidu roč. 90), č. 98, s. 7.

elektrárny. Nicméně že poučení z Černobylu plyne to, že prvořadou roli při jejich provozování musí hrát vysoká bezpečnost a disciplína.²²¹

Druhý článek vycházel ze stejného rozhovoru v deníku Pravda jako Rudé právo. Oproti tomu v něm ale byla zdůrazněna mezinárodní důležitost jaderné bezpečnosti a důležitost vytvoření mezinárodního kontrolního orgánu.²²²

5.2.3 Svobodné slovo

Rovněž tento deník použil informace z tiskové konference u příležitosti výročí Černobylu. Ty se ale objevily ve dvou různých článcích.²²³ Oproti Mladé frontě zde ještě bylo uveřejněno, že „...poslední údaje umožňují ujistit, že černobylská havárie nevyvolá žádné hmatatelné změny v úrovni onkologických onemocnění. Totéž plně platí i o problému genetických následků.“²²⁴

Posledním článkem, který se alespoň okrajově dotýkal tematiky Černobylu, byl článek o vydání knihy Atom skrývá naději. Ta měla přibližovat základní fyzikální pojmy a historii oboru a právě se zde ještě mělo stihnout alespoň zaznamenat černobylskou havárii.²²⁵

Jinak se ve sledovaném období objevovaly články, které se začaly zaměřovat na ekologické otázky v Československu, např. na čistý vzduch.²²⁶

5.2.4 The New York Times

U příležitosti prvního výročí černobylské havárie vyšel 27. 4. 1987 v The New York Times článek, který se věnoval především zdravotním následkům havárie. Harold Schreck v něm shrnoval počty lidí, kteří kvůli nehodě zemřeli nebo těžce onemocněli (počty se mírně lišily od těch uváděných v československých novinách – dle The New York Times zemřelo 31 lidí a 500 bylo po nehodě hospitalizováno). Většina nejhůře postižených že však přežila díky moderní medicíně. Ale podařilo se i získat nové poznatky ohledně biologických účinků radiace. Stále se prý nevědělo, kolik radiace se přesně uvolnilo a dávky záření, které lidé v Černobylu dostali, se těžko měří. Prý se předpokládá, že vliv na lidské zdraví bude patrný i v následujícím století. Odborníci tak očekávají mentální retardace, genetická poškození a

²²¹ NESG. Prvořadá role bezpečnosti. *Mladá fronta*. 1987, roč. 43, č. 94, s. 5.

²²² NESG. Černobyl poučením. *Mladá fronta*. 1987, roč. 43, č. 96, s. 5.

²²³ NESG. Situace pod kontrolou. *Svobodné slovo*. 1987, roč. 43, č. 92, s. 2. NESG. Rok po Černobylu. *Svobodné slovo*. 1987, roč. 43, č. 94, s. 2.

²²⁴ NESG. Situace pod kontrolou. *Svobodné slovo*. 1987, roč. 43, č. 92, s. 2.

²²⁵ dk. Atom skrývá naději. *Svobodné slovo*. 1987, roč. 43, č. 101, s. 10.

²²⁶ *Svobodné slovo*. Praha: Melantrich, 1987, roč. 43, č. 86-114. Např. DENEMARK, Martin. Chceme dýchat čistý vzduch. *Svobodné slovo*. 1987, roč. 43, č. 95, s. 4.

rakovinu, avšak panují rozdílné názory na jejich četnost a závažnost. Dále se v článku uvádělo, že doktor Gale zůstal se Sověty v kontaktu a podílí se na zdravotních výzkumech spojených s černobylskou havárií a že do Černobylu putuje pomoc z USA.²²⁷

Jiný článek se věnoval sovětské jaderné elektrárně Bilibino na severovýchodě Sibíře. V souvislosti s ní bylo uvedeno, že zatímco na Západě černobylská havárie otrásla podporou jaderné energie, tak na Východě stále trvá kurz zdvojnásobit jadernou energii do roku 1990.²²⁸

Jinak byl Černobyl zmiňován jen velmi okrajově, např. v souvislosti s odzbrojováním, s jadernými elektrárnami ve Washingtonu a v Mexiku, s oceněním za článek nebo s vydáním publikace *The New York Times* shrnující události z předchozího roku.²²⁹

5.3 Rok 1990

5.3.1 Rudé právo

Již 23. 4. 1990 Rudé právo informovalo o masovém pochodu obyvatel Kyjeva, jehož cílem bylo uctít památku obětí černobylské havárie.²³⁰

V den výročí havárie vyšel krátký článek Zdeňka Zuntycha, který shrnoval počty evakuovaných, současných obyvatel v zamořených oblastech, hektarů půdy a lesa vyňatých z obhospodařování a počty obětí. Těch by podle tohoto článku mělo být asi 300, avšak vojáci a stavbaři, kteří v zóně pracovali, prý sledování nejsou. Celkové škody se měly zatím vyšplhat na 9,3 miliardy rublů. Bylo připuštěno, že v souvislosti s likvidací následků jsou stále problémy, které byly přičteny nedostatku financí a liknavosti zodpovědných orgánů.²³¹

Dále byly uveřejněny jen krátké informace o tom, že byl na Ukrajině vyhlášen v souvislosti s černobylskou havárií den smutku, že sovětská televize vysílala televizní maraton Černobyl, v rámci kterého se vybralo několik milionů dolarů a rublů, a že v Seattlu byla jednomu pilotovi, který se podílel na likvidaci havárie, transplantována kostní dřev.

²²⁷ SCHMECK, Harold M. Jr. Chernobyl's Legacy: Days of Radiation, but Decades of Fears over Health. *The New York Times* [online]. 1987, 27. 4. 1987 [cit. 2012-12-04].

²²⁸ KELLER, Bill. Bilibino Journal; What Price Nuclear Power? In Siberia, It's High. *The New York Times* [online]. 1987, 20. 4. 1987 [cit. 2012-12-04].

²²⁹ *The New York Times* [online]. 1987, 18. 4. 1987 – 4. 5. 1987 [cit. 2012-12-04]. Např. ROHTER, Larry. Laguna Verde Journal; Storm Gathers over Mexico A-Plant. *The New York Times* [online]. 1987, 2. 5. 1987 [cit. 2012-12-04]. NEUFFER, Elizabeth. 13 Prizes Awarded for Magazine Excellence. *The New York Times* [online]. 1987, 23. 4. 1987 [cit. 2012-12-04].

²³⁰ *Rudé právo*. 1990, roč. 70, č. 95, s. 7.

²³¹ ZUNTYCH, Zdeněk. Výročí katastrofy. *Rudé právo*. 1990, roč. 70, č. 98, s. 7.

Výročí havárie využilo i Greenpeace, které v souvislosti s ním projevilo nesouhlas s výstavbou jaderné elektrárny Temelín.²³²

5.3.2 Mladá fronta

V příloze Víkend vyšla reportáž Jiřího Doubravy z oblasti Černobylu. Byla ovšem trošku jiná, než obvyklé reportáže na toto téma. Popisovala totiž osud jedné české vesnice ležící asi 100 km západně od Černobylu. I zde se lidé potýkali s následky radioaktivity a úřady jim umožnily se vystěhovat, ale ani to místní obyvatele příliš nepotěšilo, protože nebylo možné přestěhovat celou vesnici. A bez toho by se lidé odstěhovali na různá místa a vesnice by ztratila svůj český ráz. Žádné řešení v reportáži není, jde o zachycení situace místních obyvatel.²³³ Místní obyvatelé ale napsali dopis Václavu Havlovi, kde ho požádali, aby jejich děti mohly část léta strávit v naší zemi, v nezamořeném prostředí. Jejich dopis nezapadnul a pobyt dětí u nás se začal organizovat.²³⁴

Článků bylo více a byly obsáhlejší, než v Rudém právu, nicméně jejich jádro (vyhlášení dne smutku, televizní dobročinný maraton a protesty Greenpeace) bylo stejné. Zprávy ale byly otevřenější a výslovně se v nich začalo psát o pozdní pomoci a zatajování.²³⁵ Např.: v Nejvyšším sovětu SSSR se diskutovalo o programu na likvidaci následků havárie a při této příležitosti „zaznívala ... vášnivá a často pravdivá obvinění na adresu vlády, ministerstev a ústředních úřadů, které nejenže nedokázaly havárii čelit, ale její důsledky donedávna pečlivě skrývaly před lidmi a lakovaly situaci na růžovo.“²³⁶

5.3.3 Svobodné slovo

Svobodné slovo uveřejnilo obsáhlý článek Libuše Koubské, který se věnoval především situaci v ČSSR po výbuchu Černobylu. Konstatovalo se zde, že informace o havárii byly utajovány jak v Sovětském svazu, tak u nás. Článek podrobněji popisoval, kdy bylo Československo nejvíce ovlivněno radioaktivním spadem z Černobylu, jaké byly hodnoty radiace, jak se měřily. Bezprostřední ohrožení zdraví nehrozilo, avšak po několika

²³² *Rudé právo*. Praha: Komunistická strana Československa, 1990, roč. 70, č. 92-103. Např. NESG. Transparent na Temelíně. *Rudé právo*. 1990, roč. 70, č. 99, s. 3.

²³³ DOUBRAVA, Jiří. Černobyl: žiješ a nevíš. *Mladá fronta*. 1990, roč. 46, č. 94, příloha Víkend, č. 16, s. 3.

²³⁴ jet. Děti od Černobylu. *Mladá fronta*. 1990, roč. 46, č. 99, s. 1.

²³⁵ *Mladá fronta*. Praha: Mladá fronta, 1990, roč. 46, č. 92-103. Např. ria. Greenpeace v ráži. *Mladá fronta*. 1990, roč. 46, č. 99, s. 2. NESG. Černobyl je demaskoval. *Mladá fronta*. 1990, roč. 46, č. 99, s. 5.

²³⁶ NESG. Pozdní pomoc Černobylu. *Mladá fronta*. 1990, roč. 46, č. 98, s. 5.

letech by se prý mohly projevit účinky záření např. nárůstem výskytu rakoviny. Především ale bylo kritizováno nedostatečné, pozdní a nesrozumitelné informování obyvatelstva.²³⁷

I zde byl zmíněn televizní maraton či plánované jednání sovětské vlády o programu likvidace následků. Byly popisovány počty obyvatel žijících v zamořených oblastech a jejich situace. Opět bylo kritizováno, že lidé zde stále nemají pravdivé a úplné informace či že likvidace následků je zatím nedostatečná.²³⁸

5.3.4 Lidové noviny

Kromě informací, které se opakovaly v předchozích denících,²³⁹ byly v Lidových novinách např. uveřejněny úryvky z československého tisku z doby po havárii a autor článku Jan Petránek to komentoval slovy, že „*co poté následovalo v našem tisku by zasloužilo Nobelovu cenu za farizejství.*“²⁴⁰

Jiný článek se věnoval trestné činnosti a podvodům spojeným s Černobylem. Podle něj šlo např. o snahy vyvézt z Pripjati zamořený majetek, o vloupání do objektů, falšování údajů o poskytování zdravotnické pomoci či narušování pravidel výplaty kompenzací. Tento článek tedy dokreslil nezidealizovaný obraz černobylské oblasti čtyři roky po havárii.²⁴¹

Dále se psalo o tom, že vzpomínkových akcí se nezúčastnil nikdo z nejvyšších představitelů SSSR či byl Černobyl připomenut v souvislosti se Dnem Země.²⁴²

5.3.5 The New York Times

V The New York Times byl ve sledovaném období uveřejněn jeden obsáhlejší článek, který napsala Felicity Barringerová a který se věnoval situaci, která v Černobyli panovala čtyři roky po nehodě. Sovětský svaz podle něj přiznal, že zdravotní, environmentální a politické důsledky havárie jsou mnohem horší, než Kreml kdy otevřeně přiznal. Mezi nová odhalení patřilo např. to, že 4 miliony lidí žijí na kontaminované půdě. Bylo přiznáno

²³⁷ KOUBSKÁ, Libuše. Čtyři roky poté. *Svobodné slovo*. 1990, roč. 46, č. 98, s. 3.

²³⁸ *Svobodné slovo*. Praha: Melantrich, 1990, roč. 46, č. 92-103. Např. NESG. Maratón Černobyl. *Svobodné slovo*. 1990, roč. 46, č. 99, s. 2. ŠMÍDOVÁ, Jana. Čtyři roky poté. *Svobodné slovo*. 1990, roč. 46, č. 97, s. 2.

²³⁹ *Lidové noviny*. Praha: Lidové noviny, 1990, roč. 3, č. 40-51. Např. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 47, s. 8.

²⁴⁰ PETRÁNEK, Jan. Pelyněk Černobyli. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 45, s. 1.

²⁴¹ NESG. Černobyl po čtyřech letech. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 40, s. 2.

²⁴² *Lidové noviny*. Praha: Lidové noviny, 1990, roč. 3, č. 40-51. Např. UTITZ, Bedřich. Gorbačov nebyl v Černobyli. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 47, s. 2. ČERVENKOVÁ, Anna. Den naší planety. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 42, s. 1.

odhadem dalších 300 lidí, kteří zemřeli, většinou těch, kteří u havárie zasahovali. Dále byly např. popisovány možné zdravotní následky a žádost Sovětů o mezinárodní pomoc.²⁴³

Jinak se o Černobyli sice objevily ještě nějaké zmínky, ale jen velmi okrajové – kupříkladu v souvislosti se Dnem Země a ekologickými problémy, se sovětskou ekonomikou, která má blízko ke krizi (již tak limitované prostředky odčerpala mj. havárie), s kyjevskými protesty proti tomu, jak vláda zvládla havárii. Nebo v souvislosti s tím, že v jaderné elektrárně Three Mile Island dokončili vyzvednutí a likvidaci 150 tun radioaktivních trosk. Zde bylo poněkud kriticky konstatováno, že toto je důkaz, že je vyčištění možné. Kdežto v Černobyli že byl poškozený reaktor prostě překryt betonovým sarkofágem.²⁴⁴

5.4 Rok 1991

5.4.1 Rudé právo

27. 4. 1991 vyšel krátký článek ze zdrojů ČTK, který připomínal, kdy se havárie stala a kolik lidí při ní zemřelo. Avšak prý se objevily informace o tisících obětí a milionech poškozených. Vyznění vzpomínkových akcí bylo shrnuto jako „*velký morální dluh sovětského mocenského systému vůči všem lidem postiženým katastrofou.*“²⁴⁵

Jiný článek, opět od ČTK, se věnoval tomu, jak bylo radiací zasaženo Československo. RNDr. Jan Salava, odborník ministerstva zdravotnictví ČR pro ochranu před zářením, v něm uváděl, že dávka záření u nás byla velmi malá, že jen podle těch nejpřísnějších odhadů by u nás v jeho důsledku mohla rakovina vzrůst o několik případů ročně a že v době havárie u nás nebyla opomenuta žádná ochranná opatření.²⁴⁶

Jinak se o Černobyli psalo opět v souvislosti s demonstrací proti výstavbě atomových elektráren.²⁴⁷

5.4.2 Mladá fronta Dnes

Přesně pět let po havárii v Černobyli byla této tematice v Mladé frontě Dnes

²⁴³ BARRINGER, Felicity. Evolution in Europe; Four Years Later, Soviets Reveal Wider Scope to Chernobyl Horror. *The New York Times* [online]. 1990, 28. 4. 1990 [cit. 2012-12-04].

²⁴⁴ *The New York Times* [online]. 1990, 19. 4. 1990 – 3. 5. 1990 [cit. 2012-12-04]. Např. ROSENBAUM, David E. Evolution in Europe; U.S. Sees Threats to Soviet Economy. *The New York Times* [online]. 1990, 21. 4. 1990 [cit. 2012-12-04]. KELLER, Bill. Evolution in Europe; Gorbachev Jeered at May Day Rally. *The New York Times* [online]. 1990, 2. 5. 1990 [cit. 2012-12-04]. WALD, Matthew L. After the Meltdown, Lessons from a Cleanup. *The New York Times* [online]. 1990, 24. 4. 1990 [cit. 2012-12-04].

²⁴⁵ ČTK. Pět let od Černobyli. *Rudé právo*. 1991, roč. 1, č. 99, s. 3.

²⁴⁶ ČTK. Byli jsme ozáření? *Rudé právo*. 1991, roč. 1, č. 98, s. 2.

²⁴⁷ ch. Bez atomu se neobejdeme. *Rudé právo*. 1991, roč. 1, č. 100, s. 2.

věnována celá strana.²⁴⁸ Jeden článek od Libora Ševčíka se věnoval tomu, zda u nás zodpovědné orgány podnikly patřičná opatření na ochranu životů a zdraví československých obyvatel. Z článku vyplývalo, že ano, avšak názor autora byl, že to bylo spíš díky štěstí, než díky zásluze příslušných orgánů.²⁴⁹ Druhý článek, který napsal Karel Pacner, popisoval oslavy 1. máje a Závod míru, které se v Kyjevě konaly navzdory zamoření, či špatnou evakuaci. Větší pozornost ale byla věnována tehdejší aktuální situaci – počtům lidí, kteří musejí žít na zamořeném území, tomu, že musejí jíst radioaktivní jídlo, a zdravotním problémům či následkům pro zvířata a rostliny. Byla uváděna daleko horší čísla a následky, než v předchozích letech. Již v této době se zde navíc psalo, že v sarkofágu kolem reaktoru jsou trhliny, ačkoli podle původních propočtů prý měl vydržet 150 let.²⁵⁰

Řada článků pak souvisela s tematikou ekologie a bezpečnosti jaderných elektráren – psalo se o aktivitách Greenpeace nebo o tom, že jaderná elektrárny Dukovany k sobě zve starosty okolních obcí, aby se mohli přesvědčit o její bezpečnosti.²⁵¹

5.4.3 Svobodné slovo

Toto periodikum ve sledovaném období otisklo jen dva články, z nichž jeden vycházel z rozhovoru s RNDr. Salavou a byly zde v podstatě stejné informace jako v Rudé právu.²⁵²

Druhý článek se týkal dokumentu o Černobylu, který odvysílala švýcarská televize. Ten měl být sestavený především z amatérských filmových a fotografických záběrů, které se ilegálně dostaly na Západ. Věnoval se hlavně osudu dětí z postižených oblastí a byl označen jako „otřesný“. Byly zde kritizovány především sovětské sdělovací prostředky a úřady, které vědomě zatajily spoustu údajů a nepodnikly dostatečná opatření na ochranu obyvatel.²⁵³

5.4.4 Lidové noviny

Lidové noviny o havárii v tomto období psaly zejména z hlediska počtu mrtvých a odhadů toho, kolik lidí ještě zemře. V důsledku radiace prý již zemřelo 7 000 lidí, ačkoli to

²⁴⁸ *Mladá fronta Dnes*. 1991, roč. 2, č. 98, s. 3.

²⁴⁹ ŠEVČÍK, Libor. Temný stín z Černobylu. *Mladá fronta Dnes*. 1991, roč. 2, č. 98, s. 3.

²⁵⁰ PACNER, Karel. Krutý odkaz potomkům. *Mladá fronta Dnes*. 1991, roč. 2, č. 98, s. 3.

²⁵¹ *Mladá fronta Dnes*. Praha: MaF, 1991, roč. 2, č. 92-103. Např. jet. Loď Greenpeace. *Mladá fronta Dnes*. 1991, roč. 2, č. 99, s. 7. bod. Daň z jádra? *Mladá fronta Dnes*. 1991, roč. 2, č. 96, s. 7.

²⁵² *Svobodné slovo*. Praha: Melantrich, 1991, roč. 47, č. 92-103. Záření nás neohrozilo. *Svobodné slovo*. 1991, roč. 47, č. 98, s. 4.

²⁵³ NESG. Černobylské memento. *Svobodné slovo*. 1991, roč. 47, č. 99, s. 2.

sovětské úřady popírají a oficiální počet mrtvých je stále jen 31. V důsledku havárie pak prý zemře asi 500 000 lidí.²⁵⁴

Uveřejněna byla další reportáž o osudu českých starousedlíků na Ukrajině poblíž Černobyly, tentokrát z pera Věry Kolářské. Šlo ale o jiné vesnice, než o kterých se psalo v Mladé frontě z roku 1990. Popsány zde byly podobné problémy, avšak šlo spíše o popis a konstatování, než o apel místním lidem nějak pomoci, jako tomu bylo v Mladé frontě.²⁵⁵

Dále byly v Lidových novinách dvě noticky, jedna o výše zmíněném dokumentu švýcarské televize, druhá o mezinárodním sympoziu Černobyl po pěti letech, konaném v Belgii. Objevilo se zde více článků, které se nějak Černobyly dotknuly, ale opět spíše v souvislosti s otázkami jaderné energie a popisem protestů proti ní.²⁵⁶

5.4.5 The New York Times

Serge Schmemann napsal pro The New York Times reportáž z Černobyly, která popisovala chmurnou opuštěnou zónu i sklon místních vyrovnávat se situací s pomocí černého humoru. Podle autora reportáže „*Černobyl vpadnul do života Sovětů přibližně ve stejné době jako perestrojka a jeho vývoj byl obdobný jako zmatek v zemi. Obstrukce ze strany úřadů a postupné uvolňování informací reflektovaly jak první záchvěvy glasnosti, tak její limity. ... Ale ty samé síly demokratizace, nacionalismu a soukromého podnikání, které otráslly sovětskou společností, vtrhnuly i do Černobyly a přeměnily nehodu v hlavní cíl politiků a podnikatelů.*“ Do Černobyly se totiž začali vozit lidé, a to včetně kompletních služeb jako je oběd, výklad či fotka před sarkofágem. Podle Schmemanna ale nejde jen o komerčnost, protože je stále třeba mnoho finančních prostředků na likvidaci následků havárie. Nehoda ale prý odhalila komunistickou stranu, její lhostejnost a tajnůstkářství a lidé jí to nezapomněli.²⁵⁷

Jinak se v tomto období o Černobyly příliš nepsalo, a tak dalším článkem, který stojí za zmínku, je již jen článek o dvou dokumentárních dramatech, z nichž jedno se zabývalo Černobylem a jmenovalo se Chernobyl: The Final Warning. Šlo o drama mezinárodní produkce, které se natáčelo převážně v Sovětském svazu a kde hlavní roli hrál John Voight,

²⁵⁴ NESG. Utajené počty. *Lidové noviny*. 1991, č. 98, s. 5. PETRLÍK, Jindřich a Ina ČEKALOVÁ. Černobyl – 26. 4. 1986. *Lidové noviny*. 1991, roč. 4, č. 93, příloha Nedělní Lidové noviny, s. 4.

²⁵⁵ KOLÁŘSKÁ, Věra. Poslední Mohykáni. *Lidové noviny*. 1991, roč. 4, č. 95, s. 11.

²⁵⁶ *Lidové noviny*. Praha: Lidové noviny, 1991, roč. 4, č. 92-103. Např. *Lidové noviny*. 1991, roč. 4, č. 99, s. 4. *Lidové noviny*. 1991, roč. 4, č. 100, s. 5. NESG. Vzpomínka na Černobyl. *Lidové noviny*. 1991, roč. 4, č. 97, s. 3. KOUBSKÁ, Libuše. Kde je nebe a kde peklo. *Lidové noviny*. 1991, roč. 4, č. 99, s. 8.

²⁵⁷ SCHMEMANN, Serge. Chernobyl within the Barbed Wire: Monument to Innocence and Anguish. *The New York Times* [online]. 1991, 23. 4. 1991, s. 6 [cit. 2012-12-05].

který ztvárnil doktora Roberta Galea. Film byl ale zhodnocen jako „*strašně obyčejný a nedostatečný*“.²⁵⁸

5.5 Rok 1996

5.5.1 Právo

V Právu byly připomenuty hlavní údaje o havárii. Zprávy byly více personalizovány, než tomu bylo u předchozích zpráv – bylo zde vyjádření někdejšího ředitele elektrárny Viktora Bruchanova či krátký příběh Borise Rogoškina, který v osudnou noc řídil směnu. Oba byli po havárii odsouzeni k několika letům vězení. Kromě toho bylo uveřejněno prohlášení bývalého sovětského prezidenta Michaila Gorbačova, ve kterém obvinil odpovědné pracovníky resortu energetiky, že mu skutečný rozsah havárie utajili.²⁵⁹

Větším tématem ale byl moskevský summit G7, o kterém Právo čerpalo informace především z agentur jako je ČTK, popř. DPA. Obsah i místo schůzky bylo ovlivněno právě výročí černobylské havárie. Logičtější by sice bylo, kdyby se konal v Kyjevě, nicméně Moskva byla zvolena jednak z praktických důvodů a jednak z toho důvodu, že se po rozpadu Sovětského svazu Moskva prohlásila za dědice tohoto státu. Na summitu se potvrdilo rozhodnutí černobylskou jadernou elektrárnu odstavit do roku 2000. Ukrajinský prezident Leonid Kučma ale upozornil na to, že s tím lze počítat jen za vydatné finanční pomoci ze Západu. Představitelé G7 tedy naznačili, že na odstavení elektrárny věnují asi 3 miliardy dolarů. Mimo to se na summitu např. dohodnul soubor bezpečnostních opatření v jaderné oblasti či spolupráce v jaderné energetice.²⁶⁰

Kromě toho se objevily některé menší články, např. článek velvyslance Běloruské republiky v ČR o tom, jak havárie poznamenala Bělorusko a že se bez pomoci ostatních zemí neobejde. Dále o tom, že Boris Jelcin vyznamenal hrdiny z Černobyli či že USA posílá obětem Černobyli léky a další zdravotnickou pomoc za asi 15,4 mil. dolarů.²⁶¹

²⁵⁸ O'CONNOR, John J. Review/Television; 2 Docudramas Deal with Big Issues. *The New York Times* [online]. 1991, 23. 4. 1991, s. 16 [cit. 2012-12-05].

²⁵⁹ *Právo*. Praha: Borgis, 1996, roč. 6, č. 93-104. Např. HORÁK, Jan. Stupeň 7 – černobylská katastrofa. *Právo*. 1996, roč. 6, č. 96, s. 6. COTEOVÁ, Catherine (AFP). Rogoškin prožil výbuch Černobyli. *Právo*. 1996, roč. 6, č. 99, s. 8. hor, ČTK. Gorbačov: Zatajili mně pravdu. *Právo*. 1996, roč. 6, č. 100, s. 7.

²⁶⁰ *Právo*. Praha: Borgis, 1996, roč. 6, č. 93-104. Např. HORÁK, Jan. Jaderný, nebo předvolební summit? *Právo*. 1996, roč. 6, č. 95, s. 4. hor, s použitím DPA a ČTK. Jaderný summit zastíněn krizí v Libanonu. *Právo*. 1996, roč. 6, č. 94, s. 7. hor, s použitím ČTK. Moskevský summit G7 potvrdil uzavření Černobyli do roku 2000. *Právo*. 1996, roč. 6, č. 95, s. 1.

²⁶¹ *Právo*. Praha: Borgis, 1996, roč. 6, č. 93-104. Např. VOJTĚNKOV, Nikolaj. Bělorusko a Černobyl. *Právo*. 1996, roč. 6, č. 95, s. 11. NESG. Jelcin vyznamenal hrdiny z Černobyli. *Právo*. 1996, roč. 6, č. 96, s. 7. NESG. Pomoc z USA obětem z Černobyli. *Právo*. 1996, roč. 6, č. 97, s. 7.

5.5.2 Mladá fronta Dnes

Rovněž Mladá fronta Dnes informovala o summitu G7 a plánovaném odstavení Černobylu. Oproti Právu se psalo o tom, že se Praha připojila k výzvě UNESCO a připomněla si 10. výročí katastrofy tím, že v celém městě zněly zvony. Zmíněny byly i další pietní akce a demonstrace ve světě. Převážná většina těchto zpráv byla převzata z agentur.²⁶²

Den před výročím prý přístroje v Černobylu v jednom ze dvou bloků, které stále byly v provozu, zaznamenaly únik radioaktivity. Mělo jít jen o malou havárii. Dále např. zvláštní zpravodaj deníku přinesl zprávu o tom, že Bělorusko je co se týká pomoci opomíjené. A to proto, že Černobyl je na Ukrajině a to, že leží u běloruských hranic a že po nehodě převládalo západní proudění větrů, takže 70% uniklé radiace zasáhlo Bělorusko, ví už jen málokdo. A američtí vědci kritizovali Spojené státy, protože prý uzavřely se Sovětským svazem dohody o vypracování několika zdravotních studií ohledně následků černobylské havárie. Ty ale jsou odkládány, takže poznatky mohou být nenávratně ztraceny.²⁶³

Jeden článek (opět agenturního původu) se zabýval tím, jak jsou zneužívány finanční prostředky určené pro oběti černobylské havárie. Kupříkladu tak prý bylo pro 11 800 evakuovaných rodin postaveno 15 000 bytů. Nadbytečné byty ale nedostali další postižení čekající na přesídlení, ale rozebrali si je krajský soudce, náčelník vojenského okruhu a další. Velmi žádané měly být i tzv. „černobylské doklady“, které zajišťují vyšší mzdy a důchody, lepší lékařskou péči či právo na bezcelní dovozy. Tudíž někteří úředníci s těmito doklady obchodovali. Dalším jmenovaným případem byly ozdravné pobyty pro postižené černobylské děti, na které místo toho jezdili zdraví dospělí.²⁶⁴

5.5.3 Svobodné slovo

Svobodné slovo psalo o podobných tématech, jako předchozí dva deníky: o vzpomínkových akcích, o summitu G7, o uzavření černobylské elektrárny, o požáru u Černobylu, o malém úniku radioaktivity v černobylské elektrárně. Pokud se psalo o havárii jako takové, tak se pozornost opět již tolik nesoustředila na její popis a příčiny, ale spíše na

²⁶² *Mladá fronta Dnes*. Praha: MaFra, 1996, roč. 7, č. 93-104. Např. ČTK, ČTA. Vyspělé země prosazují zákaz jaderných testů. *Mladá fronta Dnes*. 1996, roč. 7, č. 95, s. 1. NESG. Budou znít zvony. *Mladá fronta Dnes*. 1996, roč. 7, č. 99, příloha Praha, s. 1. ČTK, zah. Svět si připomněl Černobyl slzami, květinami i protesty. *Mladá fronta Dnes*. 1996, roč. 7, č. 100, s. 10.

²⁶³ *Mladá fronta Dnes*. Praha: MaFra, 1996, roč. 7, č. 93-104. Např. ČTA, zah. Přístroje v Černobylu opět hlásily radiaci. *Mladá fronta Dnes*. 1996, roč. 7, č. 99, s. 1. DOUBRAVA, Jiří. Bělorusko se cítí být hlavní obětí Černobylu. *Mladá fronta Dnes*. 1996, roč. 7, č. 99, s. 10. AP. Američtí vědci jsou zklamáni zpožděním výzkumu po havárii. *Mladá fronta Dnes*. 1996, roč. 7, č. 99, s. 10.

²⁶⁴ ČTK. K důsledkům černobylské havárie patří i mutace lidského svědomí. *Mladá fronta Dnes*. 1996, roč. 7, č. 98, s. 10.

to, kolik radioaktivita zasáhla území, kolik v jejím důsledku zřejmě zemřelo a onemocnělo lidí a kolik likvidace následků ještě bude stát.²⁶⁵ Vzhledem k obrovským nákladům Ukrajina žádala o finanční pomoc ostatních států, k čemuž Andrij Ozadovskij, ukrajinský velvyslanec v ČR, řekl, že: „*Vycházíme z názoru, že Ukrajina má morální důvod obrátit se na světovou společnost o pomoc v řešení problémů způsobených Černobylem.*“²⁶⁶

Dále byla otištěna krátká reportáž z návštěvy černobylské jaderné elektrárny, a co se týká aktuálního dění, tak byly zmíněny další protesty proti atomovým elektrárnám.²⁶⁷ Při protivládní demonstraci v rámci shromáždění k 10. výročí černobylské havárie měli být zadrženi aktivisté běloruské opozice a postaveni před soud. Ten byl označen jako zjevná součást tažení proti opozici, kterou zahájil prezident Lukašenko.²⁶⁸

5.5.4 Lidové noviny

I Lidové noviny informovaly o summitu G7, vzpomínkových akcích, o státním vyznamenání likvidátorů havárie, o požáru v uzavřené zóně a mírném úniku radioaktivity v elektrárně. Oproti předešlým deníkům se ale tolik nesoustředily na toto aktuální dění.²⁶⁹

Místo toho uveřejnily celostránkový článek Františka Janoucha „Černobyl po deseti letech“, ve kterém autor poměrně podrobně shrnoval příčiny havárie, co se dělo po ní a jaké byly její následky.²⁷⁰ Druhým obsáhlým článkem byl článek založený na svědectví tří přeživších likvidátorů havárie. Ti v něm popisovali, jak prožívali chvíle těsně po havárii a s jakými zdravotními i jinými problémy se kvůli ní stále potýkají.²⁷¹

Dále Kamila Pojslová a Lukáš Tomek psali o tom, že Úřad dokumentace vyšetřování zločinů komunismu znovu vyšetřuje, zda někdo z tehdejších československých institucí není trestně odpovědný za ohrožení lidského zdraví. V rámci něj že se zjišťuje, zda nebylo úmyslně mařeno nebo zkruslováno monitorování radioaktivní měření v Československu. A

²⁶⁵ *Svobodné slovo*. Praha: Melantrich, 1996, roč. 88, č. 93-104. Např. NESG. Svět se nyní přiblížil všeobecnému zákazu jaderných zkoušek, míní hosté summitu G7. *Svobodné slovo*. 1996, roč. 88, č. 95, s. 1. NESG. Požár u Černobyly zvedá jaderný prach. *Svobodné slovo*. 1996, roč. 88, č. 97, s. 1. zr. Osud Černobyly poutá pozornost světa. *Svobodné slovo*. 1996, roč. 88, č. 93, s. 8.

²⁶⁶ JELÍNKOVÁ, Jarmila. Havárie, která před lety otřásla celým světem... *Svobodné slovo*. 1996, roč. 88, č. 98, s. 1.

²⁶⁷ *Svobodné slovo*. Praha: Melantrich, 1996, roč. 88, č. 93-104. Např. SUCHOMELOVÁ, Jaroslava. Bez Černobyly by nepřežili. *Svobodné slovo*. 1996, roč. 88, č. 99, Slovo na víkend, s. 3. NESG. Dolní Rakousy protestují proti jaderné energii v ČR. *Svobodné slovo*. 1996, roč. 88, č. 98, s. 2.

²⁶⁸ NESG. Členové běloruské opozice před soudem. *Svobodné slovo*. 1996, roč. 88, č. 102, s. 2.

²⁶⁹ *Lidové noviny*. Praha: Lidové noviny, 1996, roč. 9, č. 93-104. Např. PROCHÁZKOVÁ, Petra a agentura Epicentrum. Ukrajina slíbila uzavřít Černobyl. *Lidové noviny*. 1996, roč. 9, č. 95, s. 1. ČTK. Svět si připomněl havárii Černobyly. *Lidové noviny*. 1996, roč. 9, č. 100, s. 8.

²⁷⁰ JANOUC, František. Černobyl po deseti letech. *Lidové noviny*. 1996, roč. 9, č. 99, s. 7.

²⁷¹ PROCHÁZKOVÁ, Petra a Jan TOBIÁŠ. „Nejdřív nás nic nebolelo...“. *Lidové noviny*. 1996, roč. 9, č. 94, příloha Nedělení Lidové noviny, č. 16, s. I a II.

zda odpovědné orgány reagovaly odpovídajícím způsobem a nepodcenily prevenci. Prověruje se např. tvrzení českých studentů, kteří v Kyjevě tehdy studovali, a když odjeli, tak jim bylo vyhrožováno, že jestli se urychleně nevrátí, tak budou vyloučeni ze studia. Nebo okolnosti vynuceného startu československých cyklistů na Závodě míru, který se tehdy konal v Kyjevě jen několik dnů po havárii.²⁷²

5.5.5 The New York Times

Rovněž zde byly články týkající se summitu G7 a Černobyl zde byl zmíněn, ačkoli spíše okrajově. Noviny informovaly i o malém úniku radioaktivity v černobylské elektrárně a o vzpomínkové akci na Ukrajině.²⁷³

Obsáhlejší článek byl věnován vzpomínkám několika pracovníků elektrárny, kteří popisovali, co se v elektrárně v Černobylu dělo těsně po havárii. Dalším článkem přispěl reportér Philip Taubman, který tehdy v Moskvě pracoval. Ten se vracel především k tomu, jak se zachovaly sovětské úřady. Bylo vzpomenuáno, jak pozdě a neúplně o havárii informovaly a jak pozdě evakuovaly lidi z postižených oblastí, zatímco ti vládní představitelé a příslušníci komunistické strany, kteří věděli, co se děje, podnikali kroky k tomu, aby ochránili své rodiny a přátele. Opomenuta nebyla ani tematika zdraví, tentokrát v podobě článku o tom, že vědci u lidí zasažených radioaktivním spadem našli dědičné genetické poškození.²⁷⁴

5.6 Rok 2001

5.6.1 Právo

V den 15. výročí černobylské havárie Právo této tematice věnovalo celou stranu. Byly zde dílčí články, z nichž jeden se věnoval názorům odborníků na to, zda se lidstvo z černobylské havárie poučilo. V tomto článku byly publikovány názory Dany Drábové (předsedkyně Státního úřadu pro jadernou bezpečnost) a Vladimíra Hnatoviče (z Ústavu

²⁷² POJSLOVÁ, Kamila a Lukáš TOMEK. Vyšetřování kauzy Černobyl pokračuje. *Lidové noviny*. 1996, roč. 9, č. 94, příloha Nedělní Lidové noviny, č. 16, s. III.

²⁷³ *The New York Times* [online]. 1996, 19. 4. 1996 – 3. 5. 1996 [cit. 2012-12-06]. Např. GORDON, Michael R. Summit in Moscow Urges A-Test Ban. *The New York Times* [online]. 1996, 21. 4. 1996, s. 1 [cit. 2012-12-06]. NESG. At Nervous Chernobyl, Another Accident. *The New York Times* [online]. 1996, 26. 4. 1996, s. 7 [cit. 2012-12-06].

²⁷⁴ *The New York Times* [online]. 1996, 19. 4. 1996 – 3. 5. 1996 [cit. 2012-12-06]. Např. NESG. After Meltdown, Unsung Heroes Talk of Rads, Duty and Vodka. *The New York Times* [online]. 1996, 21. 4. 1996, s. 7 [cit. 2012-12-06]. TAUBMAN, Philip. Chernobyl Reconsidered. *The New York Times* [online]. 1996, 26. 4. 1996, s. 30 [cit. 2012-12-06]. NESG. Inherited Damage Is Found In Chernobyl Area Children. *The New York Times* [online]. 1996, 25. 4. 1996, s. 8 [cit. 2012-12-06].

jaderné fyziky AV) a dále např. Jiřího Tuttera (ředitele české pobočky Greenpeace). Další články z této strany pojednávaly o popisu některých jaderných nehod, anketě mezi lidmi, zda se bojí podobné katastrofy jako v Černobylu či o tom, že bude vybudován nový sarkofág.²⁷⁵

Vážně se o sarkofágu tedy psalo již v roce 2001. Podle Práva se předpokládalo, že dojde k dohodě mezi Ukrajinou a Evropskou bankou pro obnovu a rozvoj. Náklady na projekt a výstavbu byly odhadnuty na 28 miliard korun s tím, že by měly trvat pět let. Plánovalo se, že se nový sarkofág sestaví vedle reaktoru a pak se pomocí kolejí posune nad něj.²⁷⁶

K problémům nového sarkofágu a k problémům, které s sebou nese nedávné uzavření černobylské elektrárny, se ve svém příspěvku vyjadřoval jaderný fyzik František Janouch. Ten v závěru článku jadernou energetiku obhajoval a konstatoval, že se pomalu ale jistě vzpamatovává z rány, kterou jí Černobyl zasadil.²⁷⁷

5.6.2 Mladá fronta Dnes

Deník se v tomto období černobylské havárii věnoval jen málo. Byla uveřejněna zpráva o novém sarkofágu, o chystané pietní manifestaci a pochodu na Václavském náměstí v Praze a o tom, že Česká republika posílá na Ukrajinu do nemocnic v postižených oblastech humanitární pomoc. Kromě těchto tří krátkých článků byla otištěna fotografie, jak papež Jan Pavel II. u příležitosti výročí černobylské havárie poskytuje audienci ukrajinským dětem. Čerpalo se z agentur, a to z ČTK a v případě fotografie z Reuters.²⁷⁸

5.6.3 Slovo

Rovněž Slovo hojně v tomto roce využívalo zpravodajství z ČTK. Informovalo o plánovaném novém sarkofágu. Dále se psalo o vzpomínkových akcích, které neprobíhaly jen na Ukrajině. Opět byla uveřejněna hrozivá čísla o zasažených oblastech a lidech. Podle ukrajinských úřadů prý již na následky ozáření zemřelo více než 125 000 lidí.²⁷⁹

²⁷⁵ Právo. 2001, roč. 11, č. 98, s. 6. Např. em, gyn, vac, zde. Patnáct let od Černobylu – poučil se svět? Právo. 2001, roč. 11, č. 98, s. 6. hor. Sarkofág překryjí ocelí. Právo. 2001, roč. 11, č. 98, s. 6.

²⁷⁶ DPA, ČTK, hor. Černobyl dostane nový sarkofág. Právo. 2001, roč. 11, č. 97, s. 8.

²⁷⁷ JANOUCH, František. Jubilejní jaderné přemýšlení. Právo. 2001, roč. 11, č. 98, s. 7.

²⁷⁸ Mladá fronta Dnes. Praha: Mafra, 2001, roč. 12, č. 92-103. Např. ČTK. Pomoc z ČR na Ukrajině. Mladá fronta Dnes. 2001, roč. 12, č. 96, s. 12. ČTK. Černobyl: reaktor dostane nový kryt. Mladá fronta Dnes. 2001, roč. 12, č. 97, s. 14. NESG. Přípomínka černobylské tragédie. Mladá fronta Dnes. 2001, roč. 12, č. 98, příloha Praha, s. 10.

²⁷⁹ Slovo. Praha: Vltava-Labe-Press, 2001, roč. 93, č. 92-103. Např. ČTK. Černobylský reaktor dostane nový ocelový plášť. Slovo. 2001, roč. 93, č. 97, s. 6. red. Černobyl zůstává noční můrou lidstva. Slovo. 2001, roč. 93, č. 99, s. 1.

Oproti předchozím deníkům byla větší pozornost věnována protestům proti temelínské elektrárně. Ty se odehrály na česko-rakouském hraničním přechodu Wulowitz-Dolní Dvořiště a na česko-německém přechodu Phillippsreut-Strážný.²⁸⁰

5.6.4 Lidové noviny

Lidové noviny napsaly o protestech proti Temelínu, o plánovaném novém sarkofágu nad vybuchlým černobylským reaktorem i o uctění památky černobylských obětí na pražském Václavském náměstí. Informace pro tyto články čerpaly z agentury ČTK.²⁸¹

Dva dny po patnáctém výročí katastrofy přinesly článek Petra Jechorta, kde byly takřka minutu po minutě popsány události, které havárii předcházely. Spolu s událostmi, které havárii předcházely, byl popsán i nedostatek vůle ke komunikaci, strach pracovníků elektrárny kritizovat vedení či to, že některé řídicí pozice v elektrárně zastávali nepříliš kvalifikovaní lidé.²⁸²

Na stejné straně pak vyšel příspěvek Karla Bochníčka z MU v Brně, kde se vymezuje proti některým novinovým zprávám o počtu obětí. Podle něj se současný maximální počet obětí pohybuje v řádech tisíců. Popisuje ale, že se stanovením počtu obětí jsou problémy.²⁸³

5.6.5 The New York Times

Tento americký deník ve sledovaném období v roce 2001 psal o Černobyli velmi málo.²⁸⁴ Objevil se zde krátký článek, který připomínal havárii a velmi krátce informoval o tom, že sarkofág propouští, že provoz posledního reaktoru v Černobyli byl ukončen v prosinci předchozího roku, že se odborníci stále přou, kolik lidí na následky havárie zemřelo, a že asi 400 starších lidí se vrátilo žít do zóny.²⁸⁵

²⁸⁰ Slovo. Praha: Vltava-Labe-Press, 2001, roč. 93, č. 92-103. Např. ČTK, red. Rakouské protesty nabývají na síle. *Slovo*. 2001, roč. 93, č. 97, s. 6. ČTK. Kvůli Temelínu hrozí další blokády hranic. *Slovo*. 2001, roč. 93, č. 101, s. 3.

²⁸¹ *Lidové noviny*. Praha: Lidové noviny, 2001, roč. 14, č. 92-103. Např. ČTK. Rakušané opět zablokovali hranice. *Lidové noviny*. 2001, roč. 14, č. 100, s. 2. ČTK. Vybuchlý černobylský reaktor prý dostane nový ocelový kryt. *Lidové noviny*. 2001, roč. 14, č. 97, s. 9.

²⁸² JECHORT, Petr. Osudná noc v černobylské elektrárně. *Lidové noviny*. 2001, roč. 14, č. 100, s. 18.

²⁸³ BOCHNÍČEK, Zdeněk. Počet obětí jaderné katastrofy se zveličuje. *Lidové noviny*. 2001, roč. 14, č. 100, s. 18.

²⁸⁴ *The New York Times* [online]. 2001, 19. 4. 2001 – 3. 5. 2001 [cit. 2012-12-06].

²⁸⁵ BARRINGER, Felicity. Life after Death: Chernobyl Today. *The New York Times* [online]. 2001, 22. 4. 2001, s. 18 [cit. 2012-12-06].

Jinak byl Černobyl zmíněn pouze okrajově v souvislosti s jadernou energií a politickou situací na Ukrajině.²⁸⁶

5.7 Rok 2006

5.7.1 Právo

Den před 20. výročím havárie Právo této události věnovalo celou stranu. Byly zde dílčí články, které připomínaly průběh havárie, jak bylo zasaženo československé území či že některé následky byly zbytečně horší kvůli zamlčování úřadů.²⁸⁷

Bylo připomenuto vyšetřování, které v Česku vedl Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Kvůli podezření ze spáchání trestného činu obecného ohrožení z nedbalosti byl stíhán tehdejší premiér Lubomír Štrougal (informoval veřejnost, že nehrozí žádné nebezpečí), bývalý kyjevský konzul Zdeněk Novák (nevaroval československé studenty v Kyjevě) a předseda ČSTV Antonín Himl (vyslal cyklisty na Závod míru do Kyjeva). V roce 1999 byl ale případ odložen kvůli promlčení a amnestii prezidenta republiky.²⁸⁸

Na stejné straně byl otištěn krátký rozhovor s ukrajinským ministrem Viktorem Balohou, který se v něm mj. vyjadřoval k novému sarkofágu. Uvedl, že tendr na stavbu je stále otevřen, ale že by sarkofág mohl stát do roku 2010.²⁸⁹

Jeden z článků, který vyšel následující den a který napsala Eva Turečková, pojednával o tom, jak se k havárii po letech staví Gorbačov. Ten se hájil tím, že ho vědci ujišťovali, že je reaktor naprosto bezpečný a že v prvních hodinách nechápali, co se vlastně stalo. To, že k národu promluvil až téměř tři týdny po havárii, obhajoval tím, že: „*Pro smysluplné a obsažné oslovení národa jsem potřeboval přesné informace. Pro to jsem také vyčkal skoro tři týdny ...*“. Nezrušení májových demonstrací pak odůvodnil obavou z paniky.²⁹⁰

²⁸⁶ *The New York Times* [online]. 2001, 19. 4. 2001 – 3. 5. 2001 [cit. 2012-12-06]. Např. WALD, Matthew L. Industry Gives Nuclear Power a Second Look. *The New York Times* [online]. 2001, 24. 4. 2001, s. 1 [cit. 2012-12-06]. TYLER, Patrick E. Ukraine Parliament Dismisses Cabinet, in Blow to Reformists. *The New York Times* [online]. 2001, 27. 4. 2001, s. 3 [cit. 2012-12-06].

²⁸⁷ *Právo*. 2006, roč. 16, č. 97, s. 10. Např. ČTK, ave. Havárie v datech. *Právo*. 2006, roč. 16, č. 97, s. 10. ave, ČTK. Naše území zasaženo vícekrát. *Právo*. 2006, roč. 16, č. 97, s. 10. TUREČKOVÁ, Eva. Apokalypsa Černobylu zabíjí dodnes. *Právo*. 2006, roč. 16, č. 97, s. 10.

²⁸⁸ ave, ČTK. Naše území zasaženo vícekrát. *Právo*. 2006, roč. 16, č. 97, s. 10.

²⁸⁹ KOČÍK, René. Ukrajinský ministr Viktor Baloha řekl Právu: Stále není vyvezeno všechno palivo. *Právo*. 2006, roč. 16, č. 97, s. 10.

²⁹⁰ TUREČKOVÁ, Eva. Gorbačov: Netušili jsme, že reaktor explodoval. *Právo*. 2006, roč. 16, č. 98, s. 14.

5.7.2 Mladá fronta Dnes

V Mladé frontě Dnes byly ve sledovaném období otištěny obvyklé články s popisem havárie, o vzpomínkových akcích, o zamlčování v tisku apod. Opět se spekulovalo o počtu obětí havárie, ale tentokrát byl v souvislosti s tím otištěn jeden článek, který se předchozím s touto tematikou vymykal.²⁹¹ Ten pojednával o hypotéze vědců, že se živočichům zasaženým neobvyklými dávkami radiace rodí méně potomků, protože řada embryí zanikne již v raných stádiích. A že hlavní genetické následky radiace nespočívají v tom, že by se zvýšil počet mutantních organismů, ale v tom, že v rámci genetické adaptace na jiné podmínky s vyšší radioaktivitou mizí část genů coby důsledek selekce směřující proti radiačně citlivým organismům.²⁹² I v Mladé frontě Dnes bylo uveřejněno Gorbačovovo vyjádření k černobylské havárii, ale podrobnější, než v Právu.²⁹³

Mezi články, které byly něčím nové, byl např. článek Jana Gazdíka a Luďka Navary o dětském pěveckém sboru Jitro z Hradce Králové, který jel asi měsíc po tragédii přes zamořenou Ukrajinu do Ruska. V něm se řešily otázky, zda účastníkům hrozilo nějaké nebezpečí a zda měli možnost cestu odmítnout. Podle Dany Drábové, ředitelky Ústavu pro jadernou bezpečnost, sbor tehdy příliš neriskoval. Avšak pokud by tehdy měla tu moc, tak by prý cestu raději zakázala. Jan Kalous z Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu se vyjádřil k tomu, zda mohl sbor cestu odmítnout, záporně.²⁹⁴ Nová byla i krátká anketa, která zjišťovala, co např. Jiří Paroubek, Mirek Topolánek nebo Dana Drábová dělali v době havárie v Černobylu.²⁹⁵

Prostor byl dán několika komentářům, z nichž jeden, od Vladimíra Kučery, kritizoval českou společnost, že v době výbuchu lidé sice tušili, že jim oficiální orgány lžou, ale nevzbouřili se proti tomu.²⁹⁶ V dalším byl dán prostor řediteli Greenpeace v Česku Jiřímu Tutterovi, který poukazoval na to, že v Černobylu havárii zavinila především lidská chyba, snaha za každou cenu splnit plán a zastírání chyb úřady – a ukazoval, že tyto nedostatky se údajně projevují i u elektrárny Temelín.²⁹⁷ Na stejné straně byl uveřejněn v podstatě opačný

²⁹¹ *Mladá fronta Dnes*. Praha: Mafra, 2006, roč. 17, č. 92-103. Např. FRYDECKÁ, Lucie. Podobné havárie jsou běžné, psal náš tisk. *Mladá fronta Dnes*. 2006, roč. 17, č. 98, s. A6. Reuters, AP. „Bůh chraň oběti Černobylu“. *Mladá fronta Dnes*. 2006, roč. 17, č. 99, s. A9.

²⁹² GLAZKO, Valerij I. a Tatiana T. GLAZKO. Geny ztracené po Černobylu. *Mladá fronta Dnes*. 2006, roč. 17, č. 95, s. B7.

²⁹³ GORBAČOV, Michail S. © Project Syndicate. Vybuchl i sovětský svaz. *Mladá fronta Dnes*. 2006, roč. 17, č. 97, s. A6.

²⁹⁴ GAZDÍK, Jan s příspěvkem Luďka NAVARY. Jaro '86: České děti byly u Černobylu. *Mladá fronta Dnes*. 2006, roč. 17, č. 98, s. A6.

²⁹⁵ gag a fry. Co dělali, když hořel Černobyl. *Mladá fronta Dnes*. 2006, roč. 17, č. 98, s. A6.

²⁹⁶ KUČERA, Vladimír. Národ atomových slouhů. *Mladá fronta Dnes*. 2006, roč. 17, č. 98, s. A8.

²⁹⁷ TUTTER, Jiří. Temelín je český Černobyl. *Mladá fronta Dnes*. 2006, roč. 17, č. 96, s. A7.

názor, ve kterém Ivan Brezina psal, že zdravotní následky Černobyli nakonec nebyly tak hrozné, že údajné ohromné počty obětí jsou buď dílem novinářů potřebujících senzaci anebo ekologických aktivistů. Černobyl podle něj nejspíš dokonce tisícům lidí zachránil zdraví, protože „nadstandardní lékařská péče v postižených oblastech totiž odhalila a vyléčila nemoci, které s radiací nijak nesouvisely.“²⁹⁸

5.7.3 Lidové noviny

Lidové noviny o havárii a událostech s ní spojených informovaly poměrně podrobně, vyšla i mimořádná příloha s černobylskou tematikou. Kromě obvyklých článků o průběhu havárie, počtu obětí, nedostacích nového sarkofágu, reportáží ze zasažené oblasti nebo rozhovorů s místními lidmi otiskly Lidové noviny články s tematikou, která se v předchozích denících vůbec neobjevila.²⁹⁹

Na rozdíl od předchozích dvou deníků se v Lidových novinách neobjevilo vyjádření Gorbačova k černobylské havárii, ale jiný článek, který s ním souvisel. Tento článek napsala Petra Procházková a šlo v něm o údajný dosud nezveřejněný zápis ze zasedání sovětského komunistického vedení dne 29. 4. 1986. Zde se řešilo, zda a nakolik o havárii informovat a Gorbačov měl údajně navrhnout, že by měli říct, že elektrárna byla uzavřena kvůli plánovaným opravám, aby se sovětská technika nedostala do špatného světla.³⁰⁰

Dále byl uveřejněn závěr několika českých odborníků z Ústavu experimentální medicíny Akademie věd ČR (jmenovitě např. Miroslava Peterky), že v listopadu 1986 se v Česku kvůli Černobyli narodilo asi o 450 chlapců méně, než obvykle. Odůvodňovali to tím, že mužské plody jsou citlivější než ženské. Jiní odborníci ale jejich závěry vyvraceli s tím, že úroveň radiace u nás byla jen velmi málo zvýšena a že navíc v jiných evropských zemích k podobným závěrům nedospěli.³⁰¹

Vyšel i článek o tom, že v Praze je výstava prací tří fotografů, kteří dokumentovali současný stav v okolí černobylské elektrárny.³⁰²

²⁹⁸ BREZINA, Ivan. Zabíjel strach, ne atom. *Mladá fronta Dnes*. 2006, roč. 17, č. 96, s. A7.

²⁹⁹ *Lidové noviny*. Praha: Lidové noviny, roč. 19, 2006, č. 92-103. Např. mat. Vteřiny, minuty a dny v Černobyli. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 96, mimořádná příloha, s. II, III, VI a VII. lup. Greenpeace: Černobyl zabil 200 000 lidí. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 92, s. 8.

³⁰⁰ PROCHÁZKOVÁ, Petra. Černobyl se jen opravuje, chtěl oznámit Gorbačov. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 99, s. 1 a 8.

³⁰¹ HNÍKOVÁ, Eva. Černobyl připravil Česko o stovky chlapců. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 95, s. 1 a 4. HNÍKOVÁ, Eva. Černobyl připravil Česko o stovky chlapců. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 96, mimořádná příloha, s. IV.

³⁰² PETŘINA, Daniel. Svědectví ze střežené zóny. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 93, s. 19.

Kromě toho byl uveřejněn rozhovor s Irenou Malátovou, která v roce 1986 pracovala v týmu, který monitoroval radiační situaci v Československu, článek o srovnání černobylského reaktoru a těch českých, o slábnoucích obavách z jaderné energie či o tom, jak československý režim brojil proti francouzským zkouškám jaderných zbraní, ale Černobyl mu pak tolik nevadil.³⁰³

Rovněž byl opět uveřejněn článek o tom, jak československá média zkresleně informovala o havárii, tentokrát doplněný o krátké příklady toho, že západní média informovala o pohybu radioaktivního mraku a o preventivních opatřeních podrobněji.³⁰⁴

5.7.4 The New York Times

Hlavní článek připomínající černobylskou havárii byl uveřejněn 27. 4. 2006. Serge Schmemann, který tehdy působil jako reportér v Moskvě a do The New York Times napsal řadu článků o Černobylu, vzpomínal na tehdejší atmosféru v Moskvě a v Kyjevě, na nedostatek informací a na snahu podniknout alespoň drobná osobní opatření proti radiaci.³⁰⁵

Další článek se zamýšlel nad počtem obětí, jiný popisoval, že američtí imigranti ze Sovětského svazu trpí na rakovinu štítné žlázy. Objevil se článek, že lidem se tehdy říkalo, že reaktor nemůže vybuchnout, byly popisovány některé nedostatky černobylského typu reaktoru. Informovalo se o protestech v Bělorusku, které byly pořádány u příležitosti černobylské havárie, ale byly spojeny i s protesty politické opozice.³⁰⁶

³⁰³ *Lidové noviny*. Praha: Lidové noviny, 2006, roč. 19, č. 92-103. Např. MATYÁŠ, Josef. Spad byl nebezpečný pro pytláky a aparátčíky. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 96, mimořádná příloha, s. V. KERLES, Marek. Reaktory v Černobylu a Česku se liší. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 96, mimořádná příloha, s. VI. KERLES, Marek. Strach z atomu pomalu slábne. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 96, mimořádná příloha, s. VI. ZÍDEK, Petr. Černobyl nevadil, Reggane ano. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 96, mimořádná příloha, s. VII.

³⁰⁴ DRCHAL, Václav. Rudé právo: Vše pod kontrolou. *Lidové noviny*. 2006, roč. 19, č. 96, mimořádná příloha, s. VII.

³⁰⁵ SCHMEMANN, Serge. Remembering Chernobyl: Wet Rugs, Stonewalling Officials and a Run on Vodka. *The New York Times* [online]. 2006, 27. 4. 2006, s. 26 [cit. 2012-12-07].

³⁰⁶ *The New York Times* [online]. 2006, 19. 4. 2006 – 3. 5. 2006 [cit. 2012-12-07]. Např. MYERS, Steven Lee. First at Chernobyl, Burning Still. *The New York Times* [online]. 2006, 26. 4. 2006, s. 8 [cit. 2012-12-07]. PEREZ-PENA, Richard. In Throats of Emigres, Doctors Find a Legacy of Chernobyl. *The New York Times* [online]. 2006, 20. 4. 2006, s. 1 [cit. 2012-12-07]. SWEET, William. The Nuclear Option. *The New York Times* [online]. 2006, 26. 4. 2006, s. 19 [cit. 2012-12-07]. MYERS, Steven Lee. Opposition Leader in Belarus Jailed Over Rally against President. *The New York Times* [online]. 2006, 28. 4. 2006, s. 12 [cit. 2012-12-07].

5.8 Rok 2011

5.8.1 Právo

V Právu znovu zazněly základní informace o havárii a dohady, kolik lidských životů vlastně stála.³⁰⁷ Co se týká vyhlídek do budoucnosti, tak by podle Práva mělo být po roce 2020 odstaveno dalších 11 reaktorů černobylského typu, které jsou dosud v provozu. A teprve v roce 2600 by celá černobylská zóna měla být bezpečná k lidskému osídlení.³⁰⁸

Tématem se opět stal nový sarkofág, jehož základy začaly být budovány již v roce 2010 a jehož stavba byla odhadnuta na 36,3 miliardy korun. Stále ještě ale nebyl plně zafinancován, takže jeden z článků pojednával o dárcovské konferenci v Kyjevě. I díky ní prý na stavbu byla shromážděna většina prostředků.³⁰⁹

Ve sledovaném období se zároveň psalo o havárii v jaderné elektrárně Fukušima, ke které došlo krátce před 25. výročí černobylské havárie. Havárie ve Fukušimě byla překlasifikována z pátého stupně na stupeň sedmý, tedy stejný, jakým byla označena havárie v Černobylu. Nicméně i přes to prý jsou obě havárie nesrovnatelné.³¹⁰

Mimo tyto události bylo otištěno např. vyjádření ruského prezidenta Dmitrije Medveděva, který během vzpomínkového aktu u příležitosti výročí černobylské havárie řekl, že by se měly připravit nové mezinárodní dohody týkající se jaderné bezpečnosti. Dále byl uveřejněn krátký článek o tom, jak po černobylské havárii mnoho těhotných žen raději šlo na potrat nebo o tom, jak dál běží život v uzavřené zóně.³¹¹

5.8.2 Mladá fronta Dnes

Tento deník ve sledovaném období v roce 2011 psal o havárii velmi málo. Vyšel článek o Medveděvově vyjádření na vzpomínkové akci a pak příspěvek Františka Janoucha.³¹²

Podle Janoucha měli sovětsí vědci a technici s reaktory RBMK zkušenosti, protože je používali už od poloviny 40. let k výrobě plutonia pro jaderné zbraně. Tyto reaktory se ale

³⁰⁷ *Právo*. Praha: Borgis, 2011, roč. 21, č. 92-103. Např. zr. Začalo to chybou při zkušebním testu. *Právo*. 2011, roč. 21, č. 97, s. 11. mem. Černobyl – čtvrtstoletí s jadernou havárií. *Právo*. 2011, roč. 21, č. 97, s. 11.

³⁰⁸ DPA. Katastrofa, která skončí až roku 2600. *Právo*. 2011, roč. 21, č. 97, s. 11.

³⁰⁹ ČTK a aa. Černobyl: Nový sarkofág za 36 miliard. *Právo*. 2011, roč. 21, č. 93, s. 15.

³¹⁰ vpl. Fukušima je jiné drama. *Právo*. 2011, roč. 21, č. 97, s. 11.

³¹¹ *Právo*. Praha: Borgis, 2011, roč. 21, č. 92-103. nka, BBC. Medveděv: Nastal čas revize jaderné bezpečnosti. *Právo*. 2011, roč. 21, č. 98, s. 9. sw. Následovaly stovky potratů. Jak na běžícím pásu. *Právo*. 2011, roč. 21, č. 97, s. 11.

³¹² *Mladá fronta Dnes*. Praha: Mafra, 2011, roč. 22, č. 92-103. ČTK, zah. Medveděv z Černobylu kázal o nové jaderné bezpečnosti. *Mladá fronta Dnes*. 2011, roč. 22, č. 98, A7. JANOUCH, František. Poslední tabu jaderné elektrárny Černobyl. *Mladá fronta Dnes*. 2011, roč. 22, č. 97, A14.

hodily spíše pro vojenské účely, než pro výrobu energie. Nicméně byly levné, výrobně snazší a Sovětský svaz z finančních důvodů energii z jaderných elektráren potřeboval. Dále Janouch psal o počtu obětí a o tom, že Ukrajina zahraniční pomoc potřebuje. Dotknul se i havárie ve Fukušimě, kde ale reaktory byly opatřeny ochrannými obálkami a ve srovnání s Černobylem uniklo asi o 90% radiace méně. Nicméně i v Japonsku prý byly snahy neštěstí bagatelizovat a špatné zprávy pozdržovat.³¹³

5.8.3 Lidové noviny

V Lidových novinách byly uveřejněny některé vzpomínky pamětníků. Jinak se tyto noviny spíše soustředily na aktuální dění,³¹⁴ takže se psalo o vzpomínkové akci v Černobyli a o tom, že na ni nedorazil běloruský prezident Lukašenko, protože se cítil uražen (účast na předchozím summitu o Černobyli v Kyjevě totiž eurokomisař Manuel Barroso podmínil tím, že tam nebude Lukašenko. A Ukrajinci na něj Lukašenka skutečně nepozvali).³¹⁵

Pozornost se věnovala původnímu i plánovanému novému sarkofágu. V souvislosti s tím byla zmíněna mezinárodní dárcovská konference, která však prý nesplnila ukrajinská očekávání. Jedním z příčin mohlo být to, že dosavadní významný dárci, Japonsko, mělo v té době kvůli Fukušimě dost problémů samo se sebou. A důvěru nebudilo ani to, že Ukrajina nemá pověst zrovna poctivého a zodpovědného hospodáře. Ale havárie ve Fukušimě by prý na druhou stranu paradoxně mohla Černobyli i pomoci, protože díky ní by opět mohla vzrůst ochota ostatních zemí zaplatit si vlastní bezpečnost.³¹⁶

Hodně se psalo o Černobyli a Fukušimě, obě havárie byly srovnávány.³¹⁷ Poté, co byla havárie ve Fukušimě označena stupněm 7, tedy stejným stupněm jako Černobyl, se Rusko vyjádřilo, že Fukušima není druhým Černobylem, že si Fukušima sedmičku nezaslouží, že odpovídá maximálně pátému stupni. Autorka článku Petra Procházková k tomu napsala: „*Je možné, že Rusové chtějí být v opozici Japoncům za každou cenu. Obě země mezi sebou nemají uzavřenou od 2. světové války mírovou smlouvu a z čistě právního pohledu jsou dosud ve válečném stavu. Hádají se o sporné Kurilské ostrovy, pronásledují si*

³¹³ JANOUC, František. Poslední tabu jaderné elektrárny Černobyl. *Mladá fronta Dnes*. 2011, roč. 22, č. 97, A14.

³¹⁴ *Lidové noviny*. Praha: Mafra, 2011, roč. 24, č. 92-103. Např. PROCHÁZKOVÁ, Petra. Proti radiaci v Černobyli pili vodku. *Lidové noviny*. 2011, roč. 24, č. 94, s. 9. PROCHÁZKOVÁ, Petra. Vzpomínka na Černobyl: I prádlo zářilo od radiace. *Lidové noviny*. 2011, roč. 24, č. 97, s. 1 a 6.

³¹⁵ PROCHÁZKOVÁ, Petra. Viníci Černobyli? Neznámí. *Lidové noviny*. 2011, roč. 24, č. 98, s. 7.

³¹⁶ PROCHÁZKOVÁ, Petra. Černobyl chce k výročí miliardy. *Lidové noviny*. 2011, roč. 24, č. 96, s. 8. PROCHÁZKOVÁ, Petra. Sarkofág, jehož záruka vypršela. *Lidové noviny*. 2011, roč. 24, č. 97, s. 6.

³¹⁷ *Lidové noviny*. Praha: Mafra, 2011, roč. 24, č. 92-103. Např. NESG. Černobyl vs. Fukušima. *Lidové noviny*. 2011, roč. 24, č. 95, s. 8.

navzájem rybáře, a teď se dokonce začali hádat i o to, komu se země pod elektrárnou více zatřásla.“³¹⁸ Rusové pak údajně zkritizovali Japonce i v tom ohledu, že měli po havárii jednat rychleji, že se zde projevila neschopnost a nečinnost. Byť přiznali, že v Černobyli došlo k mnohem závažnějším pochybením.³¹⁹

5.8.4 The New York Times

V tomto období se The New York Times k nehodě již příliš podrobně nevracely, nebyly uveřejněny články, které by se podrobněji vracely k příčinám a následkům havárie.³²⁰ Byl uveřejněn jen jeden článek, který znovu pojednával o možných zdravotních následcích havárie. Ten se v podstatě stavěl proti příliš nízkým odhadům toho, kolik lidí havárie zdravotně poznamenala. A to proto, že následky budeme moct v plném rozsahu zhodnotit až za velmi dlouhou dobu, protože některé typy rakoviny se projeví až za mnoho let, a proto, že některé nemoci se projeví až u potomků. Navíc odhady většinou mluví o přípustných dávkách radiace, kterými byli lidé kvůli Černobyli zasaženi, ale už prý příliš nepočítají s jinými zdroji záření a s tím, že se radiace v těle kumuluje.³²¹

Další článek se zabýval ruským návrhem na vytvoření nového mezinárodního rámce pro pravidla ohledně jaderné energie. Podle něj ruský zájem na zlepšování bezpečnosti vyplývá z toho, že Rusko má velké nukleární exporty (uranové palivo, technologie) a tedy i ohromné komerční zájmy v této oblasti.³²²

Jinak byl Černobyl v člancích zmíněn jen velmi okrajově v souvislosti s havárií ve Fukušimě, v souvislosti se slavností u příležitosti výročí havárie apod.³²³

6. Porovnání výsledků a interpretace

Předchozí část této práce odpovídá na první výzkumnou otázku, teda na to, jaký byl mediální obraz havárie ve vybraných denících v jednotlivých sledovaných obdobích.

³¹⁸ PROCHÁZKOVÁ, Petra. Rusové si „svůj“ Černobyl brání. *Lidové noviny*. 2011, roč. 24, č. 95, s. 8.

³¹⁹ PROCHÁZKOVÁ, Petra. Rusové kritizují pomalost a nerozhodnost Japonců. *Lidové noviny*. 2011, roč. 24, č. 95, s. 8.

³²⁰ *The New York Times* [online]. 2011, 19. 4. 2011 – 3. 5. 2011 [cit. 2012-12-08].

³²¹ CALDICOTT, Helen. Unsafe at Any Dose. *The New York Times* [online]. 2011, 1. 5. 2011, s. 10 [cit. 2012-12-08].

³²² KRAMER, Andrew E. Russia Is Set to Propose Stricter Rules for Reactors. *The New York Times* [online]. 2011, 29. 4. 2011, s. 6 [cit. 2012-12-08].

³²³ *The New York Times* [online]. 2011, 19. 4. 2011 – 3. 5. 2011 [cit. 2012-12-08]. Např. BRADSHER, Keith, přispěli Ken IJICHI, Moshe KOMATA a Kantaro SUZUKI. Japan Prohibits Access to Nuclear Evacuation Zone. *The New York Times* [online]. 2011, 21. 4. 2011, s. 6 [cit. 2012-12-08].

Na základě tohoto získaného popisu se následující část práce bude snažit odpovědět na zbývající dvě výzkumné otázky – na to, jak se mediální obraz havárie v průběhu let měnil a zda lze najít nějaké rozdíly mezi tím, jak o havárii psaly československé/české deníky a deník The New York Times.

6.1 Vývoj mediálního obrazu černobylské havárie v čase

6.1.1 Vývoj mediálního obrazu černobylské havárie v československém/českém tisku

Nejvíce prostoru bylo havárii v tisku pochopitelně věnováno v době, kdy se stala. Článků sice bylo hodně, ale o havárii v nich nebyly skoro žádné informace. První zpráva byla otištěna až 29. 4. 1986. Od té doby se opakovaly zprávy o tom, jak sice došlo k určitému úniku radioaktivních látek, ale že se únik i úroveň záření neustále snižují, že Sovětský svaz podniká patřičná opatření s pomocí moderních prostředků, že lidé jsou stateční a že život v oblastech dostatečně vzdálených od havárie probíhá normálně a není důvod k obavám. První zprávy byly poměrně optimistické i v tom, že se následky havárie v brzké době odstraní a život zde poběží jako dřív. Konkrétní údaje o počtu mrtvých, nemocných a evakuovaných či o množství radiace, která unikla, se však objevovaly jen velmi pozvolna a velmi opatrně. Oproti tomu bylo často poukazováno na jaderné nehody na Západě a na to, jak nebyly zvládnuty. Západní obavy a zprávy pak byly označeny jako hysterické a antisovětské.

Obdobným způsobem, jakým se informovalo o havárii, se informovalo i o úrovni radiace na území ČSSR – se zpožděním, pokud možno bez konkrétních údajů a s neustálým zdůrazňováním, jak radiace klesá a jak lidé nemusejí mít obavy.

V průběhu sledovaného celého sledovaného období se objevovalo mnoho článků, které kritizovaly nebezpečnost jaderného zbrojení a neochotu Západu se jej vzdát. A pak došlo k jaderné havárii v SSSR, což devalvovalo sovětské snahy vykreslit se v tisku jako mírový a zodpovědný stát. Možná, že nebýt toho, že se radioaktivní mrak šířil Evropou a nešel utajit, tak by Sověti o havárii neinformovali. Ale když to nebylo možné, tak se snažili havárie využít ke svému prospěchu alespoň tím, že se snažil poukazovat na to, že i havárie jsou s vědeckotechnickým rozvojem spojeny a že je třeba, aby si z nich celý svět vzal ponaučení.

Na konci sledovaného období v roce 1986 vystoupil se svým projevem Michail Gorbačov, který se právě snažil havárii obrátit alespoň trošku ku prospěchu Sovětského svazu

s tím, že ukazuje, jak může být jaderná síla nebezpečná, jak je třeba lepší mezinárodní dozor a že Sovětský svaz prodlužuje své jednostranné moratorium na jaderné zkoušky.

V tomto roce se články ve třech sledovaných československých denících lišily jen minimálně, protože informace zřejmě získávaly především ze sovětských zdrojů a protože odchýlit se od oficiálního výkladu by nebylo příliš moudré. Přesto ale Rudé právo vyznívalo plamenněji, než Mladá fronta a Svobodné slovo. A to jak v ostřejší kritice Západu, tak v usilovnější obhajobě Sovětského svazu.

Rok po havárii vyšlo jen málo článků, které by se této události nějak týkaly a ve všech třech denících se navíc články hodně podobaly. Psalo se především o tom, že šlo o závažnou havárii, ze které je nutné vyvodit ponaučení, ale že sovětsí lidé při likvidaci jejích následků projevili mimořádné schopnosti. Bylo přiznáno přes 200 ozářených osob a 30 mrtvých. Nicméně havárie prý nevyvolá žádné hmatatelné změny v nádorových onemocněních a genetických poškozeních. V tomto roce stále ještě bylo v člancích zamlčování a upravování některý informací.

Pro články z roku 1990, tedy prvního roku po revoluci v Československu, už byly příznačné zejména první kritické hlasy, které říkaly, že informace o havárii byly utajovány v Sovětském svazu i u nás. Rudé právo pochybení sice také připustilo, ale ve formulacích bylo opatrnější než ostatní sledované československé deníky. V tomto roce se poprvé začalo psát o protestech Greenpeace proti jaderné energii a Temelínské elektrárně.

Ve zbývajících sledovaných letech vypadalo mediální zobrazení havárie velmi podobně. Obvykle byly u příležitosti výročí uveřejněny články o příčinách a průběhu havárie. Velmi často se objevovaly různé spekulace o tom, kolik lidí kvůli Černobyli přišlo o život nebo onemocnělo. Avšak tato čísla se velmi lišila. Ve většině případů lze totiž jen velmi obtížně stanovit, kdo onemocněl či zemřel kvůli Černobyli a kdo z jiných příčin. Stejně tak nepanuje shoda v tom, zda se do celkového čísla počítají třeba i lidé, kteří neonemocněli, ale třeba v důsledku přesídlení propadli alkoholismu a zemřeli na problémy s ním spojené. Proto nebyla jednotlivá čísla, která deníky uváděly, v této práci až na výjimky zmiňována a porovnávána.

Často byly uváděny příběhy lidí, rozhovory s účastníky havárie, různé reportáže, komentáře apod. Deníky se lišily v tom, kolik stránek černobylské havárii věnovaly i v tom, jaká témata u příležitosti havárie v jednotlivých letech přinášely. Avšak rozdíly byly jen velmi malé a nepodařilo se v nich najít žádné zákonitosti. Nedá se tedy říci, že by některý deník o havárii informoval více nebo že by se soustředil především na některá témata.

Kromě těchto „univerzálních“ témat deníky reagovaly na aktuální dění, které se k havárii nějak vztahovalo. Byly to např. různé ekologické protesty a blokády hranic, vzpomínkové akce, únik radioaktivity z elektrárny v Černobylu v roce 1996, summit G7 a plánované odstavení elektrárny do roku 2000 nebo v posledním sledovaném roce havárie v jaderné elektrárně Fukušima. Mezi aktuální dění patřil rovněž vývoj situace s novým sarkofágem. Již v roce 1991 se psalo o tom, že jsou v původním sarkofágu trhliny. V roce 2001 byl popisován systém, jakým se vybuduje nový sarkofág (v podstatě totožný tomu, jaký je popisován v této práci v kapitole 3.5). Cena byla odhadnuta na 28 miliard korun a dokončení bylo odhadnuto asi za pět let. Nicméně ještě v roce 2001 nový sarkofág nestál a psalo se jen o tom, že v roce 2010 začaly přípravné práce, že stavba vyjde na už 36,3 miliard korun a že se na ni ještě shánějí peníze.

Tématem, které mediální obraz černobylské havárie často provázel, bylo to, jak o nehodě nedostatečně informovala v roce 1986 československá média. Určitý obrázek o tom podává tato práce, nicméně pro srovnání a doplnění jsou v následující podkapitole uvedeny ještě poznatky Miroslava Vaňka, který se jako jeden z velmi mála této tematiky alespoň okrajově ve svých pracích dotknul.

6.1.1.1 Miroslav Vaněk: Československo a Černobyl

Informování (či spíše neinformování) veřejnosti o havárii v jaderné elektrárně v Černobylu bylo dle Vaňka jednou z ukázek utajování informací.³²⁴

V Československu režimní cenzura blokovala jak seriózní informace, tak náležitá varování a poučení obyvatelstva.³²⁵ O tom, že k havárii došlo, se veřejnost dozvěděla až 29. dubna 1986, tj. s třídním zpožděním. Až po dalších šesti dnech média informovala o „mírném zvýšení radioaktivity“ na našem území. Informací tedy bylo zoufale málo, navíc chyběly pokyny týkající se hygieny a ochrany zdraví. Místo toho televize 9. května nabídla lidem záběry z Ukrajiny, ve kterých se demonstrovalo, že na Ukrajině nikdo nepodléhá panice a život dál probíhá normálně.³²⁶

Nejvýznamnějším zdrojem informací se tak pro občany staly rozhlasové stanice Svobodná Evropa a BBC, jejichž poslech po černobylské havárii na několik týdnů stoupl téměř na 50%.³²⁷

³²⁴ VANĚK, 1996, s. 80.

³²⁵ VANĚK, 2002, s. 255.

³²⁶ VANĚK, 1996, s. 82.

³²⁷ VANĚK, 2005, s. 90.

Zajímavé ovšem je, že lépe ohledně ochranných opatření nebylo informováno jen obyvatelstvo západních zemí, ale i některých z východního bloku. Kupříkladu v Polsku už 29. dubna rozhlas oznamoval zvýšení radioaktivity a připomínal pečlivé omývání čerstvé zeleniny. Dále se v Polsku rozdávaly pro děti medikamenty a v bezprostředně ohrožených krajích byl omezen prodej mléka. A v Maďarsku rozhlas a televize alespoň vysílaly diskuse o tom, jak se v případě zvýšené radiace chovat.³²⁸

Vzhledem k tomu, jak se zachovaly československé orgány a vzhledem k tomu, že k lidem pronikly alespoň nějaké informace ze západních médií, tak „s černobylskou jadernou elektrárnou havarovaly i poslední zbytky důvěry obyvatelstva ve vládní instituce a orgány komunistického režimu.“³²⁹

Ačkoli Černobyl znamenal určitý zlom v důvěře občanů vůči státem řízeným informacím, tak stále k žádné viditelné aktivitě veřejnosti nedošlo. Souviselo to s tím, že Gorbačovovy reformy nebyly v Československu příliš patrné, veřejnost se stále držela spíše v ústraní a bázni. Přesto ale černobylská havárie ovlivnila myšlení veřejnosti a posílila obavy o osud životního prostředí v Československu. A i když tyto obavy zatím nebyly ventilovány veřejně, tak se v nich ukrýval potenciál pro otevřené vyjádření nespokojenosti v následujících letech.³³⁰

6.1.2 Vývoj mediálního obrazu černobylské havárie v americkém tisku

Rovněž The New York Times o černobylské havárii informovaly nejvíce v roce 1986. Avšak článků s touto tematikou bylo ve sledovaném období několikanásobně více, než v československých denících.

Rovněž tyto články trpěly nedostatkem informací ze strany Sovětského svazu. Psalo se především o tom, k čemu mohlo v elektrárně dojít, kolik lidí při tom asi zemřelo, jak vypadá oblast kolem Černobyli či jaké jsou charakteristiky černobylského typu reaktoru. Byl kritizován Sovětský svaz, především za špatné informování a za špatnou úroveň jaderné energetiky.

Úroveň radiace v USA nebyla ústředním tématem, zřejmě kvůli dostatečné vzdálenosti USA od Černobyli. Naopak situace v Evropě byla bedlivě sledována. Pokud se psalo o vlivu černobylské havárie na USA, pak v tom smyslu, že se znovu začala řešit bezpečnost amerických elektráren i jaderné energetiky obecně.

³²⁸ VANĚK, 1996, s. 82.

³²⁹ VANĚK, 2005, s. 89.

³³⁰ VANĚK, 1996, s. 84-85.

U příležitosti prvního výročí havárie se psalo především o jejích zdravotních následcích.

V roce 1990 bylo uveřejněno, že Sovětský svaz doznal, že následky havárie jsou mnohem horší, než původně přiznával.

Jinak se v dalších sledovaných obdobích především rozebíraly zdravotní následky havárie. Ale obdobně jako u českého tisku se zde objevovaly různé počty mrtvých a zasažených. Jinak se obdobně jako v československém/českém objevily dílčí články, které připomínaly havárii samotnou, vzpomínky na ni, Sovětskému svazu bylo vyčítáno zatajování informací. Psalo se o otázkách jaderné bezpečnosti, v roce 1996 o summitu G7, v roce 2011 o Fukušimě apod.

6.2 Porovnání mediálního obrazu havárie v československém/českém tisku a v tisku americkém

První informace o havárii byla v obou zemích zveřejněna ve stejný den, 29. 4. 1986. Řada informací o havárii se shodovala a mnohdy měla i prakticky stejné formulace. Zřejmě proto, že obě země čerpaly z prohlášení TASS.

Ovšem rozdíl byl v tom, že Československo bylo odkázáno v podstatě jen na oficiální informace ze Sovětského svazu. A i kdyby redaktoři novin získali nějaké jiné informace, v podmínkách tehdejšího režimu by je v novinách neuveřejnili.

Oproti tomu se v The New York Times okamžitě snažili získat informace z jiných zdrojů, než jen z prohlášení TASS. Čerpali tak např. z výsledků měření radioaktivity ve Švédsku i v jiných západních zemích, z dostupných informací o ruských reaktorech, z dosud známých způsobů šíření radioaktivity a jejích účinků, ze satelitních snímků černobylské elektrárny a oblasti. Na základě všech těchto údajů a znalostí odborníků se snažili určit, k čemu vlastně došlo a jaké to může mít následky.

Různé analýzy a spekulace plnily stránky The New York Times, v roce 1986 zde vyšlo ve sledovaném období zhruba 4x více článků s černobylskou tematikou, než v každém ze tří vybraných československých deníků. Ovšem v československých denících mohly být těžko uveřejňovány podobné analýzy, tam se spíše stále dokola objevovaly nicneřikající formulace o situaci pod kontrolou a stále klesající radioaktivitě. Zpočátku navíc článků bylo jen velmi málo a krátkých, teprve postupem času s rostoucím zájmem o havárii a nemožností její velikost tajit začaly bít články četnější a obsáhlejší.

V tisku obou zemí se objevovaly články očerňující protivníka. Československý tisk často poukazoval na jaderné havárie v západních zemích. Velmi nelibě nesl obavy západních zemí a jejich preventivní opatření označoval za hysterii. Informace, které se v západním tisku objevily, označoval za antisovětskou propagandu. Psal např. o tom, jak některá západní média odvysílala falešné záběry hořící černobylské elektrárny, či dementoval zprávy o mnohatisícových obětech havárie. The New York Times také napsaly takto obrovských obětech, ovšem vzhledem k tomu, jak byl Sovětský svaz neochotný poskytovat informace, se asi nelze divit, že se pak rozbujely různé přehnané spekulace.

Právě to, že Sovětský svaz neposkytoval Západu skoro žádné nebo v lepším případě nekonkrétní informace, bylo hlavním zdrojem kritiky v The New York Times.

V československém tisku se psalo, že Američani kritikou Sovětského svazu odvracejí pozornost od vlastních prohřešků, v The New York Times bylo za nemorální a úhybný manévř zase považováno to, že sovětský tisk zneužívá k propagandistickým účelům jaderné havárie na Západě.

Značný politický a propagandistický podtext byl znát i v reakcích na Gorbačovův projev – v československém tisku byla velebena jeho snaha o zvýšení mezinárodní jaderné bezpečnosti a prodloužení moratoria na jaderné zkoušky, v americkém tisku byl první jmenovaný bod sice přijat dobře, ale prodloužení moratoria bylo shledáno jako pokus odvrátit pozornost od nezládnuté havárie v Černobyli.

V roce 1987 tisk v obou zemích shodně informoval o tom, že Sovětský svaz navzdory havárii pokračuje v tendenci jadernou energii do roku 1990 zvýšit. Ovšem v československém tisku byl náboj této zprávy pozitivní, v americkém naopak.

V československém tisku bylo stále ještě patrné ideologické ovlivnění článků – zprávy byly spíše krátké, o špatných věcech spojených s havárií se moc nepsalo. Navíc v československém tisku se tehdy psalo, že havárie nevyvolá změny v oblasti onkologických onemocnění a genetických poškození, kdežto The New York Times ve stejném roce již přinesly zprávu, že se předpokládá patrný vliv na lidské zdraví, ale panují dohady ohledně jeho četnosti a závažnosti.

Po roce 1990 se v československém/českém tisku začalo o havárii psát otevřeněji, začaly se přiznávat zatajené informace.

Československý/český tisk v následujících letech psal o havárii více. V některých letech ani ne tak co do počtu článků, které se nějak Černobyli týkaly, ale spíše v tom, jak moc se Černobyli týkaly. Československý/český tisk se totiž havárii věnoval podrobněji a více sledoval aktuální dění kolem elektrárny. The New York Times sice ani v následujících

letech na černobylskou havárii nezapomněly, ale mnohdy šlo jen o velmi letmou zmínku např. v souvislosti s jadernými elektrárnami, summitem G7 či Fukušimou.

Co měly články v tiscích obou zemí společného, byl neutuchající zájem o to zjistit, kolik lidí vlastně v důsledku havárie zemřelo a kolik jich ještě zemře. Avšak společná byla i nemožnost tuto otázku přesně zodpovědět.

Dalším společným rysem bylo to, že po roce 1990 byla obvykle havárie připomenuta nějakými články, které se v průběhu let velmi podobaly a nepřinášely příliš mnoho nových informací (např. popis havárie, reportáž...). A poté případně doplněna články týkajícími se aktuálního dění (např. již několikrát zmíněný summit G7 a havárie v jaderné elektrárně Fukušima).

6.2.1 Hodnocení hypotéz výzkumu

V úvodu výzkumu byly stanoveny dvě hypotézy. První zněla, že: „*Předpokládám, že v 80. letech americký tisk o Černobyli informoval podrobně a se snahou o objektivitu, zatímco československá média do roku 1989 informace zamlčovala.*“

Z výše napsaných řádků vyplývá, že tato hypotéza se potvrdila. Byť snaha The New York Times o objektivitu a podrobnost byla značně omezena postojem Sovětského svazu, který ani západním zemím neposkytoval příliš informací.

Znění druhé hypotézy bylo: „*Předpokládám, že po roce 1990 se československý/český tisk věnoval havárii více, než tisk americký.*“

Rovněž tato hypotéza se potvrdila, protože československé/české noviny přinášely obsáhlejší (v a v některých letech i četnější) články o tom, co se v Černobyli v roce 1986 stalo, přinášely různé reportáže a podrobněji informovaly o aktuálním dění spojeném s havárií.

6.3 Omezení výzkumu

Disman o kvalitativním výzkumu obecně uvádí, že má poměrně nízkou reliabilitu, protože standardizace je u něj malá. Ale jeho slabá standardizace naopak nevynucuje taková omezení, jaká existují v kvantitativním výzkumu. Kvalitativní výzkum tedy může mít vysokou validitu.³³¹

³³¹ DISMAN, 2002, s. 287.

Hendl zase uvádí, že výhodou analýzy dokumentů je, že subjektivita výzkumníka sice hraje roli při výběru dokumentů, ale ne v informacích, které jsou v dokumentech obsaženy.³³² Informace uvedené v článcích, které byly zkoumány, jsou dané. Ovšem v této práci nebylo možné zmínit úplně všechna témata a podrobnosti, o kterých ve spojení s černobylskou havárií psalo. Proto nelze vyloučit určité subjektivní ovlivnění při výběru klíčových informací, citovaných pasáží či jejich interpretaci.

³³² HENDL, 2005, s. 132.

Závěr

Cílem této práce bylo doplnit studie o černobylské havárii o pohled z hlediska jejího mediálního zobrazení v československém/českém a americkém tisku.

K tomuto účelu byly vybrány tři skupiny československých, resp. českých deníků (Rudé právo a Právo, Mladá fronta a Mladá fronta Dnes, Svobodné slovo, Slovo a Lidové noviny) a jeden deník americký (The New York Times). Ty byly analyzovány v klíčových letech v rozmezí let 1986-2011.

Tato práce ukázala, jakým způsobem o havárii informovaly vybrané deníky v průběhu jednotlivých let. Ačkoli bylo sledované období poměrně dlouhé, tak se nestalo, že by některý z deníků o havárii vůbec nic nenapsal. To jen dokazuje, jak se havárie lidem vryla do paměti.

Tím spíše, že stále ještě není u konce a že v souvislosti s ní vyvstávají nové a nové problémy – od nutnosti postavit nový sarkofág po podporu lidem zasaženým havárií. Tento vývoj články v denících reflektovaly, vyvíjely se od popisu havárie k informování o tom, jaké jsou následky, jaké problémy v průběhu let v souvislosti s ní vyvstávají a jestli jsou způsoby řešení.

V článcích se odrážely aspekty, které byly zmíněny v teoretické části práce. V prvních dvou sledovaných obdobích tedy byly články poznamenány vzájemnou rivalitou USA a SSSR v důsledku studené války. Sověti nebyli příliš ochotní poskytovat informace o havárii, což se projevilo v československém i americkém tisku. Ovšem americký deník se snažil doplnit informace z jiných zdrojů, čímž se od deníků československých odlišoval. Potvrdila se tak první hypotéza výzkumu, že v 80. letech americký tisk o Černobyli informoval podrobně a se snahou o objektivitu, zatímco československá média do roku 1989 informace zamlčovala. Od roku 1990 ale začaly být informace v plné šíři přiznávány i v Československu. Zásadní rozdíly mezi československým/českým tiskem a The New York Times se tedy setřely. V následujících letech pak byly rozdíly spíše v tom, že československý/český tisk o havárii informoval více a více sledoval aktuální dění kolem ní – čímž se potvrdila i druhá hypotéza.

Již koncem 80. let se v československých denících začala více objevovat tematika ekologie, avšak ještě ne přímo v souvislosti s černobylskou havárií. Po revoluci se v článcích ekologický aspekt v souvislosti s Černobylem projevil tak, že psalo o demonstracích proti jaderné energii a Temelínu, zejména ze strany Greenpeace.

Po roce 1989 československý/český tisk opakovaně psal o následcích černobylské havárie v ČSSR a o utajování informací v československých médiích. Ohrožení bylo

v Československu sice minimální, ale to zatajování informací neomlouvá. Nepodařilo se mi ale dohledat, zda byl za zatajování informací v Československu zodpovědný někdo konkrétní.

Tato práce nabídla poněkud jiný úhel pohledu na černobylskou havárii a doplnila předchozí studie. Ale černobylská havárie ani po více než čtvrt století není uzavřenou kapitolou a stále budí zájem a nové otázky.

Summary

The aim of this paper was to complement the studies about the Chernobyl accident with its media depiction in the Czechoslovak/Czech and the American press.

Three groups of the Czechoslovak or Czech dailies (Rudé právo and Právo, Mladá fronta and Mladá fronta Dnes, Svobodné slovo, Slovo and Lidové noviny) and one American daily (The New York Times) were chosen for this purpose. They were analysed in the crucial period of 1986 and 2011.

This work showed the way the selected dailies had informed about the accident during single years. Although the analysed period was quite long, it didn't happen that one of the dailies wouldn't write about the accident anything at all. It just proves how the accident etched in people's memory.

All the more so because it's not at the end and that new and new problems arise in connection with it – from the necessity of building a new sarcophagus to the support for the people affected by the accident. The articles in the dailies reflected this development, because it developed from the description of the accident to informing about consequences, arising problems and ways of solution.

The aspects mentioned in the theoretical part of this work were reflecting in the articles. Therefore in the first two analysed periods the articles were marked by the rivalry between the USA and the SSSR due to the cold war. The Soviets weren't very willing to give information about the accident, which manifested itself both in the Czechoslovak and the American press. But the American daily tried to fill in the information from other sources which distinguished it from the Czechoslovak dailies. The first hypothesis of the work that in the eighties the American press informed about the Chernobyl accident in detail and with pursuit of objectivity, while the Czechoslovak media concealed the informations until the 1989 was therefore verified. But since 1990 the information started to be confessed in the full scale even in Czechoslovakia. The crucial differences between the Czechoslovak/Czech press and The New York Times have thereafter been wiped off. In the following years the differences were more in the fact that Czechoslovak/Czech press informed about the accident more and watched the current events about it more closely – thereby even second hypothesis was verified.

Towards the end of the eighties environmental subjects started to appear in the press more often but not directly related to the Chernobyl accident. After the revolution the

environmental aspect in connection with Chernobyl was manifested in articles about demonstrations against nuclear power and Temelín, especially from Greenpeace.

After 1989, Czechoslovak/Czech press wrote about the consequences of the Chernobyl accident in the CSSR and about secrecy of the information in the Czechoslovak media repeatedly. Although the peril in the Czechoslovakia was minimal it doesn't excuse the secrecy of the information. But I failed in searching if there was in Czechoslovakia somebody concrete liable for secrecy of the information.

This thesis offered a slightly different view on the Chernobyl accident and complemented previous works on this subject. But even after a quarter of the century, the Chernobyl accident is not a closed chapter and it still evokes interest and new questions.

Použitá literatura a zdroje

Knihy

BARAN, Václav. *Jaderná energetika a další problémy moderní civilizace*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-1048-3.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8.

BENDA, Josef. *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1387-1.

BRADLEY, John F. N. *Válka a mír po roce 1945: Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a Západem*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-72-4.

Černobylské fórum. *Dědictví Černobylu: Zdravotní, ekologické a sociálně-ekonomické dopady a Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny*. Praha: ČSVTS (Český svaz vědeckotechnických společností) v koedici s Českou nukleární společností, 2006. ISBN 80-02-01806-0.

DIENSTBIER, Zdeněk. *Hirošima a zrod atomového věku*. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2224-8.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7.

DRULÁK, Petr. *Metafory studené války: interpretace politologického fenoménu*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-594-3.

GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-843-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HÝBNEROVÁ, Stanislava. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-540-X.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KRATOCHVÍL, Petr a Petr DRULÁK (eds.) *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-469-4.

KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. Praha: EKOPRESS, 2001. ISBN 80-86119-45-9.

KREJČÍ, Oskar. *Zahraniční politika USA: Ideje, doktríny, strategie*. Praha: Professional Publishing, 2009. ISBN 978-80-7431-003-4.

MIKA, Otakar J. *Průmyslové havárie*. Praha: Triton ve spolupráci s Existencialia, 2003. ISBN 80-7254-455-1.

NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války*. Díl 1. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-86130-00-2.

NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století*. Díl 2. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. ISBN 80-902261-6-7.

NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-327-X.

PLECHANOVÁ, Běla a Jiří FIDLER. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. ISBN 80-85241-79-X.

POLEDNE, Aleš. *Největší katastrofy 20. století*. Praha: Volvox Globator, 2001. ISBN 80-7207-423-7.

SMITH, Jim. T. a Nicholas A. BERESFORD. *Chernobyl – Catastrophe and Consequences*. Berlin: Springer a Chichester: Praxis, 2005. ISBN 3-540-23866-2.

STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce a Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X (Albert).

SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: Vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-046-2.

TŮMA, Jan. *Katastrofy techniky děsící 20. století*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0387-8.

VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství MAXDORF, 1996. ISBN 80-85800-58-6.

VESELÝ, Zdeněk. *Smlouvy, pakty, dohody: Slovník mezinárodně politických a diplomatických aktů*. Praha: Epoque, 2002. ISBN 80-86328-05-8.

Příspěvky ve sbornících

JENSEN, Klaus Bruhn. The qualitative research process. In: JENSEN, Klaus Bruhn (ed.). *A Handbook of Media and Communication Research: Qualitative and Quantitative Methodologies*. London: Routledge, 2002. ISBN 0-415-22514-0 (hbk) a 0-415-22588-4 (pbk).

VANĚK, Miroslav. Porobení přírody. In: VANČURA, Jiří (ed.). *Proč jsme v Listopadu vyšli do ulic*. Brno: Doplněk, 1999, s. 133-154. ISBN 80-7239-051-1.

VANĚK, Miroslav. Zelené mládí. In: VANĚK, Miroslav a kol. *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Votobia Praha, 2002, s. 237-272. ISBN 80-7285-016-4 (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR) a 80-7220-124-7 (Votobia Praha).

VANĚK, Miroslav. Ekologie a ekologické hnutí v posrpnovém Československu. In: BLAŽEK, Petr (ed.). *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán a Ústav českých dějin FF UK ve spolupráci s Vyšší odbornou školou publicistiky, 2005, s. 79-95. ISBN 80-7363-007-9.

Noviny a články

Deset let po Černobyli v síti NucNet. *Bezpečnost jaderné energie*. 1996, č. 7/8. ISSN 1210-7085.

UHLÍŘ, Martin. Co se stalo v Černobyli. *Respekt*. Roč. 17, č. 16., s. 18. ISSN 0862-6545.

KUNZ, Emil. Mezinárodní konference „Dekáda po Černobyli“ a hodnocení zdravotních důsledků. (v rámci článku STACH, Václav. Deset let po Černobyli – Konference IAEA, EC a WHO.) *Bezpečnost jaderné energie*. 1996, č. 7/8. ISSN 1210-7085.

Mladá fronta. Praha: ústřední výbor Socialistického svazu mládeže, 1986, roč. 42, č. 86-114. ISSN 0323-1941.

Mladá fronta. Praha: ústřední výbor Socialistického svazu mládeže, 1987, č. 91-102. ISSN 0323-1941.

Mladá fronta. Praha: Mladá fronta, 1990, roč. 46, č. 92-103. ISSN 0323-1941.

Mladá fronta Dnes. Praha: MaF, 1991, roč. 2, č. 92-103. ISSN 1210-1168.

Mladá fronta Dnes. Praha: Mafra, 1996, roč. 7, č. 93-104. ISSN 1210-1168.

Mladá fronta Dnes. Praha: Mafra, 2001, roč. 12, č. 92-103. ISSN 1210-1168.

Mladá fronta Dnes. Praha: Mafra, 2006, roč. 17, č. 92-103. ISSN 1210-1168.

Mladá fronta Dnes. Praha: Mafra, 2011, roč. 22, č. 92-103. ISSN 1210-1168.

Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 1990, roč. 3, č. 40-51. ISSN 0862-5921.

Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 1991, roč. 4, č. 92-103. ISSN 0862-5921.

Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 1996, roč. 9, č. 93-104. ISSN 0862-5921.

Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2001, roč. 14, č. 92-103. ISSN 0862-5921.

Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2006, roč. 19, č. 92-103. ISSN 0862-5921.

Lidové noviny. Praha: Mafra, 2011, roč. 24, č. 92-103. ISSN 0862-5921.

Právo. Praha: Borgis, 1996, roč. 6, č. 93-104. ISSN 1211-2119.

Právo. Praha: Borgis, 2001, roč. 11, č. 92-103. ISSN 1211-2119.

Právo. Praha: Borgis, 2006, roč. 16, č. 92-103. ISSN 1211-2119.

Právo. Praha: Borgis, 2011, roč. 21, č. 92-103. ISSN 1211-2119.

PROCHÁZKOVÁ, Dana. Černobyl: Deset let radiologických a zdravotních účinků. *Bezpečnost jaderné energie*. 1996, č. 7/8. ISSN 1210-7085.

Rudé právo. Praha: Komunistická strana Československa, 1990, roč. 70, č. 92-103. ISSN 0032-6569.

Rudé právo. Praha: Borgis, 1991, roč. 1, č. 92-103. ISSN 0032-6569.

Slovo. Praha: Vltava-Labe-Press, 2001, roč. 93, č. 92-103. ISSN 1211-6416.

Svobodné slovo. Praha: Melantrich, 1986, roč. 42, č. 86-114. ISSN 0231-732X.

Svobodné slovo. Praha: Melantrich, 1987, roč. 43, č. 91-102. ISSN 0231-732X.

Svobodné slovo. Praha: Melantrich, 1990, roč. 46, č. 92-103. ISSN 0231-732X.

Svobodné slovo. Praha: Melantrich, 1991, roč. 47, č. 92-103. ISSN 0231-732X.

Svobodné slovo. Praha: Melantrich, 1996, roč. 88, č. 93-104. ISSN 0231-732X.

Internetové zdroje

Chernobyl Accident 1986. *World-nuclear.org* [online]. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.world-nuclear.org/info/chernobyl/inf07.html>.

Černobyl čtvrtstoletí po jaderné havárii, otázky zůstávají. *Novinky.cz* [online]. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/231719-chernobyl-ctvrtstoletí-po-jaderne-havarii-otazky-zustavaji.html>.

Černobyl překryje nový sarkofág, složilo se na něj 29 zemí. *Ceska televize.cz* [online]. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/173691-chernobyl-prekryje-novy-sarkofag-slozilo-se-na-nej-29-zemi/>.

Černobylská jaderná katastrofa obrazem. Prohlédněte si důkazy zkázy. *Ihned.cz* [online]. [cit. 2012-11-13]. Dostupné z: <http://multimedia.ihned.cz/fotogalerie-stars/c1-51671890-chernobylska-jaderna-katastrofa-obrazem-prohlednete-si-dukazy-zkazy>.

DRÁBOVÁ, Dana. Jaderná energetika před černobylskou havárií a po ní. *Vesmír* [online]. 2006, roč. 85, č. 3 [cit. 2012-11-14]. ISSN 0042-4544. Dostupné z: <http://www.vesmir.cz/clanky/clanek/id/6670>.

Havárie elektrárny Fukušima I. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. Naposledy editováno 5. 9. 2012 [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hav%C3%A1rie_elektr%C3%A1rny_Fuku%C5%A1ima_I.

Havárie v Černobyli je s Fukušimou nesrovnatelná. *Sujb.cz* [online]. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.sujb.cz/aktualne/detail/clanek/havarie-v-chernobyli-je-s-fukusimou-nesrovnatelna/>.

LÁZŇOVSKÝ, Matouš. Brzda místo plynu a plyn místo brzdy. To byl Černobyl. *Technet.idnes.cz* [online]. [cit. 2012-11-13]. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/brzda-misto-plynu-a-plyn-misto-brzdy-to-by-l-cernobyl-f9x-/tec_technika.aspx?c=A110422_172730_tec_technika_mla.

LÁZŇOVSKÝ, Matouš. Havárie neskončí před rokem 2065. Černobyl polyká tuny vody a miliardy eur. *Technet.idnes.cz* [online]. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/havarie-neskonci-pred-rokem-2065-cernobyl-polyka-tuny-vody-a-miliardy-eur-1nj-/tec_technika.aspx?c=A110426_180037_tec_technika_mla.

MARKOVÁ, Ludmila. Černobylská tragédie: 26. duben 1986, 01 h, 23 min, 44 s – havárie mnohastupňové lidské odpovědnosti, havárie totalitní moci. *Vesmír* [online]. 1996, roč. 75, č. 5 [cit. 2012-11-13]. ISSN 0042-4544. Dostupné z: <http://www.vesmir.cz/clanek/cernobylska-tragedie>.

PATROVSKÁ, Dominika. Václav Vašků: Černobyl, má láska. *Ekolist.cz* [online]. [cit. 2012-11-14]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/vaclav-vasku-cernobyl-ma-laska>.

Rudé právo [online]. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 86-114 [cit. 2012-11-27 a 2012-11-28]. ISSN 0032-6569. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1986>.

Rudé právo [online]. 1987, roč. 67 (Právo lidu roč. 90), č. 91-102 [cit. 2012-12-03]. ISSN 0032-6569. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1987>.

The New York Times [online]. 1986, 12. 4. 1986 – 17. 5. 1986 [cit. 2012-11-29, 2012-12-03 a 2012-12-14]. ISSN 0362-4331. Dostupné z: <http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/sb/default.aspx?NAPC=S>.

The New York Times [online]. 1987, 18. 4. 1987 – 4. 5. 1987 [cit. 2012-12-04]. ISSN 0362-4331. Dostupné z: <http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/sb/default.aspx?NAPC=S>.

The New York Times [online]. 1990, 19. 4. 1990 – 3. 5. 1990 [cit. 2012-12-04]. ISSN 0362-4331. Dostupné z: <http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/sb/default.aspx?NAPC=S>.

The New York Times [online]. 1991, 19. 4. 1991 – 3. 5. 1991 [cit. 2012-12-05] ISSN 0362-4331. Dostupné z: <http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/sb/default.aspx?NAPC=S>.

The New York Times [online]. 1996, 19. 4. 1996 – 3. 5. 1996 [cit. 2012-12-06]. ISSN 0362-4331. Dostupné z: <http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/sb/default.aspx?NAPC=S>.

The New York Times [online]. 2001, 19. 4. 2001 – 3. 5. 2001 [cit. 2012-12-06]. ISSN 0362-4331. Dostupné z: <http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/sb/default.aspx?NAPC=S>.

The New York Times [online]. 2006, 19. 4. 2006 – 3. 5. 2006 [cit. 2012-12-07]. ISSN 0362-4331. Dostupné z: <http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/sb/default.aspx?NAPC=S>.

The New York Times [online]. 2011, 19. 4. 2011 – 3. 5. 2011 [cit. 2012-12-08]. ISSN 0362-4331. Dostupné z: <http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/sb/default.aspx?NAPC=S>.

The New York Times. In: *Wikipedia: The Free Encyclopedia* [online]. Naposledy editováno 26. 11. 2012 [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/The_New_York_Times.

Filmy

Bitva o Černobyl [film]. Režie Thomas JOHNSON. Francie: 2006.

Černobyl – nultá hodina [film]. Režie Renny BARTLETT. Velká Británie a Kanada: 2004.

Černobylský přírodopis [film]. Režie Luc RIOLON. Francie: 2009.

Zdroje příloh

Příloha č. 1: Sovětsko-americké vztahy 1948-1991 (graf). KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. Praha: EKOPRESS, 2001, s. 101.

Příloha č. 2: Korzo Pražských matek z 29. května 1989 (foto). VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v nakladatelství MAXDORF, 1996, s. 163.

Příloha č. 3: Mezinárodní stupnice hodnocení a posuzování jaderných nehod (tabulka). TŮMA, Jan. *Katastrofy techniky děsící 20. století*. Praha: Academia, 2000, s. 275.

Příloha č. 4: Pohled na poničený reaktor černobylské elektrárny (foto). Černobylská jaderná katastrofa obrazem. Prohlédněte si důkazy zkázy. *Ihned.cz* [online]. [cit. 2012-11-13].

Příloha č. 5: Tah radioaktivního mraku v prvních třech dnech po havárii (ilustrace). TŮMA, Jan. *Katastrofy techniky děsící 20. století*. Praha: Academia, 2000, s. 281.

Příloha č. 6: Spad ^{137}Cs v Evropě (ilustrace). SMITH, Jim. T. a BERESFORD, Nicholas, A. *Chernobyl – Catastrophe and Consequences*. Berlin: Springer a Chichester: Praxis, 2005, s. 16.

Příloha č. 7: Satelitní foto oblasti kolem černobylské elektrárny (foto). SMITH, Jim. T. a BERESFORD, Nicholas, A. *Chernobyl – Catastrophe and Consequences*. Berlin: Springer a Chichester: Praxis, 2005, s. 7. (Pozn. aut. – pro větší přehlednost byly anglické názvy vyretušovány a nahrazeny českými.)

Příloha č. 8: Divocí koně Převalského v uzavřené zóně kolem Černobyly (foto). PATROVSKÁ, Dominika. Václav Vašků: Černobyl, má láska. *Ekolist.cz* [online]. [cit. 2012-11-14].

Příloha č. 9: Ilustrace nového Oblouku ve finální podobě nad budovou IV. bloku (ilustrace). LÁZŇOVSKÝ, Matouš. Havárie neskončí před rokem 2065. Černobyl polyká tuny vody a miliardy eur. *Technet.idnes.cz* [online]. [cit. 2012-11-15].

Příloha č. 10: První zpráva o černobylské havárii v Rudém právu (foto). ČTK. SSSR: Havárie reaktoru. *Rudé právo* [online]. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100, s. 7 [cit. 2012-11-27].

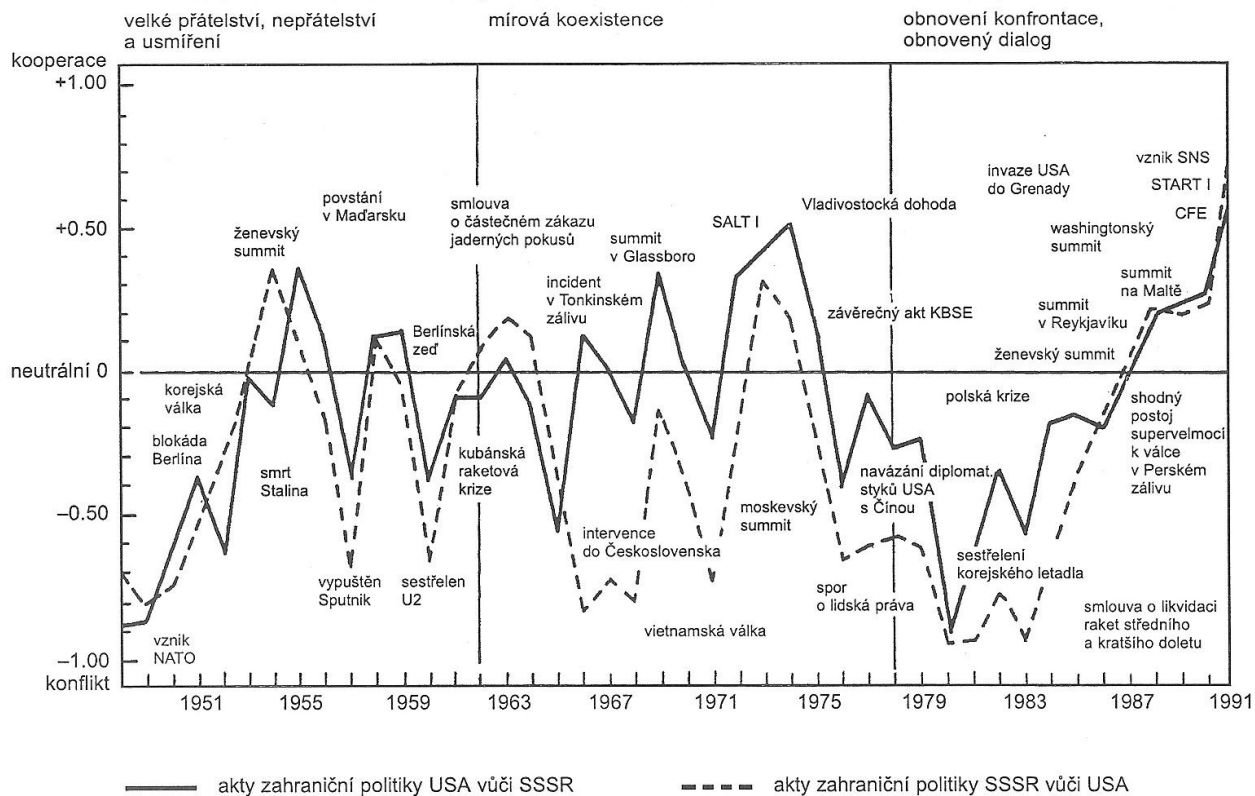
Příloha č. 11: První zpráva o černobylské havárii v Mladé frontě (foto). Havárie jaderné elektrárny. *Mladá fronta*. 1986, č. 100, s. 5.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Sovětsko-americké vztahy 1948-1991 (graf).
- Příloha č. 2: Korzo Pražských matek z 29. května 1989 (foto).
- Příloha č. 3: Mezinárodní stupnice hodnocení a posuzování jaderných nehod (tabulka).
- Příloha č. 4: Pohled na poničený reaktor černobylské elektrárny (foto).
- Příloha č. 5: Tah radioaktivního mraku v prvních třech dnech po havárii (ilustrace).
- Příloha č. 6: Spad ^{137}Cs v Evropě (ilustrace).
- Příloha č. 7: Satelitní foto oblasti kolem černobylské elektrárny (foto).
- Příloha č. 8: Divocí koně Převalského v uzavřené zóně kolem Černobylu (foto).
- Příloha č. 9: Ilustrace nového Oblouku ve finální podobě nad budovou IV. bloku (ilustrace).
- Příloha č. 10: První zpráva o černobylské havárii v Rudém právu (foto).
- Příloha č. 11: První zpráva o černobylské havárii v Mladé frontě (foto).

Přílohy

Příloha č. 1: Sovětsko-americké vztahy 1948-1991 (graf).



Příloha č. 2: Korzo Pražských matek z 29. května 1989 (foto).



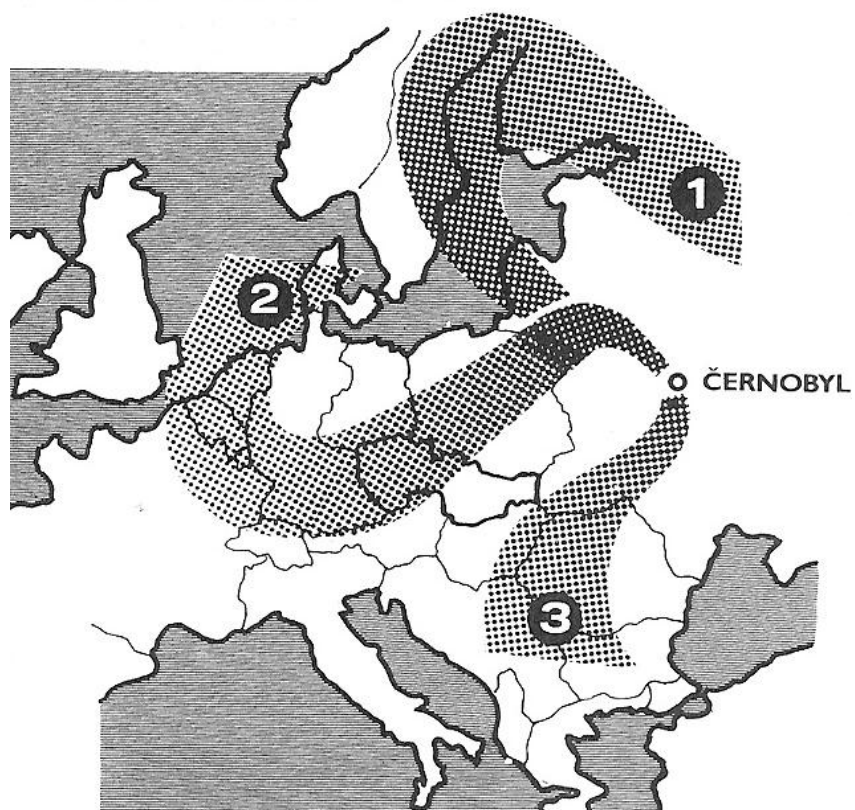
Příloha č. 3: Mezinárodní stupnice hodnocení a posuzování jaderných nehod (tabulka).

0	Událost pod stupnicí	Běžně zvládnutelné provozní poruchy.
1	Odchyłka (Anomaly)	Poruchy s minimem rizika odhalují nedostatky bezpečnostních opatření.
2	Porucha (Incident)	Např. požár kabelů, zásah havarijních systémů, nepatrný únik radiace uvnitř objektu.
3	Vážná porucha (Serious incident)	Poruchy s menším únikem radioaktivity do sousedství, ozáření personálu nad normu, selhání některého bezpečnostního systému aj.
4	Havárie v jaderném zařízení (Accident mainly in installation)	Poškození aktivní zóny, ozáření personálu v jednotkách sievertu nebo ozáření osob v okolí několika mSv.
5	Havárie s účinkem na okolí (Accident with off-site risc)	Vážnější poškození aktivní zóny, únik více než 1000 TBq biologicky působících látek do okolí, nutnost částečné evakuace osob v okolí.
6	Závažná havárie (Serious accident)	Velký únik radioaktivních látek mimo závod, nutnost využít havarijní plán pro okolí.
7	Velká havárie (Major accident)	Únik velkého množství radioaktivních látek na velké území, okamžité zdravotní následky, dlouhodobé důsledky pro životní prostředí.

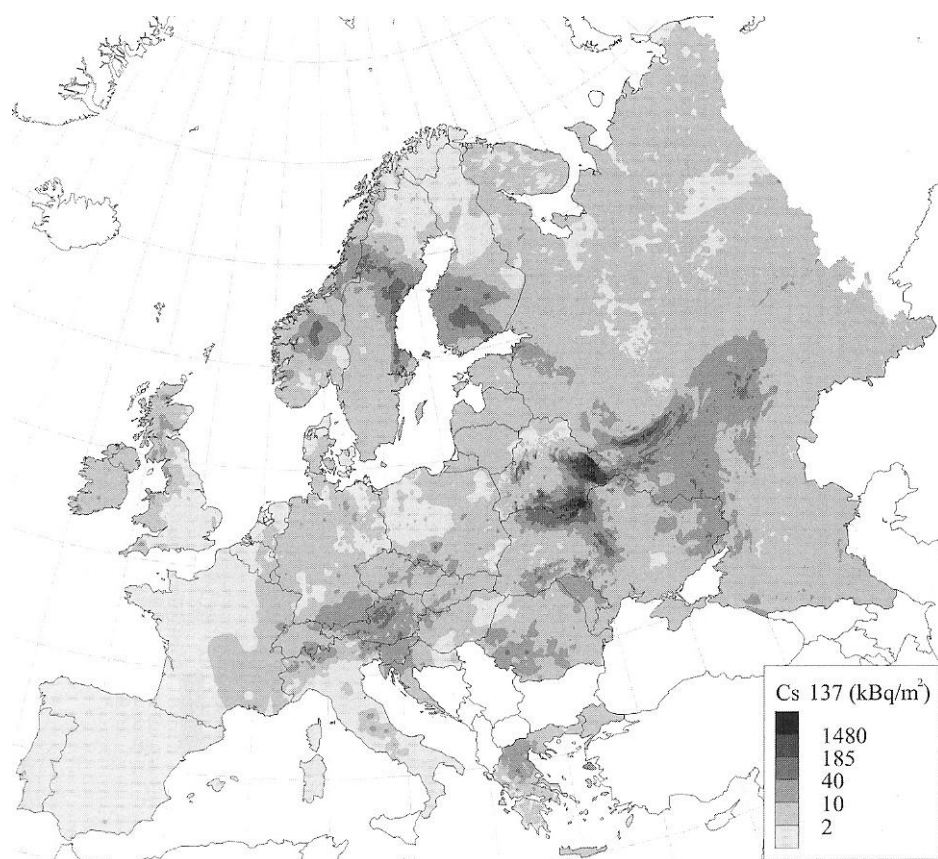
Příloha č. 4: Pohled na poničený reaktor černobylské elektrárny (foto).



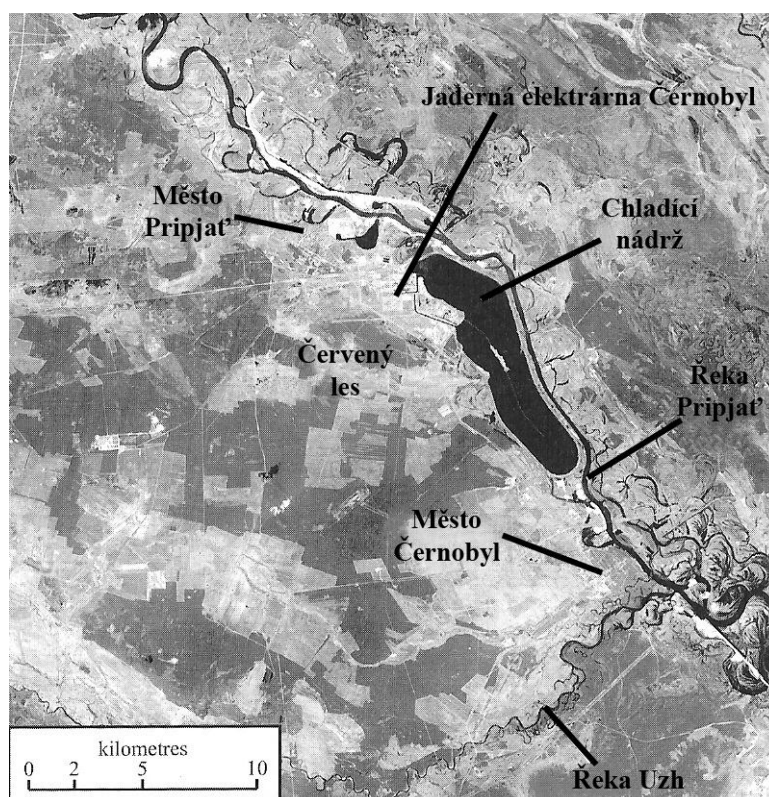
Příloha č. 5: Tah radioaktivního mraku v prvních třech dnech po havárii (ilustrace).



Příloha č. 6: Spad ^{137}Cs v Evropě (ilustrace).



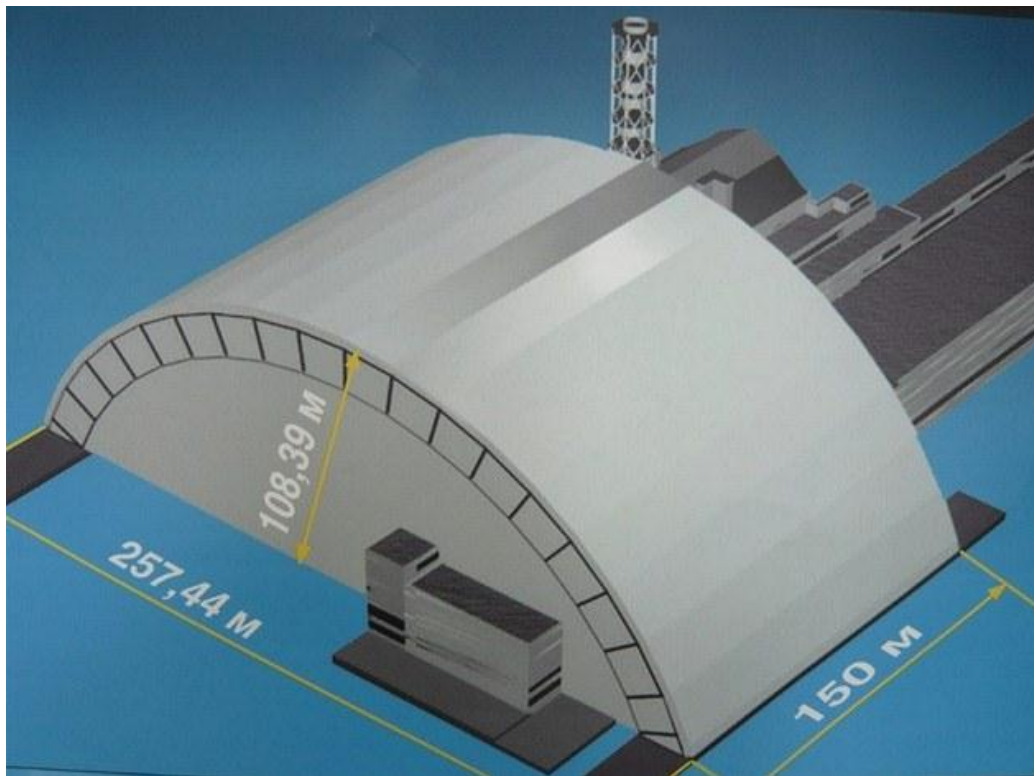
Příloha č. 7: Satelitní foto oblasti kolem černobylské elektrárny (foto).



Příloha č. 8: Divocí koně Převalského v uzavřené zóně kolem Černobylu (foto).



Příloha č. 9: Ilustrace nového Oblouku ve finální podobě nad budovou IV. bloku (ilustrace).



Příloha č. 10: První zpráva o černobylské havárii v Rudém právu (foto).



Příloha č. 11: První zpráva o černobylské havárii v Mladé frontě (foto).

